LAISVĖ

GEGUŽĖ
1971

ŠIAME NUMERYJE:

Antanas Maceina

NUO KO MES BĖGOME?

Mykolas Naujokaitis

TAUTA RUOŠIASI SUKILTI

Kazys Škirpa

1941 METŲ SUKILIMO VADOVIETĖ BERLYNE

Vytautas Vaitiekūnas

KRUPAVIČIUS — BENDRUOMENININKAS

Dr. R. S. Daugvydas

Dr. M. T. Milgaudas

GAISRAS VILNIAUS UNIVERSITETO BIBLIOTEKOJE

ŽVILGSNIAI Į ĮVYKIUS IR SPAUDĄ

NR. 51 (88)

Lietuvių Fronto Bičiulių Vyr. Tarybą

6441 So. Washtenaw Avenue
Chicago, Ill. 60629

Dr. Kazys Ambrozaitis, Chesterton, Indiana

Dr. Zigmas Brinkis, Los Angeles, California

Dr. Petras Kisielius, Cicero, Illinois

Dr. Antanas Klimas, Rochester, New York

Pilypas Narutis, Chicago, Illinois

Levas Prapuolenis, Chicago, Illinois

Dr. Antanas Razma, Joliet, Illinois

Antanas Sabalis, Woodhaven, New York

Leonardas Valiukas, Los Angeles, California

Lietuvių Fronto Bičiulių vyr. tarybai priklauso ir LFB kraštų pirmininkai: Europos — **prof. Zenonas Ivinskis,** Amerikos — **Juozas Mikonis,** Kanados — — **Vytautas Aušrotas** ir "Į Laisvę" redaktorius **Juozas Kojelis.**

Europos Lietuvių Fronto Bičiulių Valdyba

Prof. dr. Zenonas Ivinskis (Vokietija), pirmininkas
53 Bonn
Am Hof 34
Germany

Dr. Kajetonas J. Čeginskas (Švedija), sekretorius

J. Barasas (Vokietija), iždininkas

Alina Grinienė (Vokietija), biuletenio redaktorė

Kun. Bronius Liubinas (Vokietija), ELI vedėjas

J. A. V. ir Kanados Lietuvių Fronto Bičiulių Centro Valdyba

Juozas Mikonis, pirmininkas
24526 Chardon Road
Cleveland, Ohio 44143

Dr. Juozas Skrinska, vicepirmininkas

Dr. Česlovas Kuras, vicepirmininkas Kanadai

Vladas Palubinskas, sekretorius

Juozas Žilionis, iždininkas

Vytautas Petrulis, iždo sekretorius

Vincas Akelaitis, biuletenio redaktorius

Metinė "Į Laisvę" žurnalo prenumerata Australijoje, JAV-se ir Kanadoje — 5.00 doleriai, visur kitur — 3.00 doleriai; atskiro numerio kaina — 2.00 doleriai.

Užsakymus ir prenumeratos mokestį siųsti administracijos adresu:

Mr. Aleksas Kulnys
1510 East Merced Avenue
West Covina, California 91791
U. S. A.

KU biblioteka

Į LAISVĘ

POLITIKOS ŽURNALAS
1971 — GEGUŽĖ — NR. 51 (88)

TURINYS

Skaitytojų žodis 2

Antanas Maceina: Nuo ko mes bėgome? 6

Mykolas Naujokaitis: Tauta ruošiasi sukilti 23

Kazys Škirpa: 1941 metų sukilimo vadovietė Berlyne 30

Vytautas Vaitiekūnas: Krupavičius—bendruomenininkas 40

Solidarumas su tauta 49

Laisvinimo veiksniuose 62

Spauda, radijas, knygos 75

"Į Laisvę" vedamieji 79

"Į LAISVĘ" — lietuvių politikos žurnalas.
Leidžia Lietuvių Fronto Bičiuliai.

"Į LAISVĘ" (TOWARD FREEDOM), Lithuanian magazine of politics, published three times a year by the **Friends of the Lithuanian Front.**

Juozas Kojelis, Redaktorius/Editor
Post Office Box 34461
Los Angeles, Calif. 90034

Aleksas Kulnys, Administratorius / Circulation Manager
1510 East Merced Avenue
West Covina, Calif. 91791

* Straipsniai, autoriaus pasirašyti pavarde, slapyvardžiu ar inicialais, nebūtinai reiškia ir redakcijos nuomonę.

Maskva nepripažįsta "nacionalinio komunizmo"

Man vaidenas, kad prof. Jono Kazlausko kazusas (žiūr. "Į Laisvę" nr. 50/87 dr. M. T. Milgaudo ir dr. R. S. Daugvydo straipsnį — Red.) yra miniatiūra vadinamo "nacionalinio komunizmo" likimo. Miniatiūra to, kas dideliu mastu įvyko Čekoslovakijoje. Tai sykiu įrodymas, kad nėra ir negali būti "nacionalinio komunizmo", t. y. tokio komunizmo, kuris pasijunta nepriklausomas nuo Maskvos. Kai tik jis tokias nepriklausomybės tendencijas parodo, Maskva tuojau užgniaužia su visu brutalumu.

Deja, tai užmirštame ne tik mes laisvėje, bet ir tie, kurie ten gyvena.

N. E.
J.A.V.

Vertingas Vaitiekūno straipsnis

Iš pat pradžios buvau priešingas Vilniaus universiteto rektoriaus kvietimui siųsti ten mūsų jaunimą studijuoti. Prof. J. Kazlausko mirtis ir kiti liūdni įvykiai tą nusistatymą tik sustiprino: kvietimas visai atmestinas, nes turi paslėptų tikslų.

Labai vertingas yra V. Vaitiekūno straipsnis "Demokratinė Lietuva kreivame veidrodyje". Tik man nepatiko paskutinis sakinys. Su jaunimu turime atlaidžiau elgtis. Mes patys kalti, kad per maža esame davę raštu referencijų. Tačiau, žinoma, negalima pateisinti skubotų ir paviršutiniškų rašymų. Dr. Misiūno straipsnyje aš radau ir daugiau netikslumų.

Prof. Z. Ivinskis
Vokietija

Daugiau dėmesio dokumentavimui

Nebijokite pasinaudoti kitos spaudos iškeltais dalykais. Reikia atsiminti, kad žurnalas turi daugiau galimybių išlikti, negu laikraščiai. Todėl, pav., kun. Šeškevičiaus apsigynimo kalba teisme, net jeigu ji ištisai išspausdinta "Darbininke", turėtų bent santraukoje rasti vietos. Juk nežinia, kada jos prisireiks. **Dokumentavimui aplamai reikėtų skirti daugiau dėmesio.**

Gerą įspūdį daro "Į Laisvę" nr. 50/87 apžvalgų ir pasisakymų skyrius. Manyčiau, kad ateityje jis dar labiau plėstinas.

Dr. J. V.
Europa

Nainio straipsnis įdomiausias

Iš straipsnių — įdomiausias Nainio. Gečio visai nebūčiau dėjęs, nes, viena, jis jau spaudoje buvo skelbtas, o, antra, jo siūlymas į VLIK-ą įtraukti "šioj šaly subrendusius ir mokslus ėjusius jaunosios kartos" veikėjus yra žalingas Lietuvos vadavimui. Palikime VLIK-ą politinių pabėgėlių iš Lietuvos komitetu, o ne emigrantų ainių organizacija. Man gaila, kad tokio dalyko mūsų jaunesnieji veikėjai (įskaitant ir Nainį, kaip matyt iš jo straipsnio) nesupranta.

K. Petkus
J.A.V.

Washingtono - Maskvos suokalbis?

Nainio informacijos, pateiktos "Į Laisvę" nr. 50/87 straipsnyje "Tauta ir išeivija laisvės kovoje" yra teisingos ir turėtų iššaukti visų Amerikos lietuvių rūpestį. Jis tiesą rašo, sakydamas, kad "išmirus teisėtos Lietuvos vyriausybės paskirtiems diplomatams, atstovavimas pasibaigs".

Man yra tekę sutikti daug lietuvių iš Lietuvos, kurie, išvykdami iš Amerikos, sustoja Washingtone atiduoti raportų sovietų ambasadoje. Jie pasakoja, kad ambasados automobiliu juos pavežioja po Washingtoną. Daž-

niausia juos lydi Ed. Juškys. Anksčiau, kol buvo, lydėdavo Vaigauskas. Kartais dar kas kitas iš ambasados tarnautojų. Visus lietuvius praveža ir šešiolikta gatve, parodo Lietuvos atstovybės namus ir visada pabrėžia, kad tas lizdas būsiąs uždarytas, kai nebeliksią Kajecko.

Ar tik čia nėra tylus Washingtono - Maskvos suokalbis tuo būdu likviduoti Baltijos valstybių atstovybes? Patys diplomatai ir veiksniai turėtų tą klausimą išaiškinti.

X. Y.
Washington, D. C.

Geriausias numerio straipsnis

Broniaus Nainio straipsnis "Į Laisvę"nr. 50/87 yra vienas iš geriausių lietuviškos politikos klausimais. Tik jo teigimą "Mums reikia išmokti daryti skirtumus. Okupantas telieka okupantu, o lietuvis — lietuviu" noriu papildyti to paties numerio vedamojo ištrauka: "Gi darant skirtumą tarp okupanto ruso ir okupuoto lietuvio, negalima neprileisti, kad okupanto tarnyboje nebūtų ir lietuvių. Menka paguoda, jei jie tai daro iš prievartos, o ne savanoriškai". Galima dar pridėti, kad šioje pusėje yra lietuvių, kurie okupantui talkina ir savanoriškai.

Antanas Giniotis
Chicago, Ill.

Turi vilčių

"Tikiu, kad naujasis redaktorius susiorganizuos, susitvarkys ir redagavimą tikrai perims į savo rankas. Žinau, kad tai sunkus darbas ir kad jo vaisiai ims sirpti tik su kelintu "Į Laisvę" numeriu".

Alfonsas Nakas
"Naujienos", 1970.XII.29

Beviltiška ...

"Iš kitos pusės paskaičius paskutinį Lietuvių Fronto Bičiulių leidžiamą naujo redaktoriaus redaguojamą žurnalą Į Laisvę (1970 gruodžio nr. 50/87) tenka suabejoti jo vedamos linijos teisingumu. Kas savo keliama į padanges, o kas kitų — tai nustumiama į bedugnę".

Dr. Henrikas Brazaitis
"Dirva", 1971.III.10

Išsami Ivinskio studija

Be atsikvėpimo perskaitęs "Į Laisvę" nr. 50/87, jaučiausi ne tik gausiai papildęs lituanistinį žinojimą, bet ir inspiruotas lietuviškos dvasios nemirtingumu. Tautinio gyvastingumo ištekliai mūsuose yra dar labai dideli. Tokia dvasia kvėpuoja Bronius Nainys ir Algimantas Gečys kruopščiai paruoštuose straipsniuose, o ką bekalbėti apie Brazdžionio Vaidilos Valiūno odę Simui Kudirkai ar Gliaudos epilogą iš "Aitvarai ir giria".

Jei būčiau vyresnių klasių Lietuvos istorijos mokytojas, štai ką padaryčiau: įsakmiai paraginčiau mokinius iš tėvų iškaulyti po 2 dolerius ir už juos užsakyčiau pluoštą "Į Laisvę" žurnalo nr. 50/87. Liepčiau mokiniams pakartotinai gerai įsiskaityti ir išmokti prof. Z. Ivinskio išsamią ir didžiai vertingą studiją apie Lietuvos Steigiamąjį Seimą. Taip pat paraginčiau vyresniuosius mokinius, per juos ir jų tėvus bei artimuosius perskaityti dokumentuotą ir intriguojančiai įdomią istoriją apie tai, kaip Leonardo Valiuko vadovaujami lietuviai, talkinami kitų pabaltiečių ir amerikiečių draugų ... nugalėjo Gromyko, bandžiusį užblokuoti per Valstybės departamentą lietuvių laimėjimo žygį 1966 metų rudenį.

Dr. Gr. Valančius
Chicago, Ill.

Vertas dėmesio

(Prof. Z. Ivinskio) rašinys tikrai įdomus, itin kruopščiai parengtas, gale pateikiąs plačią bibliografiją ir vertas ypatingai atidaus skaitytojų dėmesio.

Pr. Alšėnas
"Nepriklausoma Lietuva",
1970.IV.7

LFB sąjūdžio gyvybė

"Į Laisvę" žurnalas žadina tautinės atsakomybės jausmus, ir per jį pasireiškia LFB sąjūdžio gyvybė. Linkiu Dievo palaimos, kantrybės, žemaitiško užsispyrimo.

Vytautas Galvydis
Cicero, Ill.

Žurnalas pėstute deda

Nekantraudamas laukiu naujo "ĮL" numerio. Gaila tik, kad mėnesiai prabėga, kol žurnalas toliau gyvenančius prenumeratorius pasiekia. Atrodytų, kad ir šiame atominiame amžiuje mūsų oficiozas pėstute pas prenumeratorius deda . . .

Dr. Vincas Šmulkštys
Vokietija

Studijų savaitė nepilnai aprašyta

Perskaičius "Į Laisvę" žurnale Nr. 49/86, straipsnį "Septynioliktoji lietuviškų studijų savaitė Vokietijoje", darosi liūdna, kad Vokietijos Fronto Bičiulių studijų savaitė aprašyta nepilnai. Jie buvo drąsūs pasikviesti programai atlikti komunistų siunčiamą iš okup. Lietuvos pianistę Dvarionaitę, bet kodėl apie tai nedrįsta parašyti lietuvių visuomenei?

Kodėl neparašyta, kad paskutiniame posėdyje buvo pasiūlyta kitais metais pasikviesti paskaitininkus į studijų savaitę iš okupuotos Lietuvos. Plojimu buvo pritarta. Prisiminkime Brazinskus ir Simo tragediją ir darykime išvadą, kad geras patriotas lietuvis taip lengvai neišleidžiamas į laisvąjį pasaulį.

V. Zubrys
Woodhaven, N. Y.

Redakcijos pastaba. Gyvenant New Yorke ir vertinant Europoje vykusią studijų savaitę, ir nenorom gali įsivelti netikslumų. Iš tikro, ne ELFB vieni studijų savaites organizuoja, bet praktiškai visos Vokietijos lietuvių organizacijos. Taip pat jose dalyvauja visa lietuvių visuomenė. Iš patikimų šaltinių patirta, kad Dvarionaitė ne iš okupuotos Lietuvos buvo atsiųsta, bet iš Lenkijos vyko į Prancūziją.

Jei laiško autorius studijų savaitės aprašymą rūpestingiau būtų perskaitęs, būtų pastebėjęs, kad ir apie Dvarionaitės koncertą, ir apie pasiūlymą kviesti paskaitininkų iš okupuotos Lietuvos straipsnyje parašyta. Ar nesiveržiama pro atviras duris?

Melagingi kaltinimai

"Į Laisvę" nr. 50 (87) Sauliaus Giedrio straipsnyje "Aukštosios matematikos kilpos" yra padarytas visiškai neleistinas ir prasimanytas teigimas apie neva buvusių šaunių rezistentų operavimą "kadaise suklastotais Lietuvos partizanų įgaliojimais". Yra neatsakinga ir žema švaistytis tokiais melagingais, užgauliais ir šmeižiančiais kaltinimais. Reikia pastebėti, kad atsakomybė už tokius teigimus krenta ne vien jų autoriui, bet visam žurnalui.

Laisvųjų lietuvių tikslas turėtų būti ne tarpusavi kova, bet kova prieš Lietuvos engėjus. Savo tarpe mes turėtume siekti sutarimo ir vieningumo, o ne puoselėti ir skatinti skaldymąsi. Lietuvių laisvės kova yra nepaprastai sunki, bet juo ji yra sunkesnė, juo labiau toje kovoje turėtume vadovautis kovinės moralės ir garbės principais.

Stasys Žymantas
Los Angeles, Calif.

Žurnalas įdomus

Žurnalas neapsakomai įdomus! Sėkmės!

Ada Karvelytė - D.
Chicago, Ill.

Pasigenda žiograkalnio

Nors "Į Laisvę" žurnalas visada įdomus ir aktualus, tačiau visi, su kuriais tenka pasikalbėti, paskutiniuose numeriuose pasigenda paties įdomiausio "Veržimasis į koegzistenciją" skyrelio.

J. G.
Detroit, Mich.

Nekovoti prieš lietuvį

Pavergtoje Lietuvoje rusai yra buržujai, išnaudotojų klasė. Svarbu, kad lietuvis nekovotų prieš lietuvį. "Į Laisvę" pareiga šventai kovai dėl laisvės priauginti jaunimo, kad ta kova plėstųsi ir intensyvėtų.

K. Čeputis
Muskegon, Mich.

Straipsniai aktualūs

Jau nuo 1957 m. esu "Į Laisvę" žurnalo skaitytojas. Tai įdomus žurnalas. Jį perskaitau nuo pirmo iki paskutinio puslapio, nes straipsniai aktualūs, gyvai ir įdomiai parašyti.

Petras Matekūnas
Richmond Hill, N. Y.

Gerinti turinį

"Į Laisvę' žurnalas turėtų gerinti turinį. Mūsų jaunuomenė trokšta uždegančių patriotiškų minčių ir faktų iškėlimo, vyresnioji karta — viltingų žinių iš tėvynės, autentiškų, neperkoštų per okupanto melo sietą. Švenčiant 30 metų sukaktį nuo 1941 metų sukilimo, lauktina stipresnio ir solidesnio lietuviškos laisvinimo politikos aptarimo.

Balys Svalia
Chicago, Ill.

Veverskis ne didvyris

"Į Laisvę" kai kurie gimdytojai ir bendradarbiai serga keistoka liga, kurią aš vadinu "didvyrių ieškojimu". Štai paimkite kad ir paskutinio (49/86 — Red.) "Į Laisvę" egzemplioriaus (numerio? — Red.) straipsnį "Kazys Veverskis", kuris atrodo norimas padaryti ateities didvyriu, nors daugeliui mūsų tautiečių (tiek buvusių uniformuotų, tiek civilių) jis nei Lietuvoje nei tremtyje nebuvo ir nėra žinomas. Jau vien jo išmetimas ar išstojimas iš Karo Mokyklos yra pati blogiausioji atestacija. Kaip galėjo sėkmingu "Lietuvos Laisvės Armijos" kūrėju ir vadu būti toks žmogelis "be karo maksla" (vieno seno mūsų generolo pasakymas!), kuris pats nenorėjo drausmės pripažinti . . .

Kadangi, p. Kulny, esate tik "Į Laisvę" administratorius, tai man nėra reikalo plačiau šį "didvyrių ieškojimą" nagrinėti.

J. Skardis
Sault Ste. Marie, Ont.
Kanada

Alekso Kulnio atsakymas: Pagal Jus, p. Skardi, išeina, kad Vladas Ramojus bus suklydęs, savo knygoje "Kritusieji už laisvę" ieškodamas didvyrių tarp kritusių partizanų. Kitiems galėtų atrodyti, kad klystate Jūs. Vilniškė "Tiesa" irgi turi labai neigiamą nuomonę apie Kazį Veverskį. Pav., 1970 metų rugsėjo mėn. 19 d. numeryje rašo:

"Kazys Veverskis, hitlerinei žvalgybai inspiravus, 1941 m. gruodžio 13 d. įsteigė karinę organizaciją kovai prieš komunizmą ir pavadino ją Lietuvos laisvės armija (LLA). Pastaraisiais metais lietuvių emigracinė buržuazinė spauda LLA ir jos vadovybę kelia į padanges, nors istorija rodo, kad LLA buvo fašistinės Vokietijos įrankis Lietuvoje prieš Raudonąją Armiją, prieš tarybinę santvarką".

Taigi yra istorinis faktas, kad Kazys Veverskis Lietuvos Laisvės Armiją suorganizavo ir iki mirties jai vadovavo. LLA sudarė pagrindinį Lietuvos laisvės kovų nugarkaulį.

(Nukelta į 58 pusl.)

"Į Laisvę" redakcija laukia skaitytojų pasisakymų žurnale keliamomis problemomis. Įdomesni laiškai bus skelbiami. Tačiau redakcijai turi būti žinomas laiško autoriaus vardas, pavardė ir adresas. Spausdinant gali būti naudojamas ir slapyvardis. Anoniminių autorių laiškai, nežiūrint jų vertės, nebus spausdinami.

Laiškus redakcijai siųsti šiuo adresu: "Į Laisvę", Post Office Box 34461, Los Angeles, California 90034.

NUO KO MES BĖGOME?

Komunizmo ir rusiškumo santykių klausimu

ANTANAS MACEINA

1. Šalkauskio nepasitenkinimas

Grįžus man 1941 m. lapkričio mėn. pradžioje iš pirmosios tremties, praleistos Berlyne, į Kauną, mano bičiuliai pasakojo, esą prof. St. Šalkauskis buvęs nepatenkintas, kad būrelis jaunų intelektualų, bolševikam užėmus Lietuvą 1940 m. birželio mėn., paliko kraštą ir pasitraukė užsienin. Jų tuo metu buvo tik mažutė saujelė: tik tie, kurie arba buvo NKVD griebti, bet laimei nepagriebti (pvz. šio straipsnio autorius) arba jautė tiesioginį pavojų dėl eitų pareigų (pvz. kun. J. Prunskis kaip XX Amžiaus" redaktorius) bei buvusios veiklos (pvz. kun. St. Yla kaip autorius knygos "Komunizmas Lietuvoje"). Visi kiti, kurių pirmoji suėmimų banga 1940 m. liepos mėnesio viduryje nepalietė, liko tėvynėje. Pirmosios tremties dalyvius sudarė daugiausia valdininkai. O ir jų buvo tik keletas šimtų. Intelektualų skaičius siekė tik kelių dešimtų. Kodėl tad Šalkauskis buvo šiais žmonėmis nepatenkintas?

Pasak mano bičiulių (man pačiam nebeteko su Šalkauskiu pasimatyti ir išsikalbėti: jis mirė 1941 m. gruodžio 4 d. Šiauliuose), Šalkauskio nepasitenkinimo pagrindas buvęs toksai. Lietuvių kultūra, kaip aiškiai vakarietiškoji, esanti žymiai aukštesnė už rusų kultūrą. Todėl sovietų okupacija nesudaranti Lietuvai kultūrinio pavojaus. Lietuviai intelektualai esą pranašesni už rusus ir todėl sugebėsią jiem atsispirti ir juos gal net pralenkti. Kam tad trauktis iš krašto? Priešingai, reikią jame likti ir veikti anuo kultūriniu pranašumu, kovojant su rusų kultūros įtaka. Kas pasitraukia, mažina kultūrines lietuvių jėgas ir tuo pačiu silpnina aną kovą. — Tai buvusios Šalkauskio mintys, kurias jis dėstęs savo artimiesiem sovietinės okupacijos pradžioje ir kurios žadinusios jame savotišką nepasitenkinimą tais, kurie paliko tėvynę.

Šalkauskis buvo teisus, teigdamas lietuvių kultūros pranašumą ryšium su rusų kultūra ir iš jo kylantį lietuvių tautos atsparumą, taip kad kultūrinis

pavojus dėl *rusų* okupacijos Lietuvai iš tikro vargu ar grėsė. Be to, Šalkauskio pažiūrą rėmė ir Stalino tautybių politika. Būdamas nerusas, Stalinas teikė atskirų respublikų kultūrom tiek laisvės, jog rusai, atsikėlę į nerusiškas sritis, turėjo prisiimti šių sričių kalbą ir net gyvenseną, vadinasi, greičiau patys nurusėti, negu kitus surusinti. Be abejo, maža tauta, patekusi į didelės tautos sriautą, visados esti daugiau ar mažiau tykoma pavojaus pasiduoti šio sriauto įtakai. Tačiau tai normalus vyksmas, priklausąs nuo pačios tautos, o ypač nuo jos inteligentijos sąmoningumo. Galima (ir net reikia!) išmokti didelės tautos kalbą, naudotis jos kultūrinėmis gėrybėmis ir sykiu likti visiškai ištikimam savai tautai, kūrybiškai dalyvaujant jos kultūros augime bei plėtime. Tai mūsų dienomis aiškiai regime, sakysime, baskų sąjūdyje. To tikėjosi ir Šalkauskis rusų okupacijos akivaizdoje 1940 metais. Jeigu tad ši okupacija būtų buvusi tiktai *rusų* okupacija, vadinasi, rusiškosios valstybės plėtimas prievartos priemonėmis, Šalkauskio nepasitenkinimas būtų buvęs pagrįstas. Jis vargu ar būtų net iš viso kilęs, nes kažin ar kas nors iš mūsų intelektualų būtų bėgęs *nuo rusų*.

Tačiau Šalkauskis pamiršo arba bent permaža reikšmės teikė faktui, kad šie Lietuvą užėmusieji rusai yra sykiu ir *komunistai;* vadinasi, kad rusų valstybės plėtimasis yra kartu ir komunizmo plėtimasis, kad rusų tauta jau yra virtusi komunizmo atstove, jo nešėja ir, kaip Leninas savo metu didžiavosi, komunizmo *pirmūne*, nes ji pati pirmoji pasaulyje įvykdė savo gyvenime marksistinę revoliuciją, išjungdama iš šio gyvenimo sąrangos privatinę nuosavybę, caristinę valdymo sistemą ir religiją bei Bažnyčią. Kitaip tariant, *1940 metais Lietuvon atžygiavęs rusas jau nebebuvo caro laikų rusas*, su kuriuo Šalkauskis turėjo reikalų ir kurio kultūrą jis piršo Lietuvai kaip vieną iš tautinės sintezės pradų. *Stalino rusas jau buvo komunistas,* vadinasi, apspręstas tam tikros ideologijos, kuri pati savaime, tiesa, nenaikina tautinių savybių (plg. šūkį "socialistinis turinys ir tautinė forma"), tačiau jas lenkia komunizmo tikslam. Stalino teikta kultūrinė laisvė atskirom tautinėm respublikom buvo ne kas kita, kaip laisvė virsti ir likti ištikimam komunistiniam principam. Kur šios ištikimybės stigo arba kur ji buvo įtariama, ten jokia kultūrinė kūryba negelbėjo. Tai patyrė mūsų tauta 1941 m. birželio mėnesį, kai dešimtys tūkstančių mūsų tautiečių buvo ištremti Sibiran kaip tik dėl jų *komunistinės* neištikimybės. Šiuometinė vad. 'Brežnevo doktrina', pasak kurios komunistinės valstybės suverenumas esąs palenktas komunistinei ideologijai ir baigiasi ten, kur pradeda šią ideo-

logiją keisti bei neigti, anaiptol nėra nauja. Ji yra buvusi ir Lenino ir Stalino laikais. Tik anuo metu dar nebuvo *komunistinių* valstybių už Rusijos sienų, kas kaip tik įvyko po II pasaulinio karo ir kas komunizmo pirmenybę ryšium su valstybės suverenumu vis labiau ryškino, kol Čekoslovakijos atveju ši pirmenybė buvo pabrėžta visu brutalumu bei nuoseklumu. *Tauta gali būti kultūriškai ir net politiškai suvereni tik tada, kai ji kuria komunistinę kultūrą ir vykdo komunistinę santvarką.* Spirdamasi komunistinei ideologijai arba norėdama ją apšvelninti (Čekoslovakijos pavyzdys), ji tuo pačiu netenka šio suverenumo ir esti 'vyresniojo brolio' sudraudžiama, nors ji ir būtų šiam 'broliui' *kaip rusui* net labai ištikima bei meili.

Komunizmo pirmenybę ryšium su tautine kultūra lietuviai aiškiai pajuto 1940-41 m. okupacijos eigoje ir todėl, artėjant naujai sovietų okupacijai 1944 m., jau dešimtimis tūkstančių paliko savą kraštą. Šiandien nėra abejonės, kad antrosios tremties dalyvių būtų buvę dar daugiau, jei nebūtų buvę guodžiamasi klaidinga viltimi, esą sąjungininkai neleisią Sovietų Sąjungai nešti komunizmo net ligi Elbės krantų. Tačiau vakariečiai čia, atrodo, irgi buvo galvoję, esą jie turį reikalo visų pirma su *rusais,* o ne komunistais, ir kad todėl rusai, nors ir sustiprėję po pergalės, vis dėlto leisią šalia savęs egzistuoti ir kitom valstybėm, tegu ir esančiom rusiškosios įtakos srityje; kad bus galima su jais susitarti; kad jie sutarčių laikysis ir nemėgins iš vidaus sprogdinti tai, kas yra šalia jų. Deja, įvyko visiškai kitaip, nes vakariečiai, kaip ir savo metu Šalkauskis, neįvertino komunizmo veržlumo, kuris užtat ir sukūrė ištisą komunistinių valstybių juostą — nuo Baltijos ligi Adrijos jūrų. Tačiau mum patiem 1944 m. visa tai pramatyti vargu ar buvo galima. Todėl daugelis mūsiškių ir tikėjosi, esą karas nepasvirsiąs komunizmo naudai, lūkuriuodami, kad antroji sovietų okupacija būsianti trumpa ir kad todėl gal geriau liktis tėvynėj, negu bastytis po pasaulį, nualintą karo veiksmų. Anie dešimtys tūkstančių buvo betgi — prisipažinkime atvirai — 'bailesni' ir todėl bėgo ne nuo rusų, bet *nuo komunistų,* nes jie jau buvo komunizmą pažinę vienerių metų (1940-41) siautėjime. Mūsų pėdomis per pastaruosius 25 metus sekė ir tebeseka eilė vokiečių, lenkų, čekų, rumunų, bulgarų, jugoslavų, albanų, palikdami savo tėvynę ir ieškodami prieglaudos svetur — kaip tik todėl, kad jie nenori būti užgniaužti — ne rusiškumo, bet *komunistinės* ideologijos bei sistemos, vykdomos savų tautiečių rankomis. Ir jie, kaip kadaise mes, bėgo ir tebebėga *nuo komunistų.* Komunizme jie regi didžiausią pavojų savai tautai ir todėl mėgi-

na, pasitraukę užsienin, šį pavojų skelbti ir tuo atverti kitiem akis, kad ir jie išvystų tikrąsias komunizmo užmačias. Šitaip elgėmės ir mes maždaug du dešimtmečiu.

Bet štai, pastaraisiais metais tiek mūsų kalbose, tiek spaudoje pradėjo — atrodo, visiškai nesąmoningai — vis rečiau būti girdimas žodis 'komunistas' ir vis dažniau būti minimas žodis 'rusas'. Kova už tautos išlaisvinimą pamažu persisvėrė nuo kovos su komunizmu į kovą su rusiškumu. Bevartant mūsų laikraščių ir žurnalų puslapius, susidaro įspūdis, esą jei Lietuvoje nebūtų rusų, tai ji, nors ir komunistiškai tvarkoma, būtų mum jau priimtina, ir mūsų kova jau būtų baigta. Tai man yra sykį pasakęs vienas dvasiškis, net pabrėždamas: "Jei Lietuvoje nebūtų rusų, aš čia pat grįščiau atgal". Iš karto man atrodė, kad šio dvasiškio lūpomis prabilo tik didžiulis jo paties neapdairumas. Tačiau kai sykį atkreipiau į šią pakaitą dr. J. Griniaus dėmesį ir kai jis apie tai parašė du straipsnius "Tėviškės Žiburiam", kad mūsieji siūlymai kovoti su rusais jau susikerta su artimo meilės principu ir tuo būdu virsta *nekrikščioniškais*, pereidami į rusiškojo *žmogaus* neapykantą ir asmeninį jo slėgimą, sunkinant jo kasdieną tyčiomis, tai atoveika į šiuos straipsnelius (vieno bičiulio laiškas, "Naujienų" atsiliepimas 1971 m. I.8 d.) buvo tokia, jog ji iš tikro kelia rūpesčio, ar čia mes nedarome kartais didžiulės klaidos. Ar mūsų santykiuose su *Lietuva* nesusiklosto kartais ta pati nuotaika, kokią pastebime santykiuose su Rusija iš vienos pusės rusų emigrantų, iš kitos — svetimšalių? Būdami *emigrantai* ar nepradedame į Lietuvą žiūrėti taip, kaip rusai emigrantai žiūri į Rusiją? Būdami Rusijos atžvilgiu *svetimšaliai*, ar nepradedame į ją žiūrėti, kaip žiūri ir kiti svetimšaliai? Šių dvejopų pažiūrų esmė tačiau kaip tik ir glūdi komunizmo neįvertinime. Gal tad jau yra atėjęs laikas truputį stabtelėti prie šių dviejų pažiūrų, pasklaidyti jas, kad susivoktume, kame gi iš tikro glūdi mūsų kovos prasmė ir *nuo ko mes iš tikro bėgome*, kad galėtume šią kovą vesti. Kitų nusistatymo — tiek rusų emigrantų, tiek vakariečių — sklaida gal galėtų mum paaiškinti, ar iš tikro rusiškumo nepabrėžiant *bent lygiomis* komunizmo, nėra ta pati iliuzija, kuri šiandien vis labiau apima mokytų žmonių sluogsnius.

2. Banditų gaujos teorija

Pirmoji teorija, mėginanti išreikšti santykius tarp komunizmo ir rusiškumo, yra *banditų gaujos teorija*. Jos pavadinimo ir turinio autorius, kiek man žinoma, yra Belgijos kardinolas ir filosofas *D. J. Mercier* (1851 - 1926). Ganytojiniame savo laiške 1924 m. jis skatina Belgijos katalikus au-

koti badaujančiai Rusijai ir sykiu kalba tiek apie medžiaginį, tiek apie dvasinį Europos ir Amerikos išsekimą, nes kitaip nebūtų galima išaiškinti, kodėl Belgijos, Prancūzijos, Lenkijos, Anglijos ir Jungtinių Amerikos valstybių vyriausybės bei tautos "leidžia banditų gaujai vykdyti komunistinius savo kliedėjimus krauju, plėšimais ir prievartavimais".[1] Šiuose žodžiuose slypi visa minėtos teorijos esmė: komunizmo svetimumas rusų tautai, Vakarų atsakingumas už komunistinę revoliuciją ir reikalas sudrausti aną banditų gaują. Komunistai anaiptol nesą Rusijos ugdytiniai. Jie esą tik banditų gauja, užpuolusi rusų tautą istoriniame jos kelyje, ją apiplėšusi ir išprievartavusi. Jeigu kitos tautos bei valstybės visa tai leidžiančios, jos paliudijančios tuo savo politinę bei dvasinę negalią ir net nuosmūkį. Tai buvo pagrindinė kard. Mercier laiško mintis.

Ši mintis betgi nėra tik asmeninė kard. Mercier samprata. Tai samprata, atstovaujama beveik visos (išskyrus gal tik *N. Berdjaevą)* rusų emigracijos Vakaruose. Nuo komunistinės revoliucijos pabėgę arba vėliau bolševikų ištremti rusų intelektualai niekaip negali sutikti, kad komunizmas kokiu nors būdu būtų susijęs su rusų tauta. Jis esąs "europietiški nuodai", kaip jį vadino ir mum žinomas rusų filosofas bei istorikas *L. Karsavinas,* ilgus metus dėstęs Kauno universitete.[2] "Komunistinė epidemija Rusijon atėjo iš Europos", apibūdina rusų teologas G. Florovskis santykius tarp rusų tautos ir komunizmo.[3] O rusų filosofas *N. Arsenevas* teigia: "Sovietinė valdžia nėra Rusija; ji nėra rusų tauta; ji nėra kūnas iš jos kūno; ji yra — navikas".[4] Komunistai esą, kaip teigia vienas rusų žurnalistas Vokietijoje *A. Michajlowskis,* "tarptautinė profesinių revoliucionierių sekta", kuri tiek Rusiją, tiek kitas tautas naudojanti kaip priemonę "įsteigti pasaulyje komunizmo karalystę".[5] Tačiau būdingiausiai visą šią sampratą yra išreiškęs rusų sociologas *B. Vyšeslavcevas:* "Rusiškajam žmogui nėra nieko priklesnio kaip visoks juridizmas, dekretizmas, komisariatai, biurokratija, vadinasi, visa, kas kaip tik sudaro socializmo esmę. Nėra nieko svetimesnio ir netinkamesnio, kaip rusiškosios gamtos fone, fone jos miškų, laukų ir kaimų regėti visus tuos raudonus skarmalus, žvaigždes ir transparentus. Socializmui reikia Londono akmens grindinio ar Paryžiaus priemiesčių; rusiškajame juodžemyje jis neįsišaknyja; jis čia supūsta kaip maita ar sudega kaip mėšlas. Gali šis mėšlas pridengti net ir visą rusiškąją žemę, bet juo nusikratyti nereikia žemės drebėjimo. Pati rusiškoji žemė visa susiurbia ir perdirba savo naudai. Marksizmas nereikalingas ūkininkam, ir ūkininkai nereikalingi marksizmui. Rusiškoji poezija, rusiškoji muzika, ru-

siškoji kalba kratosi marksizmu... Taigi: kur rasti komunizmo Rusijoje? Prašau, parodykite jį mum! Jo niekur nėra!".[6] Šie žodžiai yra parašyti daugiau negu prieš ketvertą dešimtmečių. Šiandien ji žadina mumyse savotiško liūdesio, nes rusiškoji žemė komunizmo neperdirbo savo naudai; rusiškame juodžemyje jis nesupuvo ir nesudegė; priešingai, jis virto veiksniu, kuris formuoja rusiškąją kultūrą tiek jos poezijoje, tiek muzikoje, tiek kalboje. *Komunizmas yra jau tapęs sudedamąja rusiškosios dvasios dalimi.* Tai pripažįsta net kai kurie rusų emigrantai, pav. N. Aleksejevas, sakydamas: "Marksizmas yra dabar pasidaręs vienas rusiškosios kultūros laipsnis; laipsnis, pasisavinant europietiškąją apšvietą".[7]

Norėdami banditų gaujos teoriją padaryti įtikimą, rusų emigrantai reikalauja skirti Rusijos *vyriausybę* nuo rusų *tautos* ir niekad šio skirtumo nepamiršti, nes "be aiškaus ir griežto skirtumo tarp Rusijos ir Sovietų Sąjungos, tarp rusų tautos ir komunistinio režimo", sako jau anksčiau cituotasis Michajlovskis, "negalima pažinti ir reikiamai įvertinti nei sovietų politikos, nei tarptautinio komunizmo plėtros".[8] Šiam rusų emigrantų reikalavimui paklūsta nevienas ir Vakarų mąstytojas, rašąs apie komunizmą tiek kultūriniu, tiek religiniu atžvilgiu. Nevienas įspėja mus netapatinti komunizmo su rusiškumu. Tai, kas šiandien Rusijoje vykstą, esą *komunizmo* darbas. Tačiau jis — tiek ūkinėje, tiek kultūrinėje, tiek ypač religinėje srityje — nepaliečiąs rusų tautos sielos, kuri ir toliau tebeesanti religinė ir net krikščioniška. Užtat tiek rusų emigrantai, tiek vakariečiai kiekviename pasipriešinime komunizmui tuojau regi rusiškosios sielos atsigavimą, nors nekartą šis pasipriešinimas yra tik pastanga pergalėti biurokratizmą ir tuo būdu komunizmą tik sustiprinti. Minėtas pripažinimas, kad komunizmas yra virtęs rusiškosios kultūros dalimi ar laipsniu, esti dažniausiai nepastebimas arba bent neteikiama jam didesnės reikšmės. Skirtumas tarp komunistinio režimo ir rusiškosios visuomenės tiek įtaigoja kalbančius bei rašančius apie Rusiją jog komunistinės įtakos rusų tautai neregima, ir todėl visi Sovietų Sąjungos įvykiai esti aiškinami tik banditų teorijos šviesoje.

Atitrauktai kalbant, banditų gaujos teorija galėtų būti pateisinama, nes iš tikro istorijoje yra nekartą atsitikę, kad tautos esti savotiškų bandų užpuolamos bei pavergiamos, būdamos priverstos prisiimti šių bandų padiktuotą santvarką, nors ji tautai ir būtų visiškai svetima. Ir pati Rusija savo istorijoje yra patyrusi tokį užpuolimą bei pavergimą, būtent, mongolų viešpatavimo metu nuo 13 ligi 15 šimt. Kodėl tad ir bolševizmas negalėtų būti

suprastas kaip toks banditų gaujos užpuolimas su jo įvesta santvarka. Panašumas labai viliojantis ir nevieną suviliojantis. Kaip anuo metu kas kita buvo mongoliškasis režimas (beje, žymiai laisvesnis negu bolševistinis), o kas kita rusų tauta, taip ir dabar kas kita esąs komunistinis režimas (beje, perskverbiąs visas gyvenimo sritis net ligi asmeninio elgesio, ko mongolų metu kaip tik nebuvo) ir vėl kas kita rusų tauta. Iš tikro, beveik įtikima lygiagretė! Ir vis dėlto ji turi vieną silpnybę, paverčiančią ją kaip tik išmone. Skirtumas tarp vyriausybės ir tautos rusų yra daromas ne tik mongolų ir bolševikų atžvilgiu, bet jis buvo daromas jau daugiau negu prieš 100 metų ir caristinio režimo atžvilgiu.

1860 metais Paryžiuje išėjo kunigaikščio Petro Dolgorukovo knyga "La vérité sur la Russie", kurioje jis skirtumą tarp caristinio režimo ir rusų tautos pabrėžia visu svoriu ir tai kaip tik šiandienine rusų emigrantų prasme. Rusų tauta, pasak Dolgorukovo, esanti turtinga didžiomis proto bei širdies savybėmis; ji turinti aiškią, gyvą, švelnią sielą, tai esanti gera, pareiginga, gailestinga, garbinga tauta, užjaučianti nelaiminguosius, gerbianti senuosius ir nusilenkianti vyresniesiem (plg. p. 78, 374). Bet štai, ši "inteligentinga, giliaregė ir gera" (p. 374) tauta yra valdoma tam tikros gaujos (camatilla), kuri Rusiją lygiai taip išnaudojanti kaip mongolų bandos 13 šimt. Ši gauja esanti "supuvusi, godi, plėšikiška, pilna blogiausių bei žemiausių aistrų" (p. 8). Ji "apsupa carą, atsistoja tarp jo ir tautos, ji izoliuoja ir rūpestingai saugo, kad inteligentingi bei padorūs žmonės prie jo neprieitų" (p. 374). Ji yra "pragaištingu savo tinklu pridengusi visą šalį", paversdama ją "oficialiu ir organizuotu melu" (p. 9). Tai "dorinė Rusijos lepra" (p. 7). Iš jos tad ir kylančios visos rusiškojo gyvenimo blogybės. "Administracijos organai yra virtę žemiausios rūšies papirkimo landyne: viskas čia perkama ir parduodama. Dauguma vyskupų yra vyriausybei vergiškai klusnūs. Žemesnioji dvasiškija yra skurdi, pažeminta, prislėgta... Sąžinės laisvė sutrypta. Spauda pažabota cenzūros' (p. 375-76). Visi esą nepatenkinti: aristokratija, miestiečių luomas ir baudžiauninkai. Net ir kareiviai ilgesingai laukią geresnės padėties (t. p.).

Jeigu nežinotume, kad šis rusiškojo gyvenimo vaizdas yra nupieštas prieš 110 metų, sakytume, kad jis piešia jį mūsų dienomis. Juk argi ne lygiai tokiais pat žodžiais yra dabar kalbama apie komunistų partiją ir jos santykius su rusų tauta? Argi ji nevadinama "valdančiąja klase", išsigimusia, supuvusia, aptraukusia savo agentų bei šalininkų tinklu visą kraštą ir pavertusi jį organizuotu melu? Argi ne ji trypianti sąžinės laisvę, pažabojanti

spaudą bei visą kultūrinę kūrybą? Argi ne jai pataikauja stačiatikių ir net katalikų vyskupai (tegu šį sykį gal ir ne dauguma)? Argi ne ja esą visi nepatenkinti ir laukią geresnių laikų? Lygiagretė tarp senosios caristinės kamarilos ir dabartinės komunistinės partijos yra nepaneigiama. Dolgorukovo nupieštas senosios kamarilos vaizdas ir jos įtaka rusų tautai yra lygiai toks pat, kokį šiandien piešia rusų emigrantai ir nevienas vakarietis, kalbėdami apie komunistinę partiją ir rusų tautą.

Bet štai, čia kaip tik ir kyla pagrindinis klausimas: jeigu komunizmas yra europietiški nuodai (L. Karsavinas), europietiška apidemija (G. Florovskis), Rusijos navikas (N. Arsenevas), vadinasi, kilęs iš Vakarų ir todėl rusų tautai svetimas, tai iš kur buvo kilusi ana caristinė kamarila; ana godi, gašli, paperkama, išlaidi, tinginė gauja? Kas ją *tokią* išugdė? Iš kur ji gavo žmonių, kad galėtų, kaip Dolgorukovas sako, savo tinklu apmegzti visą šalį? Jeigu caristinis režimas buvo "dorinė lepra", tai ar jis nebuvo ženklas, kad kažkas rusų tautos kūne nėra tvarkoje, jei šie raupsai galėjo prasiveržti ir įsigalėti visuose visuomenės sluogsniuose? Kaip gi tokia "gera, pareiginga, gailestinga, garbinga tauta" galėjo išugdyti aną "supuvusią, gobšią, plėšikišką, blogiausių bei žemiausių aistrų pilną" valvančiąją kamarilą? Juk ši kamarila nebuvo 10-20 žmonių. Jos tinklas apėmė visą kraštą, vadinasi, ji buvo, bibliškai kalbant, *legijonas!* Ji nebuvo atėjusi iš Azijos gilumų kaip mon golai. Jos nariai buvo tie patys rusai, tos pačios rusiškosios žemės augintiniai. Kokiu tad būdu iš anos aiškios, gyvos, švelnios rusiškosios sielos galėjo kilti tokių išsigimėlių — ir tai ne kaip išimtys, bet kaip įprastinė rusiškosios sąrangos taisyklė? Šių klausimų akivaizdoje skirtumas tarp režimo ir tautos Rusijos atveju darosi labai įtartinas. Tai greičiau tik tuščias posakis, kuriuo norima pridengti rusų tautos atsakingumą tiek už senojo caristinio režimo klaidas, tiek už dabartinio komunistinio režimo iškrypimus bei priespaudą. Nes jeigu tiesa, kad tiek senasis caristinis, tiek dabartinis komunistinis režimas yra banditų gauja, tai lygiai taip pat tiesa, kad ši gauja kiekvienu atveju yra kilusi iš rusų tautos.

3. Iškabos teorija

Kiek plėšikų gaujos teorija visus Sovietų Sąjungos įvykius sudeda ant komunistų pečių, laikydama rusų tautą tik šios gaujos objektu, bet jokiu būdu ne anų įvykių subjektu, tiek antroji *iškabos teorija* visa suverčia rusų tautai, laikydama komunizmą tik iškaba, kurios priedangoje vykdomas rusiškasis imperializmas, svetimų tautų rusifikacija ir rusiškosios įtakos plėtimas pasaulyje. Banditų gaujos teorija tvirtina, esą

"norint suprasti sovietinę Rusiją, reikia tik pastudijuoti istorinį materializmą" (B. F. Jungs). Tuo tarpu iškabos teorijos šalininkai skelbia, esą "istorinis materializmas yra tik iškaba, po kuriuo slypi rusiškosios kultūros jėgos" (N. v. Bubnov). Kitaip tariant, *komunistinė* dvasia bei komunistinė gyvenimo sąranga esančios ne kas kita, kaip *rusiškosios dvasios* bei rusiškojo gyvenimo tęsinys.

Iškabos teorija yra tokia pat sena, kaip ir banditų gaujos teorija. Atrodo, kad jos autorius bus buvęs ispanų sociologas ir filosofas *J. Ortega y Gasset* (1883 - 1955). Pagarsėjusioje savo knygoje "La rebelión de las masas" (1929) Ortega vadina bolševizmą *kamufliažu,* vadinasi apgaulinga išore, kartu pastebėdamas, kad kiekvinas kamufliažas yra dvisluogsnis: vienas jo sluogsnis yra gilus, realus ir tikras, antras gi — apgaulingas, paviršutiniškas ir atsitiktinis. Bolševizmo atveju rusiškumas sudaro pirmąjį sluogsnį, o marksizmas—antrąjį. Marksizmas, pasak Ortegos, yra Rusijoje tik "plonytė odelė" (p. 90). Rusijos jis nenugalėjęs. "Rusija yra tik tiek marksistiška, kiek Šventosios Romos Imperijos vokiečiai buvo romėniški"; Rusijos stiprybė glūdinti "jos rusiškume, o ne jos komunistiškume".[9] Tos pačios nuomonės yra ir garsus anglų kultūros istorikas *Arnoldas J. Toynbee.* Savo veikale "Civilization on Trial" (1948), skyriuje apie bizantinį Rusijos paveldėjimą, Toynbee sako, esą "marksizmas žadina įspūdžio, kad jis Rusijai esanti nauja santvarka" (p. 147). Iš tikro tačiau bolševizmas vykdąs tik tai, ką Rusija yra dariusi šimtmečių eigoje, būtent; *lenktyniauti su Vakarais.* Norėdama apsisaugoti nuo pavojaus bei spaudimo iš Vakarų, Rusija esanti nuolatos verčiama "pasisavinti vakarietiškąją techniką" (p. 174). Šis pasisavinimas įvykęs du kartu: "visų pirma Petro Didžiojo, o dabar bolševikų" (t. p.) metu. Šia prasme bolševizmas esąs tik vienas narelis ištisoje rusiškų pastangų grandinėje Vakarus pasivyti ir net juos pralenkti. Pastangos turinčios būti nuolatos kartojamos, kadangi techninė Vakarų pažanga vis auganti. "Petrui Didžiajam reikėjo tik pasisavinti laivų meisterio pažintis ir rekrutų karininko savybes. Bolševikam gi jau reikia susitvarkyti su mūsąja vakarietiška industrializacija" (t. p.). Tačiau ir dvasiniu atžvilgiu bolševizmas vykdąs seną Rusijos svajonę būti pašauktąja tauta; svajonę, kuri tapusi ypač gyva, Konstantinopoliui kritus (1453). "Kaip pažymėta kryžiaus ženklu, taip lygiai ir pažymėta kūjo bei pjautuvo ženklu Rusija visados pasilieka 'šventoji Rusija', ir Maskva vis tebėra 'trečioji Roma' ", sako Toynbee.[10] Kitaip tariant, komunizmas pasirodąs Rusijos istorijoje ne kaip kokia rakštis, ne kaip šio istorinio kūno na-

vikas, bet kaip *organiškas jo augimas* ir nuoseklus jo pavidalas modernine lytimi.

Tai, ką J. Ortega ir A. J. Toynbee išreiškė daugiau ar mažiau tik probėgomis, susistemino ir išvystė *Dietrich Friede* savo knygoje "Das russische perpetuum mobile" (1959). Tai veikalas žmogaus, penkerius metus praleidusio belaisvių stovyklose Rusijoje, atidžiai stebėjusio jam svetimą pasaulį, palyginusio šį pasaulį su senuoju rusiškuoju ir neradusio jokio skirtumo. Priešingai, šis palyginimas įtikino jį, kad *tarp komunizmo ir rusiškumo esama esminės tapatybės* ir kad kaip tik "dėl šios esminės tapatybės žinios iš praeities skambančios tarsi dabarties balsai".[11] D. Friede cituoja daugybę rusiškosios praeities faktų, palygina juos su komunistų vykdomais faktais ir daro išvadą: "Jau Vokietijoj būnant, man buvo aišku, kad sovietizmas negali būti vertinamas tik kaip ideologinė ar grynai komunistinė apraiška ... Atsidūrus sovietinėn vergijon, man metai po metų darėsi vis aiškiau, kad bolševizmas (vistiek ar leninizmas, ar stalinizmas, ar chruščiovizmas) yra tiek savo šaknimis, tiek savo kamienu *rusiškasis* augmuo, į kurį yra įskiepinta keletas marksistinių šakelių. Bolševizmas yra giliai įsišaknijęs senajame rusiškume ir maskviškume (p. 13)... Bolševizmas nėra lūžis su Rusijos praeitimi; jis yra jos tęsinys" (p. 14).. Bolševizmas yra kūnas iš rusiškojo kūno ir kraujas iš rusiškojo kraujo (p. 18)... Todėl pasauliui Rusija sudaro anaiptol ne komunistinę problemą. Ne, Rusija yra ir liks *rusiškoji* problema" (p. 29). Ilga lygiagrečių eile mėgina D. Friede pagrįsti šias savo pažiūras: žmogaus gyvybės ir jo vertės nepaisymas, visuomeninė sąranga su despotizmu viršuje ir su išnaudojama minia apačioje, sauvalia, žiaurumas, panieka, trėmimai, administracijos siautėjimas, slaptoji policija — visa tai yra tie patys elementai, randami tiek caristinėje, tiek komunistinėje sistemoje. "Nėra nė vienos srities, — sako D. Friede, — kurioje komunistai nebūtų caro paveldėtojai ir netęstų tradicinės rusiškosios politikos" (p. 43). Galop komunizmo tikslas yra irgi tas pat, kaip ir senosios Rusijos: "Kremlius sako 'marksizmas', o turi galvoje svetimų kraštų bei tautų apvaldymą. Kremlius sako 'pasaulio revoliucija', o turi galvoje rusiškąjį pasaulio pavergimą" (p. 208). Pasikeitė tik spalvos: "balta pavirto raudona", tačiau "Rusijos žaismas liko tas pat" (p. 215).

Lengva pastebėti, kad iškabos teorija yra priešingybė banditų gaujos teorijai. Taip pat lengva pastebėti, kad iškabos teorijos šalininkai, beveik be išimties, yra vakariečiai sociologai tuo tarpu banditų teorijos šalininkai yra, irgi beveik be išimties, rusai emigrantai. Rusai emigrantai mėgina aiškinti

komunizmą kaip rusų tautai visišką svetimybę, kaip jos rakštį bei naviką. Vakariečiai sociologai eina priešingu keliu ir komunizme regi savaimingą bei prigimtą rusiškumo išsivystymą, susidėstantį tuo pačiu būdu, apreiškiantį tas pačias savybes ir siekiantį tų pačių tikslų, kaip ir visa senoji Rusija, ypač nuo Maskvos vyravimo laikų. Į aukščiau statomą B. Vyšeslavcevo klausimą "parodykite mum komunizmą Rusijoje; jo niekur ten nėra", iškabos teorija atsako, kad jo ten esama visur ir kad jis siekiąs ligi pat rusų istorijos šaknų: "Beveik visa yra jau buvę anksčiau išmėginta (vorgelebt)" (D. Friede, p. 208).

Kaip ir banditų teorijos atveju, kalbant atitrauktai, iškabos teorija galėtų būti pateisinta. Kodėl gi rusiškieji siekiai negalėtų panaudoti komunizmo kaip priedangos? Kai kurie Sovietų Sąjungos žygiai kaip tik kalba už šitokį panaudojimą: didžiarusiškosios sąmonės atsigavimas, pastangos vadovauti komunistiniam sąjūdžiui pasaulyje ir išlaikyti šį vadovavimą savo rankose, rusiškosios kultūros propagandinis kėlimas į padanges, rusų kalbos arba bent rašto ženklų primetimas nerusiškom respublikom (išskyrus Pabaltijo respublikas), budrus saugojimas, kad tautinės respublikos nepabrėžtų savos tautinės kultūros ir t. t. Kadangi Rusija pati pirmoji įvykdė komunistinę revoliuciją, todėl ji jaučiasi esanti pašaukta šią revoliuciją nešti į visą pasaulį ir tuo būdu būti pasaulinio komunizmo pirmatake bei vadove. Proletarinė sąmonė, kurią pats Marksas laikė sprogdinančia, sykiu betgi ir kuriančia, susijungė Sovietų Sąjungoje su rusiškąja sąmone, ir komunizmas iš tikro virto rusiškumą žadinančiu veiksniu. Rusija niekad nebuvo tokia galinga, kaip virtusi komunistine.

Bet ar tai reiškia, kad komunizmas Rusijoje yra tik iškaba, tik priedanga, tik kamufliažas? Kas šitaip aiškina rusiškumo santykį su komunizmu, nesuvokia ideologijos formuojančios galios. Reikia nepamiršti, kad Rusijoje auga jau ketvirta karta visuotinėje komunizmo įtakoje. Žodį 'visuotinis' reikia suprasti tiesiog rusiškai, nes visas dvasinis, socialinis, politinis, meninis gyvenimas Rusijoje nuo pat pradžios yra palenktas komunizmo principam. Ilgus dešimtmečius šis gyvenimas buvo komunistinamas tiesiog jėga, policijos priemonėmis šalinant iš jo visa, kas galėtų komunizmui trukdyti. Mokyklos, organizacijos, profesijos, literatūra, menas, teatras, laisvalaikis, darbas buvo ir tebėra sunkte persunkti komunistinės ideologijos, padarydami visą šį gyvenimą savotiškai dvisluogsnį: iš vienos pusės jis turįs būti autentiškas (mokykla turinti žmogų išmokyti, literatūra ir menas turį sukurti gerų kūrinių ir t. t.), iš kitos betgi jis tu-

rįs tarnauti komunistinei ideologijai. 'Naujasis žmogus' kaip komunizmo tikslas turįs būti ne tik geras savo srityje (mokytojas, rašytojas, technikas...), bet ir susipratęs komunistinėje ideologijoje. Tai mum yra žinoma ir apie tai netenka daug kalbėti.

Tai, į ką reikia atkreipti dėmesio, yra iškabos teorijos naivumas, manant, esą visos šios jau daugiau kaip pusšimtį trunkančios pastangos nenešančios vaisių; esą komunistinė ideologija pasilikusi tik teorija; esą rusiškasis žmogus nevirtęs komunistu. Šitaip manyti reikštų paneigti apskritai mokyklos, organizacijos, socialinės aplinkos ir politinių siekių auklėjamąją įtaką jaunom kartom. Jeigu visos ideologijos, kur tik jos įstengia išsilaikyti ilgesnį laiką, perauklėja jaunimą pagal savus principus, kokio reiktų stebuklo, kad tai nepajėgtų komunizmas? Tuo labiau, kad Rusijoje komunizmas nelenktyniauja su jokia kita ideologija, nes jis yra vienintelis, kuris žmogų formuoja visu plotu. Visi kiti veiksniai (Bažnyčia, šeima, idealistinė filosofija, Vakarų įtaka) yra arba nustumti į pogrindį arba jiem leidžiama reikštis tik tiek, kiek jie sutinka su komunistinės ideologijos reikalavimais. Be abejo, šių nelegalių arba pusiau legalių veiksnių įtakos visiškai paneigti negalima: ji *yra* ir yra net apčiuopiama, ką rodo ir pačių komunistų nuolatinė kova su ja (pvz. vaikų krikštijimas, tuokimasis bažnyčioje net tarp komsomolcų). Tačiau ne šie veiksniai kuria sovietų erdvėje gyvenančio žmogaus gyvenimo būdą, gyvenimo stilių, gyvenimo papročius; ne šie veiksniai nurodo jam gyvenimo uždavinius bei pareigas; ne jie lenkia jį tam tikra kryptimi, pasirenkant profesiją, lavinant skonį, santykiuojant su savo bendradarbiais, viršininkais, net su vaikais bei giminėmis. Visa tai apsprendžia jau komunistinė ideologija ir iš jos plaukiančios konkrečios apraiškos. Savo metu A. S. Makarenko, žinomas sovietų pedagogas, yra pastebėjęs: "Milijoninės sovietų tautos auklėjimas prasidėjo pirmąją revoliucijos dieną ir vyksta visą laiką visoje socializmo statybos eigoje dažnai net neregimais būdais. Sovietų Sąjungoje ne tik vaikas, ne tik mokinys, bet ir kiekvienas pilietis yra auklėjamas kiekviename žingsnyje. Kiekvienas mūsų šalies užsiėmimas, kiekvienas veiksmas bei vyksmas yra ne tik skiriamas specialiem savo uždaviniam, bet ir lydimas auklėjamojo uždavinio".[12] Būtų tad nesusipratimas manyti, kad šis auklėjamasis uždavinys nepaliečia rusiškojo žmogaus, pasilikdamas tik rėksminga iškaba.

Kokion gi padėtin atsiduria tie, kurie mėgina spirtis komunizmo įtakai gali pavaizduoti menkutis pavyzdys, kurį autoriui yra papasakojęs vienas vakarietis, praėjusį rudenį buvojęs Leningrade. Domėdamasis

religiniu Sovietų Sąjungos gyvenimu, jis, tarpininkaujant miesto dvasiškijai, aplankė vieną *tikinčią* šeimą. Keturi asmens gyvena viename kambaryje, kurio kampas atitvertas lentomis: už jų stovi senelės-babuškos lova. Likusioje dalyje gyvena tėvai ir duktė, lankanti mokyklą ir turinti jau 14 metų. Norėdami apsaugoti dukrelės tikėjimą, tėvai neleidžia jai stoti į komsomolą. Tačiau kaip tik todėl duktė visą laiką yra izoliuota: ji nepriimama į jokią jaunimo stovyklą, į jokią ekskursiją, į jokią kelionę, į jokį pasilinksminimą, nes visus šiuos dalykus rengia komsomolcai ir neleidžia juose dalyvauti tiem, kurie atsisako būti komsomolo nariais. Tarp vakariečio lankytojo ir rusų tėvų užsimezgė toks pokalbis. *Tėvai:* "Mes nežinome, ką daryti?". *Vakarietis:* "Leiskite dukrelei įstoti". *Tėvai;* "Bet tada ji praras tikėjimą!". *Vakarietis:* "Jei neleisite, ji praras jį dėl savo izoliacijos. Vaikai negali juk izoliacijos pakelti". — Kas komunistinei įtakai priešinasi, virsta raupsuotuoju ir esti dvasiškai (Stalino laikais ir fiziškai) izoliuojamas nuo visuomenės. Tai įmanoma pakelti suaugusiajam, bet tai neįmanoma pakelti jaunam žmogui. O patekęs į komunistine ideologija persunktą bendruomenę, jaunas žmogus esti jos formuojamas visiškai nejaučiamai. Nuo to jo neišgelbsti joks rusiškumas ar kuris kitas tautiškumas.

4. Mūsų tremtinių elgsena

Šių aukščiau minėtų teorijų akivaizdoje kyla ir mum patiem *kaip tremtiniam* du klausimai: 1. kaip mes pergyvename Rusiją, kurios galion yra patekęs mūsų kraštas ir 2. kaip mes pergyvename Lietuvą, virtusią "Tarybų Lietuva"? Kokios reikšmės šiame mūsų pergyvenime turi *komunizmas?*

Kaip pradžioje minėta, Šalkauskis pergyveno ateinančius į Lietuvą rusus tik kaip rusus. Jis permaža teikė reikšmės faktui, kad šie rusai yra *komunistai.* Man atrodo, kad jo klaidos mes tremtiniai ilgą laika nedarėme: nei mes bėgome nuo rusų, nei vėliau kovojome prieš rusus kaip rusus. *Mes bėgome nuo komunistų ir kovojome su komunizmu.* Kitaip tariant, Rusijos atžvilgiu mes nebuvome šalininkai nei banditų teorijos, kurią skelbė rusų emigrantai, nei iškabos teorijos, kurią piršo vakariečiai sociologai. Mum buvo aišku, kad komunizmas Rusijoje yra daugiau negu tik gauja ir daugiau negu tik iškaba; kad jis ten yra virtęs viso rusiškojo gyvenimo veiksniu ir kad šis veiksnys yra atėjęs su sovietine okupacija ir į Lietuvą. *Lietuvos įjungimas į Sovietų Sąjungą buvo ne tik jos įjungimas į Rusijos imperiją, bet ir jos įjungimas į komunistinę ideologiją.* Nuosekliai tad mes buvome susirūpinę ne tik politine Lietuvos laisve, bet ir krikščioniškąja jos dvasia bei kultūra. Mes neužmerkėme akių nei politinio tau-

tos pavergimo, nei pasaulėžiūrinio jos "perauklėjimo" atžvilgiu. Šie du kovos barai buvo mum lygiai svarbūs. Nes Lietuva, tiek politiškai pavergta Rusijai, tiek persunkta komunistinės ideologijos bei santvarkos, buvo mum nepriimtina. Todėl mes nė kiek nedžiūgavome, kai prieš keliolika metų pasklido gandai, esą Lietuva būsianti paleista iš sovietinės Sąjungos ir tapsianti tokia, kokios yra Lenkija, Rumunija ar Bulgarija; vadinasi, turėsianti savo atstovų užsienyje ir būsianti formaliai 'nepriklausoma'. Nedžiūgavome todėl, kad politinė laisvė, pasiliekant kraštui komunistiniame bloke, nepašalina komunistinės ideologijos, tik jos vykdymą sudeda į pačių tautiečių rankas. Mes buvome teisingai įsitikinę, kad, tik žlugus komunizmui Rytuose, Lietuva (kaip ir visi kiti Rytų Europos kraštai ir net pačios Rusijos tautos) galės būti vėl tikrai laisva, nes tik tokiu atveju Rusija gali virsti *demokratine*. Komunizmas gi yra antidemokratinis iš esmės. Tai diktatūra, o tuo pačiu ir imperializmas kaip pasaulinės revoliucijos nešėjas. Todėl kol Rusija lieka komunistinė, tol jos įtakoje esančios tautos niekad negali būti laisvos, nes niekad negali nusikratyti komunistine ideologija, neigiančia ne tik asmenų, bet ir tautų laisvę. Šia linkme mes ilgus metus mąstėme bei veikėme. Tai buvo sveika bei teisinga linkmė, atsiremianti į tikrovinį rusiškumo ir komunizmo santykį: *politinio pavergimo negalima atsieti nuo pasaulėžiūrinio užgožėjimo,* nes sovietinė Rusija yra nebe absoliutistinis carizmas, ne konstitucinis monarchizmas, ne demokratija, o *komunistinė diktatūra,* vadinasi, tokia valstybinė forma, kuri yra atsirėmusi į komunizmą kaip pasaulėžiūrą ir įsipareigojusi šią pasaulėžiūrą vykdyti valstybinėmis priemonėmis.

Tačiau, kaip pradžioj minėta, pastaruoju metu mūsų elgsena pradeda, atrodo, kisti. Rusijos atžvilgiu mes pradedame vis labiau virsti iškabos teorijos šalininkais, Lietuvos atžvilgiu daromės banditų teorijos skelbėjai. Kitaip tariant, komunizmas, tiek Rusiją, tiek Lietuvą formuojąs veiksnys, pradeda mūsų sąmonėje dilti ir nebetekti tos reikšmės, kurią jam teikėme ilgą laiką. "Naujienų" atsakyme į dr. J. Griniaus straipsnius "Tėviškės Žiburiuose" ši pakaita kaip tik ir išėjo aikštėn. Dr. Grinius rašo: "Lietuvos sovietinė okupacija yra pirmiausia komunistų darbas, nuo kurio nemaža kenčia ir patys rusai" ("Tėviškės Žiburiai", 1970 m. gruodžio 10 d.). Tai požiūris, kuriuo, kaip minėta, anksčiau vadovavomės. "Naujienos" rašo: "KGB (Valstybės Saugumo Komisariatas)... yra rusų komunistų bolševikų imperijos ir savo keliu rusų caristinės imperijos tokios pat buvusios įstaigos Ochrankos tęsinys, tik nepalyginamai kruvinesnis ir rafinuotesnis" (1971

m. sausio 8 d.). Pats savimi šis sakinys nereiškia nieko ypatingo. Kodėl gi komunistų KGB negalėtų būti caro Ochrankos tęsinys? Juk kiekviena valstybė turi savo saugumo departamentą. Jį turėjo ir nepriklausoma Lietuva. Tik tokio departamento *veiksena* priklauso nuo valstybės pobūdžio. Tai pripažįsta ir "Naujienos", sakydamos, kad komunistų KGB yra "nepalyginamai kruvinesnis ir rafinuotesnis" negu caro Ochranka. Tačiau juk tą patį nori pasakyti ir dr. Grinius, rašydamas: "Ne rusų imperializmas, bet sovietinis komunizmas padaro kovos priemones prieš Lietuvos žmones ypatingai žiaurias ir šlykščias" (t. p.). Bet štai, kaip tik prieš šį sakinį "Naujienos" ir pasišiaušia, nurodydamos sovietinę okupaciją 1940 bei 1944 m. ir rusų įsiveržimą į Lietuvą 1655 ir nerasdamos skirtumo tarp šių dviejų antpuolių: ir anais senais laikais rusai žudę, plėšę, deginę, kankinę, trėmę. Faktai tikri. Jų niekas paneigti negali. Tik jų interpretacija yra savotiška. Tai interpretacija, kuri, kaip ir aukščiau cituotuoje D. Friedes knygoje, mėgina dabartiniuose sovietų darbuose bei įstaigose regėti *senosios Rusijos tęsinį:* tai, kas vyko Lietuvoje 1940 ir 1944 m., vyko jau ir 1655 m. Išvada: ne sovietinis komunizmas veda kovą su Lietuvos žmonėmis, bet rusiškasis imperializmas ir tai taip, kaip jis ją yra vedęs visais laikais: nuo Jono Žiaurio jo ligi Brežnevo. Aiški iškabos teorija, kurioje komunizmas virsta senojo rusiškojo imperializmo varijantu. Norime pabrėžti, kad "Naujienų" nusistatymas komunizmo ir rusiškumo atžvilgiu anaiptol nėra išimtinis. Jo regėti šiandien jau daug kur. Iškabos teorija Rusijos atžvilgiu mum darosi vis savesnė. Mūsų sąmonė vis labiau linksta kovon su rusiškuoju imperializmu ir vis mažiau su komunizmu. Visą krašto nelaimę regime *rusuose.*

Nuosekliai tad *Lietuvos atžvilgiu* pradedame eiti senųjų rusų emigrantų pėdomis ir pasisavinti banditų gaujos teoriją. Kaip rusai emigrantai komunizmą Rusijoje, taip mes dabar jį Lietuvoje laikome tik parsidavėlių bei padlaižių gauja — "Sniečkus ir jo asistentai", — tikėdami, kad lietuvių tauta esanti komunistinei ideologijai tiek atspari, jog šis ten nerandąs dirvos ir negalįs įleisti gilesnių šaknų. Mes linkstame prisitaikinti aukščiau minėtus Vyšeslavcevo žodžius: "Parodykite mum komunizmą Lietuvoje! Jo ten niekur nėra". Yra arba tik rusai, lietuvius prievartaują, arba ana gauja, tarnaujanti rusam. Mum atrodo, kad lietuvis negalįs tapti įsitikinusiu komunistu ir veikti ne "už numestą kaulo šmotą" ("Naujienos", t. p.), bet todėl, kad komunistinė ideologija yra virtusi jo pasaulėžiūra. Be abejo, būtų labai malonu, kad lietuviai tokio atsparumo komunizmui parodytų ir kad iš

tikro Vyšeslavcevo žodžiai, kadaise taikinti Rusijai, tiktų Lietuvai. Tačiau ar tai ne išmonė? Ar Vyšeslavcevo klaida Rusijos atveju negalėtų būti mum įspėjimas būti kritiškesniem ir Lietuvos atveju? Be abejo, komunistinė ideologija vyrauja Lietuvoje dar tik ketvirtis šimtmečio. Ji yra išsiauginusi dar tik pusantros kartos. Krikščioniškosios tradicijos yra dar gyvai jaučiamos. Dar tebegyvena senoji karta, kuri nepriklausomą Lietuvą ne tik regėjo, bet ją ir kūrė. Visa tai komunizmo įtaką gerokai tramdo. Tačiau laikas bėga, ir anie tramdą veiksniai silpnėja. Nepamirškime, kad *kova su rusais vyksta anaiptol ne toje pačioje plotmėje, kaip kova su komunistais.* Ne tie patys veiksniai atremia rusifikaciją bei nutautinimą ir komunistinę ideologiją. Galima būti visiškai geram komunistui ir sykiu visiškai energingai priešintis rusų imperializmo užmačiom, kaip tai regime, sakysime, Rumunijoje. Priešintis rusifikacijai pakanka stiprios *tautinės* sąmonės. Priešintis komunizmui reikia betgi *krikščioniškosios* sąmonės, nes Krikščionybė šiandien yra vienintelė pasaulėžiūra, galinti lenktyniauti su komunistine ideologija. Jokis humanizmas šių lenktynių laimėti neįstengia — jau tik todėl, kad jis yra neaiškus savo pagrindais ir neišvystytas savo sąranga, kuo kaip tik pasižymi komunizmas.

Ir štai, man atrodo, kad kaip tik šį dalyką pradedame pamiršti. Mūsų sąmonę dabar yra stipriai apvaldžiusi priešingybė: *rusas - lietuvis.* Ji yra teisinga ir turi likti gyva, nes rusifikacijos pavojus Lietuvoje nėra iš piršto išlaužtas. Tačiau ji neprivalo nustelbti kito pavojaus ir iš mūsų sąmonės išstumti kitos priešingybės, būtent: *krikščionis - komunistas.* Nes Lietuva yra ne tik rusinama, bet ir komunistinama. Katras pavojus yra šiuo metu didesnis? Katram pavojui lietuvių tauta sėkmingiau priešinasi? Kaip yra su krikščioniškąja lietuvio sąmone? Ženklų, kad rusinimas atsidaužia į lietuvio sielą tarsi į akmeninę sieną, turime, rodos, nemaža. Surusėjusių lietuvių inteligentų, atrodo, nepažįstame. Kova už sovietinės Lietuvos ekonominį ir kultūrinį savarankiškumą dažnai yra gana sėkminga, nors, žinoma, ir nevisu plotu. Bet ar tokiu pat energingumu spiriamasi ir komunistinei ideologijai? Ar krikščioniškoji lietuvio sąmonė stovi tokiame pat aukštyje kaip ir jo tautinė sąmonė? Ar kartais neauga mūsų tėvynėje lietuvio tipas, kuris yra stiprus tautietis, bet visiškas indiferentas pasaulėžiūriniu atžvilgiu, kurio vaikai todėl yra geriausia medžiaga komunistinei ideologijai? Ar nėra pagrindo būkštauti, kad lietuvių tauta išliks, tiesa, lietuviška, bet taps komunistiška? Ar nėra pagrindo susirūpinti, kad religijos įtaka Lietuvoje pamažu

silpsta ir kad tuo būdu tasai vienintelis veiksnys, pajėgiąs spirtis komunistinimui, vis labiau nustoja galios, atverdamas duris iš sykio indiferentizmui, o paskui savaime ir komunizmui?

Štai klausimai, kurie pastaruoju metu tiek mūsų spaudoje, tiek kalbose bei paskaitose beveik visiškai nekeliami. Tiesa, kartas nuo karto pakalbam apie Bažnyčios spaudimą bei jos įtakos vis didėjantį stūmimą, tačiau dažniausiai tik informaciniu būdu, nedarydami iš to jokių išvadų ir nesvarstydami viso to kaip didžiulio pavojaus *pačiai lietuvių tautai*. Net susidaro nejaukus įspūdis, kad daugeliui esą visai vistiek, ar lietuvis taps komunistas; svarbu tik, kad jis liktų lietuvis. Šio įspūdžio nejaukumas didėja dar ir todėl, kad antikomunizmas jau ir mūsų pačių pradedamas laikyti tarsi nedorybe, tarsi fanatizmu bei siauraprotiškumu. Ar tik ne čia glūdi ir pagrindas, kodėl daugeliui mūsiškių vad. santykiai su kraštu vis dar tebėra 'neišspręsta problema'? Juk kiekvienas santykis — apsilankymas, priėmimas atvykusiųjų, pakvietimas — esąs santykis su *lietuviais*. Apiblėsus komunistinio pavojaus sąmonei, darosi vistiek, koki šie lietuviai yra, kokiais tikslais jie siunčiami, kam jų darbai bei žodžiai tarnauja ir ką jie reiškia. Kiekvienu atveju jie yra *lietuvio* darbai ir *lietuvio* tikslai. Kam tad kelti klausimą, ar mes su kraštu turį santykiauti ar ne? Kiekvienas lietuvis esąs mum brangus, nes jis yra ruso priešas. *Ar jis yra ir komunizmo priešas?* Nesvarbu! Apie tai nekalbame, nes tai jau laikome mažiausiai netaktu. Trumpai tariant, esame pasisavinę abi aukščiau minėtas teorijas: iškabos teoriją *Rusijos* atžvilgiu (už viską kaltas ne komunizmas, bet rusiškasis imperializmas) ir banditų teoriją *Lietuvos* atžvilgiu (viską tėvynėje daro parsidavėlių gauja, bet ne komunistinė ideologija). Tai reiškia, kad esame netekę pusiausvyros anų dviejų mūsų kraštui grėsiančių pavojų atžvilgiu: rusiškumo ir komunizmo — ir tai *komunizmo naudai!* Tai ženklas, kad dabar per pasaulį persiritanti simpatija komunizmui ir net viltis, esą jis išgelbėsiąs atsilikusias tautas nuo skurdo bei išnaudojimo, yra pasiekusi ir mus; kad ir mes pradedame būti jos valdomi; kad ir mes pamirštame, *nuo ko* mes bėgome ir *kokia* yra mūsų tremties prasmė. Visa tai priminti kaip tik ir yra šio straipsnio uždavinys. Mum reikia grįžti prie ano pirmykščio mūsų nusistatymo, kad Lietuvą yra ištikę *du* negandai: *ji yra patekusi Rusijos galion ir ji yra patekusi komunistinės ideologijos įtakon*. Vieno ar antro negando išskyrimas ar pamiršimas žaloja tremtiniškąją mūsų sąmonę ir tuo pačiu iškreipia mūsų laisvinimo darbą, nes mum reikia išlaisvinti Lietuvą ne tik iš *rusų* užgožėjimo, bet ir iš *ko-*

TAUTA RUOŠIASI SUKILTI

MYKOLAS NAUJOKAITIS

Už teisę įkurti pačioje Lietuvos širdyje karines bazes, bolševikai 1939 metais perleido mums teisėtai priklausantį Vilniaus kraštą. Aplinkybės jiems buvo palankios: turėjo slaptas sutartis su vokiečiais, Lenkija jau buvo padalinta, o Vilniaus kraštas buvo patekęs į jų rankas. Tų įvykių paveikti, kai kurie tautos vyrai pradėjo kelti klausimą, ar ne laikas pradėti rūpintis paruošti tautą okupacijai. Jų tarpe buvo didelio patyrimo patriotų, tačiau konkrečių rezultatų iš tos ateitin pramatančios minties tauta nesusilaukė. Kas dėl to buvo kaltas, šiandien davinių neturime. Tačiau neišvystymas šio svarbaus tautos paruošimo skaudžiai aukomis buvo apmokėtas netrukus užgriuvusios okupacijos metu.

Okupacijos ilgai nereikėjo laukti. 1940 metų birželio 15 dieną bolševikų tankai riedėjo ir pėstininkai žygiavo visais Lietuvos keliais. Priešo okupacija daugelio lietuvių mintyse ir širdyse pagimdė pasipriešinimo bolševikų savivalei ryžtą. Bendraminčiai uždaruose rateliuose tyliai pradėjo diskutuoti tautos kovos klausimus. Tuo būdu rugsėjo mėnesį Vilniuje

---

munistinės santvarkos bei dvasios. *Lietuva turi būti ne tik nerusiška, bet ir nekomunistinė.* Štai gairė, kurios reiktų mum laikytis, nes tik ji vienintelė laiduoja mum pilnutinį mūsų tremties žygių įprasminimą.

1. **Putj,** Organ russkoj religioznoj mysli, Paris 1926, nr. 2, p. 136.
2. **Putj,** 1926, nr. 2, p. 126.
3. **Puth,** 1926, nr. 2, p. 131.
4. **N. S. Arsenev,** Iz russkoj kulturnoj i tvorčestvoj tradicii, Frankfurt/M, 1959, p. 281.
5. **Vestnik Instituta** po izučeniju istorii i kultury SSSR, Muenchen 1952, nr. 4, p. 6-7.
6. **B. Vyšeslavcev,** Paradoksy komunizma, "Putj" 1926, nr. 3, p. 112.
7. **N. N. Alexejev,** Die marxistische Anthropologie, sudėt. veikale "Kirche, Staat und Mensch. Russisch - orthodoxe Studien", Genf 1937, p. 152.
8. **Vestnik Instituta . . .** p. 7.
9. **José Ortega y Gasset,** Aufstand der Massen, Stuttgart 1948, p. 90-91.
10. **Arnold J. Toynbee,** Kultur am Scheideweg, Zuerich, 1949, p. 147, 174, 191.
11. **Dietrich Friede,** Das russische perpetuum mobile, Wuerzburg 1959, p. 22-23.
12. **A. S. Makarenko** Werke, Berlin 1956, t. V, p. 111, 406.

gimė vienas mažytis ratelis, kuriame, besidalint dienos įvykių įspūdžiais, jau buvo diskutuojamos galimybės organizuoti pogrindžio veiklą.

Rezistencijos užuomazga jaunime

Apsisprendimas organizuoti savo pajėgas pogrindyje rėmėsi viltimi, kad didžiojo karo eigoje atsiras proga organizuotam kraštui išsikovoti sau laisvę. Buvo galvojama, kad gyventojų skaičiumi negausi lietuvių tauta nepajėgs kovoti su milžinais kaimynais, bet jiems nusialinus, būdami drausmingi ir vieningi, pajėgsime patys nuspręsti savo likimą. Tikėjome, kad per 20 metų nepriklausomame gyvenime tautiškai išauklėta jaunuomenė nepasiduos bolševikų agitacijai, bet prisidės ir parems kovą dėl Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės. Apsispręsta organizuoti jaunimo būrelius ir paruošti juos, kad momentui atėjus turėtume organizuotą pajėgą tėvynei apginti ir vidaus reikalams tvarkyti. Organizaciniai darbai pirmiausia pradėti studentijos ir moksleivijos tarpe.

Pogrindžio tinklas plečiasi

Ryšys su kraštu buvo užmegztas per studentiją ir per miškų tarnybą, kuri turėjo gerus organizacinius taškus pogrindžiui rūpimose vietose. Pagrindinis organizacijos vienetas buvo įkurtas lietuviškuose daliniuose. Tuoj po šio sėkmingo organizacinio apsijungimo, į šį tinklą įsijungė keletas atskirai įsikūrusių vienetų. Karinei vadovybei pritarus, sudarytas centrinis štabas.

Organizacijai plečiantis, susidurta su kitais pogrindžio vienetais. Tuo būdu 1940 metų pabaigoje glaudus bendradarbiavimo ryšys buvo užmegztas su Kaune veikusiu pogrindžiu, kuris tuo metu jau buvo gerai organizuotas ir išvystęs plačią veiklą, įskaitant gerus ryšius su Lietuvos šauliais Žemaitijoje. Iš ryšių su Kaunu paaiškėjo, kad Lietuvos ministeris Berlyne pulk. K. Škirpa iš Vokietijoje esančių lietuvių yra suorganizavęs Lietuvių Aktyvistų Frontą (LAF) kovai dėl Lietuvos laisvės. Centro štabas, apsvarstęs ir teigiamai įvertinęs iš Berlyno gautą medžiagą, vienybės dėliai irgi nutarė pasivadinti Lietuvių Aktyvistų Frontu. Buvo galvota, kad min. Škirpa, turėdamas sąlygas įvertinti vokiečių planus, galės nuspręsti veiklos eigą okupuotoje Lietuvoje, kad ji būtų suderinta su tarptautiniais įvykiais.

Vyriausias Komitetas

Pogrindis tikėjo, kad rusų - vokiečių karas neišvengiamas, ir tuo atveju ministeris K. Škirpa galėsiąs kalbėti daug svaresniu balsu, jei jam bus užtikrintas krašte susikūrusio pogrindžio pasitikėjimas.

Įvykiams taip vystantis, visai natūralu, kad pribrendo rei-

kalas sudaryti planingą pogrindžio vadovybę, kuri ruoštų planus ir vadovautų visai Lietuvai. Taip 1941 metų pradžioje gyveniman išėjo Vyriausias Komitetas, kurio nariais tapo Vilniaus ir Kauno centrinių organų veikėjai. Greitai tačiau paaiškėjo, kad centras Vokietijoje nepakankamai orientavosi situacijoje Lietuvoje ir kad veiklos koordinavimui yra būtina vienam iš Vyriausio Komiteto narių vykti Vokietijon ir tiesiogiai išsiaiškinti visus pagrindinius reikalus, ypač, eventualiu atveju, sukilimo eigą ir laikinosios vyriausybės sudarymą. Toks atstovas ir buvo pasiųstas.

Pogrindžio atstovas Berlyne

Berlyne situacija rasta, kokią pogrindžio vadovybė pramatė. Min. K. Škirpa ir jo bendradarbiai nežinojo pogrindžio organizacinio stovio ir nejautė krašto pulso. Lietuvos pogrindžio atstovui teko aiškinti ir įtikinėti, kas jau yra padaryta ir ko Vyriausiam Komitetui dabar reikia.

Pogrindžio atstovas su min. K. Škirpa dažniausiai posėdžiaudavo privačiai, tačiau keliuose pasitarimuose dalyvavo ir Antanas Valiukėnas, labiau ministerio sekretoriaus, o ne patarėjo pareigose. Į diskusijas taip pat buvo įtraukti tikrieji to meto ministerio štabo nariai — inžinierius B. ir majoras K. Puodžius. Jie abu anuo metu buvo svarbiausi ir labiausia įtakingi lietuviai Berlyne ir su ministeriu posėdžiaudavo keletą kartų savaitėje.

Nors A. Valiukėnas šioje viršūnėje buvo žymiai jaunesnis už kitus du kolegas ir tebuvo ministerio sekretorius, tačiau pasikalbėjimuose išaiškėjo, kad jo mintys buvo labiausia gyvenimiškos, atitinkančios anų dienų įvykius.

Pasitarimuose labai dažnai būdavo užgriebiamos labai jau nuo gyvenimo atitrūkusios temos ir prasimušdavo vienos, kad ir labai lietuviškos, partijos atspalvis. Kartais būdavo prieinama prie tokio susmulkėjimo, kad būdavo bandoma išdiskutuoti ir nutarti, kas, pav., išlaisvintoje Lietuvoje bus skiriami valsčių viršaičių ir seniūnų pareigoms.

Tekdavo ministeriui aiškinti, koks atitrūkimas nuo tikrovės ir koks nepažinimas pavergtos tautos nuotaikų išryškėja tokiuose posėdžiuose. Jam mėginta išaiškinti, kad kovojančio dėl laisvės lietuvio Lietuvoje svajonės nėra skirtos vienai partijai ir vienos partijos asmenybėms, kad pogrindžio vadovai Lietuvoje yra labai aiškiai ir griežtai pasisakę prieš tokias užmačias ir kad pogrindžio organizaciniai pradai turi labai plačias atramas, platesnes net negu 1918 metų Lietuvos Taryba turėjo.

Tuo pačiu metu teko susidurti ir su generolo Stasio Raštikio asmens ir jo veiklos vertinimu. Mat, gen. Raštikis tuo me-

tu buvo pervestas per sieną į Vokietiją ir tarp Berlyno lietuvių plito įvairūs to įvykio komentarai. Teko ministeriui aiškinti, kad nežiūrint Berlyno lietuvių nuomonių, generolas yra vienas iš populiariausių žmonių Lietuvoje ir kad kariuomenės atstovai pogrindyje rodo generolui pagarbą ir lojalumą.

Pasikalbėjimų išdavoje min. K. Škirpa visiškai pakeitė savo nuomonę apie gen. St. Raštikį, o taip pat pasidarė prieinamesnis visai eilei kitų lietuvių, pav. Laikinosios Vyriausybės užsienio reikalų minsteriui Rapolui Skipičiui.

Ministerio K. Škirpos atsidavimas Lietuvos laisvinimo reikalui buvo nedvejotinai nuoširdus ir pilnas. Iš pirmųjų pasikalbėjimo žodžių būdavo aišku, kad ministerio lojalumas yra vienalytis, pagrįstas ir skirtas tik savai žemei, saviems tautiečiams. Priesaika, duota Motinai Lietuvai, kai jis savo jaunuose metuose liejo už ją kraują ir buvo apdovanotas Vyčio Kryžiumi, ir tada buvo jį vispusiškai saistantis įsipareigojimas. Jo mėginimas panaudoti, nors ir nesėkmingai, vokiečių pajėgų talką Lietuvos vadavimo kovoje buvo to meto kontekste natūraliai suprantamas ir teisingas.

Kas būtų galėjęs tiksliau pramatyti galimus įvykius, jei jokio kontakto su vokiečių vyriausybe nebūtų buvę ar jei kas kitas tuos kontaktus būtų palaikęs?

Iš antros pusės, nebuvo ir kito kelio. Vokietija tuo metu buvo likęs vienintelis kraštas, prieinamas pogrindžiui ir rezistencinei veiklai. Tad visai aišku, kodėl ten buvo pasukta.

Pasikalbėjimo išvados

Iš pasikalbėjimų su min. K. Škirpa susiformavo tokios išvados:

1. Sukilimo pradžios pagrindiniu ženklu laikyti vokiečių peržengimą Lietuvos sienos.

2. Pirmąją vokiečių - rusų karo dieną sukilimą skelbtų pats min. Škirpa, jei jam pasisektų padaryti garbingą susitarimą su vokiečių vyriausybe. Toks paskelbimas galėtų būti pasiektas dviem būdais:

a. Jei pasisektų sudaryti egzilinę Lietuvos vyriausybę Vokietijoje, tada ši vyriausybė pasauliui būtų paskelbta ir ji vadovautų sukilimui nurodymais per radiją iš Vokietijos;

b. Vokiečiams sutikus, iš Vokietijoje esančių lietuvių ministeris suorganizuotų lietuvišką dalinį ir užimtų kurį pasienio miestelį, pav. Vištytį, iš čia paskelbtų Lietuvos nepriklausomybės atstatymą ir iš čia duo tų visus potvarkius. Min. K. Škirpa diskutavo šį klausimą daugelyje variantų, nes jis pramatė ir daugybę kliūčių bei stabdžių. Tačiau kiekvienu atveju jis buvo pasiryžęs vesti Lietuvos vyrus į karą prieš bolševikus.

3. Jei nė vienas iš tų kelių nepasisektų, tada antrąją karo

dieną Kaune, Vilniuje ar kurioje kitoje Vyr. Komiteto parinktoje vietoje turi būti paskelbtas Lietuvos nepriklausomybės atstatymas, nes vokiečių kariuomenės žygis per Lietuvą, Škirpos apskaičiavimu, neužtruksiąs ilgiau kaip 3-5 dienas.

4. Dėl vyriausybės sąstato min. Škirpa ypatingų sąlygų nestatė, išskyrus tai, kad jis kiekvienu atveju turįs būti paskelbtas ministeriu pirmininku. Tai jis aiškino tuo, kad jis iš lietuvių politikų esąs priimtiniausias vokiečiams, su kuriais mums teksią norom ar nenorom ilgoką laiką turėti reikalų. Dėl kitų vyriausybės narių, paminėjęs keletą jam priimtinų pavardžių (Raštikis, Žemkalnis, Statkus...), min. Škirpa sprendimą paliko Vyr. Komitetui, jei jam tektų skelbti laikinosios vyriausybės sąstatą. Tačiau kiekvienu atveju, buvo suprasta, būsią stengiamasi vyriausybės formavimą pastatyti ant galimai platesnio pagrindo.

Žinios pasiekia Lietuvą

Buvo pradėta ruoštis žinias iš Berlyno perduoti Lietuvon. Tuo tarpu min. Škirpa per savo ryšius su vokiečių kariuomene gavo patirti, kad įvykiams normaliai vystantis, santykių pablogėjimo ir karo veiksmų vokiečių - rusų pasienyje galime tikėtis apie gegužės mėnesio vidurį. (Karo data, kaip vėliau paaiškėjo, buvo atidėta dėl netikėtai įvykusio perversmo Jugoslavijoje. Karo pradžios užtęsimas sukėlė suprantamo nusivylimo Lietuvoje). Šią žinią gavus, Berlyne sujusta kaip galima greičiau Lietuvon perduoti visą informaciją apie galimą karo pradžią, sukilimo paskelbimą ir laikinosios vyriausybės sudarymą. Sunkiausiomis sąlygomis balandžio viduryje žinios, kad ir gerokai aptrupėjusios, pasiekė Kauną.

Vyr. Komitetas, gavęs tas žinias, skubiai ruošėsi sutikti artėjančius įvykius. Besiruošiant sukilimui, vienas iš svarbiausių reikmenų — ginklai buvo sunkiai sprendžiama problema. Kariai lietuviškuose daliniuose ginklų dar turėjo, bet rusų ir politrukų buvo stropiai saugojami. Nesimatė jokio šaltinio, iš kur Vyr. Komitetas galėtų parūpinti ginklų civiliams. Galimybė gauti tam tikrą kiekį smulkių ginklų iš policijos klausimo išspręsti negalėjo. Teko pasitikėti sukilėlių sumanumu ir pajėgumu reikiamus ginklus paimti iš rusų karių ir jų sandėlių.

Strateginės prielaidos

Buvo galvota, kad rusų kariuomenė po pirmojo vokiečių smūgio, be pertraukos spaudžiama ir iš oro bombarduojama, bus demoralizuota ir be tvarkos trauksis. Kariuomenės sandėliai įvairiose Lietuvos vietose paliks be rimtos priežiūros. Iš atskirų karių ir kariuomenės sandėlių pogrindis tikė-

josi įsigyti reikiamų ginklų. Tam tikrų vilčių taip pat buvo dedama į ginklų dirbtuves Šančiuose, kur pogrindis turėjo savo ratelį. Ginklų pervežimui į numatytas vietas buvo planuojama pasinaudoti greitosios pagalbos mašinomis.

Sukilimui paskelbti geriausia priemonė buvo radijas. Pogrindis radiofono, radijo stoties ir elektros jėgainės išlaikymu buvo nepaprastai susirūpinęs ir tinkami žygiai buvo atlikti, kad šios įmonės būtų bet kokia kaina nuo rusų apgintos. Ryšiui išlaikyti pogrindžiui buvo labai svarbu savo žinion kuo skubiausia perimti telefono stotį. Mat iš čia galima būtų susijungti ne tik su miestu, bet ir tolimais užmiesčiais.

Buvo painformuoti laikinojon vyriausybėn numatyti asmenys, o taip pat apsispręsta sukilimo pradžioje kviesti visame krašte pareigūnus grįžti į savo tarnybas, turėtas prieš bolševikų okupaciją.

... ir tikrovė

Bolševikų įvykdyti birželio mėnesio išvežimai gerokai apnaikino organizacinę pogrindžio struktūrą. Dažni naktiniai suėmimai kaikuriose vietose veik visiškai sunaikino pogrindžio ratelius ar jų pagrindinius ryšininkus. Vyriausio Komiteto Vilniuje visi nariai buvo suimti. Ryšio tinklas paskutinėmis prieš sukilimą dienomis taip buvo sugadintas, kad skelbiant Laikinosios Vyriausybės sąstatą, buvo į jį įtraukta pora asmenų, kurie rusų jau buvo suimti.

Lietuviškų dalinių, kaip pagrindinio rezistencijos centro nauda kovai su rusais buvo veik visiškai eliminuota: vadai suimti, daliniai suskaldyti smulkesniais vienetais ir iškilnoti į tolimesnes vietoves ar įjungti į rusiškų divizijų sąstatus.

Birželio antroje pusėje vėl buvo gauta žinių, kad karo veiksmai prasidėsią po birželio 20. Pogrindis, nors ir nuteriotas, bet nepakrikęs ir moraliai nepalaužtas, nekantriai laukė tos dienos.

Ministeriui K. Škirpai su vokiečiais susitarti nepasisekė, ir pirmąją karo dieną (birželio 22) jokių radijo pranešimų iš Vokietijos nesulaukta. Todėl antrąją karo dieną, birželio 23, apie 10 val. ryto iš sukilėlių užimtos Kauno radijo stoties buvo paskelbtas atsišaukimas į tautą:

Raudonieji budeliai, žiauriai kankinę mūsų kraštą... šiuo metu siaubo apimti netvarkingai bėga... Artėja visų Lietuvos žemių išvadavimo valanda. Broliai lietuviai! Imkitės ginklo... Tegyvuoja laisva nepriklausoma Lietuva!

Atsišaukimas, skelbiąs sukilimą ir Lietuvos nepriklausomybės atstatymą, taip pat paskelbė Lietuvos Laikinosios Vy-

riausybės sąstatą. Vyriausybę sudarant, skrupulingai buvo laikomasi susitarimo, padaryto Berlyne: Kazys Škirpa buvo paskelbtas ministeriu pirmininku ir vyriausybėn įtraukti visų grupių atstovai. Vietoje išvežtųjų ministerių kabinetan buvo pakviesta keli asmenys, ką tik išlaisvinti iš kalėjimų.

Vokiečiai įžygiavo į sukilėlių išlaisvintą Kauną, nepaleidę nė vieno šūvio. Jie rado vyriausybę ir lietuvių administraciją jau suorganizuotą. Taip buvo realizuotas didysis sukilimo organizatorių tikslas.

Žiūrint į 30 metų praeitį

Dabar žiūrint į 30 metų praeitį, norisi padaryti tokias apibendrinančias išvadas:

1. Pogrindžio veikėjams idealizmo netrūko. Visas jų darbas buvo paremtas tėvynės ir savo tautos meile. Nebuvo ieškota asmeniškos naudos, o kasdien buvo rizikuota galimybe būti nužudytam, nukankintam ar ištremtam.

2. Veikėjai parodė didelį politinį subrendimą, nes okupuotos Lietuvos pogrindyje sandarion veiklon buvo nuoširdžiai įsijungę visų pakraipų lietuviai.

3. Vyriausiam Komitetui buvo gerai suprantama gan desperatiška kovos padėtis: Lietuvos beginkliams sukilėliams teks kovoti tarp dviejų agresyvių karo pajėgų, pilnutiniam išsilaisvinimo klausimui esant gilioje nežinioje. Tačiau anuo pavojingu tautos ateičiai metu buvo remtasi prielaida, kad Vokietija, pastatyta prieš įvykusius faktus — Lietuva išlaisvinta nuo okupanto, nepriklausomybė visam pasauliui paskelbta, vyriausybė sudaryta, visa krašto administracija suorganizuota ir tautos gyvenimas normaliai funkcionuojantis — sutiks su tuo ir Lietuvai pripažins nepriklausomybę.

Neapdairiai kai kas bando kaltinti Vyriausią Komitetą naivumu ir nepagrįstom viltim. Po klaikių rusų okupacijos metų, po kalėjimų ir trėmimų, bet koks pasikeitimas galėjo laisvės viltim šviesti. Griežtas tautos ryžtas ginklu nusikratyti rusų okupacijos atneštu bolševikų teroru pademonstravo pasauliui vieningą tautos valią ir tuo pateisino Vyr. Komiteto planuose priimtos prielaidos racionalumą.

Pasiruošimo sukilimui ir paties sukilimo metu sudėtos lietuvių tautos aukos amžiams paliks šviesiais Lietuvos žibintais. Jie liudys laisvės ir tėvynės meilės didingumą.

Krauju įrašytos aukos tėvynei, šio ar kitų sukilimų metu, ateityje bus vienodai įvertintos ir pagerbtos. Tačiau šiandien išskirtinai turėtų būti prisimenami ir branginami tie žuvę kovotojai, kurių veidai dar gyvi tebestovi bendraamžių akyse.

1941 METŲ SUKILIMO VADOVIETĖ BERLYNE

KAZYS ŠKIRPA

Laisvės lengva netekti, bet nelengva ją atgauti. O kai eina kalba apie prarastą valstybinį suverenumą, žinome, jog jo atkūrimas be didesnių aukų neįsivaizduojamas.

Tarptautiniu požiūriu ir santykiuose su Vokietija, Lietuvių Aktyvistų Frontas (LAF), kaip revoliucinio pobūdžio kovos sąjūdis, negalėjo atstoti organizuoto Lietuvos valstybės gynimosi, kuris nebuvo pravestas, kai 1939-40 metais jai kilo mirtinas pavojus iš bolševikinės Rusijos, nežiūrint, kad Lietuva turėjo neblogai paruoštą ir moderniškai apginkluotą kariuomenę.

Dėl ano meto Lietuvos vadovybės pasimetimo jau viskas buvo prarasta, tad nebuvo lengva apsispręsti ir surasti kelią Lietuvos suverenumui vėl atkurti. Tebuvo aišku tik viena, kad laisvės niekas mums nepadovanos, kaip iškepto balandėlio, nors laisvės žadėtojų nestigo, ir reikalinga buvo užkimšti sau ausis, kad nesusiklaidintum.

Savaime kilo klausimas, ar galės ir kaip ilgai galės ištverti Maskvos - Berlyno ano meto paktas, kuriuo tapo išprovokuotas Antrasis pasaulinis karas, ir kaip ilgai galios slapti rusų - vokiečių susitarimai, kuriais Lietuva buvo nužudyta. Buvo nemaža simptomų, kurie rodė, jog tie susitarimai buvo padaryti ne dėl von Ribbentropo staigiai pajustos meilės Molotovui arba atvirkščiai, bet dėl strategijos padiktuotų motyvų, kitaip sakant, kad jie tebuvo laikino pobūdžio. Realiausias simptomas, jog minėtas paktas ilgai neištvers — tai vokiečių karo vadovybėje kilęs didelis susinervinimas dėl rusų raudonosios armijos stambių jėgų 1940 m. birželio mėnesį į Lietuvą prasiveržimo. Buvo pajausta tiesioginė grėsmė Rytų Prūsijai. Todėl nestigo toje vadovybėje stipresnių balsų imtis atsargos priemonių, ir buvo priimtas sprendimas vieną vokiečių armiją nedelsiant permesti iš Vakarų į Rytus, nė neužbaigus galutinai susidoroti su Prancūzija.

Lozoraitis Berlyne

Ši padėtis statė ir mums klausimą, ką turėtume daryti, jei karas staiga persimestų į Ry-

tus, neišvengiamai paliesdamas ir Lietuvą. Reikalui aptarti liepos pirmoje pusėje buvo incognito atvykęs iš Romos mūsų užsienyje likusios diplomatijos šefas kolega St. Lozoraitis. Priėjome išvados, jog tokiu atveju turėčiau įteikti vokiečių užsienio reikalų ministerijai formalų protestą dėl Sovietų Rusijos įvykdytos prieš Lietuvą agresijos ir notifikuoti vokiečiams apie naujos tautinės Lietuvos vyriausybės susidarymą. Tai tada praktiškai būtų buvę įmanoma, nes respublikos prezidentas A. Smetona, kuris tebebuvo Vokietijoje (Rytprūsiuose), buvo tokiam sumanymui pritaręs ir pažadėjęs suteikti man reikalingą formalų mandatą, pagal Lietuvos Konstitucijos nuostatus. Pirmuoju tos vyriausybės uždaviniu buvo numatyta pašaukti tautą prie ginklo pašalinti sovietinius įsibrovėlius iš krašto, pasinaudojus Maskvos - Berlyno pakto susisprogdinimo proga.

Nors, kaip žinome, karas 1940 metais į Rytus nepersimetė ir nusikėlė į ateitį, tačiau idėja pasiremti pačia lietuvių tauta bei jos ryžtingesniais elementais, siekiant atkurti Lietuvos suverenumą, pasiliko gyva. Todėl buvo nusistatyta tam ruoštis ir anksto ir veikti, kai tik būtų susilaukta Maskvos - Berlyno pakto sutrupėjimo.

Iš čia kilo ir Lietuvių Aktyvistų Fronto idėja, nes buvusias lietuvių politines grupes sovietų okupantas, vietiniams komunistams patalkininkaujant, ne tik policinėm priemonėm užslopino, bet stačiai fiziškai sunaikino. Todėl volens nolens reikalinga buvo išrasti kitą, konspiratyvinę tautos jėgų organizacinio apjungimo formą. Ji nebuvo kokia nacizmo ar fašizmo kopija, bet originalaus lietuviškojo patriotizmo kūrinys, iššauktas ypatingų kovos aplinkybių, kuriomis tada teko pakartotinai siekti Lietuvos valstybinio suverenumo.

Diplomatų pasitarimas Romoje

Antroje rugsėjo pusėje St. Lozoraitis sušaukė Romoje Lietuvos pasiuntinių ir įgaliotų ministerių pasitarimą Lietuvos padėčiai, įvykus sovietų agresijai, aptarti ir Tėvynės gelbėjimo gairėms nusmaigstyti. Buvo prieita išvados, kad akyvaizdoje sovietų griovikiškos politikos ir raudonojo teroro siautėjimo krašte laukti karo galo, diplomatiniam postui Berlyne sudėjus rankas, negalima; neturėtume praleisti jokios progos bolševikiniu košmaru nusikratyti. Tai reiškė, jog Lietuvos diplomatiniam postui Berlyne teko nepaprastos reikšmės uždavinys — būtent, surasti bendrą kalbą su Vokietija, kuri viena tegalėjo ir faktiškai jau ruošėsi suduoti smūgį sovietiniam komunistiniam imperializmui bei Sovietų Rusijos užmačiai išplėsti komunizmą ir į pačią Vakarų Europą.

Siekdamas painformuoti tautą apie Lietuvos užsienio pos-

tų pajudėjimus, aš, grįžęs iš Romos pasitarimų, pasistengiau slapta pasiųsti į kraštą pilną komplektą Lietuvos diplomatinių protestų, pareikštų prieš sovietų įvykdytą agresiją, pateikdamas vienkart sugestijų, kaip visiems laikytis ir ką daryti, siekiant atgauti prarastą valstybinę nepriklausomybę. Tuo buvo duotas stiprus impulsas tada dar tik pradėjusioms formuotis pogrindžio organizacijoms. Vieną iš pirmųjų daigų joms buvau padėjęs aš pats savo rizikinga kelione į Kauną birželio gale asmeniškai susipažinti su tikrąja padėtimi krašte ir kontaktui su vietiniais veikėjais užmegzti.

Maskvos - Berlyno pakto susisprogdinimui nusikėlus į vėlyvesnį laiką, atsirado galimybė geriau pasiruošti. Tada jau buvo atsiradę Vokietijoje daugiau atbėgėlių iš Lietuvos, kurių nemažas būrys buvo pasiekęs ir pačią Reicho sostinę. Tai veik be išimties išsimokslinę žmonės, ir visi jie buvo užsidegę ką nors daryti Tėvynei — Lietuvai gelbėti. Jie darė man įvairių tuo reikalu sugestijų, ragindami, kad imčiausi vadovaujančios iniciatyvos, kaip Lietuvos diplomatinis atstovas prie Reicho vyriausybės.

Gimsta Lietuvių Aktyvistų Frontas

Po įvairių, iš pradžios pavienių pasitarimų kilo mintis sakytus pasiryžėlius suburti į bendrą organizaciją. Tuo būdu jie būtų apsaugoti nuo bet kokių politinių avantiūrizmų bei susidemoralizavimo, ir visiems, kas tik norėjo, būtų duota galimybė savo išsimokslinimu ir dar laisvoje Tėvynėje įgyta darbo patirtim prisidėti prie jos pakartotino atkūrimo. Dėka mano turėtų iš seniau pažinčių pačių nacių tarpe, galėjau patirti, jog vokiečių įstaigos kliūčių organizuotis nedarytų. Tik buvo statoma sąlyga, kad prisilaikytume konspiracijos ir vengtume bet kokių raštiškų pareiškimų, kurie, patekę rusams, galėtų suteikti pagrindo vietinei sovietų ambasadai reikšti formalius demaršus vokiečių užsienio reikalų ministerijoje.

Šitaip išsiaiškinęs dėl sąlygų su vokiečiais, lapkričio 17 d. vakare sukviečiau savo privačiame bute LAF formalios užuomazgos susirinkimą, kuriame dalyvavo 28 rinktiniai asmenys. Susirinkimui pirmininkavo inž. Ernestas Galvanauskas, kuris pagal Lietuvos pasiuntinių nutarimą skaitėsi Lietuvos Tautinio Komiteto pirmininku. Išdėsčius susirinkusiems LAF platformos metmenis, prie kurių surašymo buvo pritraukta eilė intelektualų iš pačių atbėgėlių tarpo, imtinai pats E. Galvanauskas, ir juos kiek padebatavus, susirinkusieji vienbalsiai priėmė nutarimą, kuriame pasakyta:

"Reiškiame visišką pritarimą sumanymui sutelkti visas aktyviąsias lietuvių tautos jėgas į Lietuvių Aktyvistų Frontą ko-

vai už Tėvynės Lietuvos išlaisvinimą iš komunistinio sovietinio jungo . . .

Tėvynės Lietuvos ir Lietuvių Tautos labui kviečiame K. Škirpą, pirmąjį nepriklausomos Lietuvos kariuomenės kūrėją - savanorį ir Lietuvių Aktyvistų Fronto iniciatorių, imtis žygių vykdyti mūsų nusistatymą ir vadovauti Lietuvių Aktyvistų Frontui . . ."

Aišku savaime, jog vienas pats šios nelengvos naštos, kuri LAF steigėjų buvo ant mano pečių užkrauta, nebūčiau pajėgęs išnešti. Todėl tuojau pat susirinkime pakviečiau sau į talką inž. E. Galvanauską, prok. K. Žalkauską, adv. R. Skipitį, prof. A. Maceiną ir dar du asmenis, vieną aktyvų tautininką ir kitą tariamą "voldemarininką", kurių pavardžių saugumo motyvais čia negaliu suminėti. Visi susirinkimo dalyviai tam pilnai pritarė. Tuo būdu buvo sudaryta LAF vadovaujančioji grandis, kuri ir sprendė visus to sąjūdžio veiklos reikalus, net pačius slapčiausius.

LAF užuomazgos sambūryje esant įvairiose srityse išsimokslinusių ir valstybiniame darbe prityrusių asmenų, buvo pa laipsniui sudaryta net keliolika specialių komisijų atkursimos Lietuvos valdymosi, ūkio, socialinio gyvenimo ir kultūros problemoms pastudijuoti bei reikalingiems projektams ateičiai paruošti. Tų komisijų pirmininkai, drauge su LAF vadovaujančios grandies nariais, sudare vyriausią (laikiną) LAF organą, LAF Tarybą, kuri betgi tebūdavo sukviečiama tik principinio pobūdžio arba ypatingai didelės politinės reikšmės klausimams aptarti ir išspręsti.

Nenoriu perdėti LAF užuomazgos Berlyne reikšmės bendroje to sąjūdžio veikloje pačios Lietuvos pogrindyje. Tai pagrindinai parėjo nuo vietinių LAF veikėjų ir sukilimo paruošimo centrų Vilniuje ir Kaune, kurie veikė lygiagrečiai, pasiruošę vienas kitą pavaduoti, jei kurį iš jų ištiktų nelaimė, t. y., būtų okupanto iššifruoti ir sunaikinti. LAF branduolio susidarymas pačioje Reicho sostinėje betgi buvo reikšmingas ta prasme, kad tai gaivino išsilaisvinimo viltį mūsų tautoje, teikė konkretų organizacinės vienybės pavyzdį ir stiprino mano, kaip LAF vado ir vienkart kaip Lietuvos diplomatinio atstovo Berlyne, autoritetą vokiečių akyse.

Ryšiai su vokiečių karo vadovybe

LAF susiformavimas tikrai buvo sukėlęs realaus susidomėjimo pas vokiečius, ypač pas tuos, kurie vienokiu ar kitokiu būdu buvo pritraukti prie paruošiamųjų darbų Reicho eventualiam žygiui prieš Sov. Rusiją. Net dar prieš LAF formalų susikūrimą užsiprašė vizitui pas mane vokiečių Vyriausios Karo Vadovybės (Oberkommando der Wehrmacht - OKW) at-

stovas pulk. lt. dr. Graebe. Jam, kaip jis atvykęs pas mane į butą pats sakė, buvę pavesta palaikyti kontaktą su Baltijos valstybių tautiniai aktyvistiniais sąjūdžiais atsiekti suderinimo veikime, jei vokiečių karinėms jėgoms tektų per tuos kraštus žygiuoti į rytus.

Dr. Graebe nebuvo eilinis štabo karininkas. Jis turėjo pažymėtiną politinės veiklos praeitį. Tai buvo vienas iš buvusių vadovaujančių vokiečių tautinės mažumos Lenkijoje veikėjų, kažkuo lenkams nusikaltęs, areštuotas ir išlaikytas ar ne du metus kalėjime. Iš kalėjimo buvo paleistas, Tautų Sąjungai palankiai išsprendus jo skundą. Su pulk. lt. Graebe buvau pažįstamas iš seniau. Be to, mudviejų pažintis atsinaujino, kai 1940 metų pradžioje jis buvo Reicho vyriausybės paskirtas į Lietuvą pasiųston vienon komisijon. Pulk. lt. Graebe nemėgino manęs vilioti kokiais ypatingais pažadais, liečiančiais Lietuvos nepriklausomybės atkūrimą. Jis atvirai pasakė, jog norėjęs su manim pakalbėti ne von Ribbentropo pavedimu, o tik kaip karininkas, kuriam pavesta rūpintis dalykais, reikalingais abipusio susiderinimo. Graebe tepabrėžė, jog mūsų sutikimą su juo bendradarbiauti OKW labai vertintų ir, kiek nuo jos pareina, galėtų tarti palankų žodį Reicho vyriausybei Lietuvos ateities klausimu.

Kontakto užsimezgimas su pulk. lt. Graebe, kaip OKW autorizuotu atstovu, LAF buvo itin naudingas, ypač kiek tai lietė ryšių per sieną palaikymą su LAF centrais Vilniuje ir Kaune bei su LAF pogrindžio veikėjais visame krašte. Dar prieš tai kai kurie buvę Lietuvos kariuomenės karininkai ir policijos pareigūnai, pabėgę nuo raudonojo teroro Lietuvoje, buvo individualiai įsitaisę darbui keliuose vokiečių kariuomenės pasienio štabuose ir jau turėjo nutiesę slaptas ryšių grandinėles, siekusias giliai į Lietuvą. Kai tik jie patyrė, jog Berlyne susidarė LAF užuomazga ir kad sueita į kontaktą su pačia vokiečių karo vadovybe, minėti asmenys vienas po kito atvyko į Berlyną prisistatyti man, kaip LAF vadui, ir patys pasisiūlė patarnauti mums kuo galėdami. Šiuo tat paprastu būdu išsisprendė viena iš sunkiausių LAF ryšių su kraštu palaikymo problema.

Tuo metu, kai iš pradinių veiklos planavimų LAF jau buvo perėjęs į konkretų tautos sukilimo paruošimą, atrodo, Reicho politinė vadovybė dar neturėjo jokio galutino nusistatymo Lietuvos ateities klausimu, jei neskaityti Hitlerio "Mein Kampf" knygos partiniai propagandinių pareiškimų. Kiek buvo įmanoma justi, OKW tada bazavosi tik prielaida, jog, kilus rusų - vokiečių ginkluotam konfliktui, būtų siekiama Sovietų Rusiją sukapoti į eilę paskirų tautinių valstybių. Buvo numatoma, jog pirmoje eilėje būtų atkurtos Baltijos valstybės su

savomis tautinėmis vyriausybėmis, bet Reicho komisarų priežiūroje. Pagal žinias iš vokiečių užsienio reikalų ministerijos sferų, tais komisarais buvo numatomi buvę Vokietijos pasiuntiniai ir įgalioti ministeriai minėtuose kraštuose.

Mano sugestijos pogrindžiui

Padėtis buvo labai netikra. Kad LAF pogrindžio centrai pačioje Lietuvoje nesusiklaidintų, savo 1941 m. kovo 24 d. slaptuose "Lietuvai išlaisvinti nurodymuose" sugestijonavau pogrindžio centrams štai ką:

"Būtų klaidinga manyti, kad tegalime atstatyti savo valstybę vien svetima pagalba ir kad todėl nebūtų prasmės aukoti mūsų tautos geriausius sūnus nelygioje kovoje su galingesniu priešu... Lietuva, atstatyta svetimomis rankomis, mums nebūtų miela. Be to, jos niekas mums neatstatys, jei patys nesiimsime jos atstatyti. Pagalba mums, mažai tautai, yra reikalinga ir būtina, bet tik pagalba. Visą gi kovos naštą turime pasiimti ant savo pečių. Juo pajėgsime daugiau jos pakelti, tuo daugiau gausime norimos pagalbos ir lengviau pasieksime tikslą. Ta pagalba, susidedančių Europos Rytuose aplinkybių dėka, ateina mums visai natūraliai, tik mokėkime ją racionaliai savo interesui išnaudoti. Numatomomis sąlygomis ją geriausiai išnaudosime, jei, lemiamam momentui atėjus, patys stversimės ginklo — paimsime krašto valdymą patys, bet nelauksime, kad mums kas iš šalies padarytų tokią malonę".

Kalbant apie naujos krašto vyriausybės klausimą, toliau "nurodymuose" buvo pasakyta:

"Jei dėl vyriausybės sudarymo su vokiečiais susitarti nepavyktų, kitaip sakant — jei vokiečiams pradėjus puolimą, nebūtų iš lėktuvų platinama Vyriausybės ir Aktyvistų Fronto atsišaukimų, o taip pat apie vyriausybės susidarymą nieko iš Berlyno per radiją nebūtų pranešta, tai reikia laikyti, jog vokiečiai Lietuvos atžvilgiu dar turi užpakalinių tikslų...

Nuo sukilimo betgi ir tokiu atveju susilaikyti nereikia. Jis turi būti vykdomas, kaip paruoštas, siekiant pagrobti krašto valdymo aparatą į savo rankas. Krašto Vyriausybę tokiame atsitikime turėtų paskelbti Vilniaus centras (faktiškai, tam centrui dėl areštų susiparaližavus, naują Vyriausybę paskelbė Kauno centras — KŠ) revoliuciniu keliu, kad pastatyti vokiečius prieš įvykusį faktą...

Revoliucinės Vyriausybės paskelbimo aktas turėtų būti paruoštas ir tinkamai suredaguotas, kadangi jis būtų didelės istorinės, tarptautiškai teisinės ir morališkai politinės reikšmės ne tik dabarčiai, bet ir ateičiai. Ypač jis būtų svarbus pačios Vyriausybės legalizavimuisi ir kaip nesugriaunamas argumentas Lietuvos diploma-

tijai užsienuose ginti Lietuvos atstatymo reikalą visame pasaulyje".

Berlyne vėjas keičia kryptį

Čia aukščiau cituoti įspėjamieji nurodymai sukilimo paruošimo centrams Lietuvoje buvo labai vietoje. Balandžio antroje pusėje mus pasiekė žinios, jog Reicho politikos planavimai Rytams tapo išimti iš užsienio reikalų ministerijos kompetencijos ir pavesti žinomam nacių imperializmo apaštalui Alfred von Rosenberg'ui. Pats šis faktas įtikinamai rodė, jog vyksta tos politikos pasukimas kita linkme, kuri visu 100 procentų jau kirtosi su LAF užsibrėžtu Lietuvos valstybinio suverenumo atkūrimo tikslu. Be to maždaug tuo pačiu laiku ėmė mus pasiekti per įvairius tarpininkus tikri signalai, jog gestapas jau stojasi piestu prieš LAF dėl per drąsų Lietuvai valstybinės nepriklausomybės propagavimą.

Kartą, besirūpindamas paleidimu kai kurių areštuotų Punsko srities lietuvių, užėjau į gestapą. Čia vienas šios piktos įstaigos pareigūnas, būtent dr. Girgensonas, pasinaudojo ta proga ir policininkiškai išdėstė man visą savo politinę "išmintį". Pasigyręs, jog pats kilęs ir išaugęs Rygoje, Girgensonas stačiai akiplėšiškai įtikinėjo mane, jog lietuviams ir latviams, kaip ūkininkų tautoms, niekas kitas nerūpi, o tik materialinė gerovė. Politika jiems esanti visai svetimas dalykas. Nepriklausomybės reikalavimas esąs tik šovinistinės inteligentijos prasimanymas. Vokietijai karą laimėjus ir Pabaltijo kraštus ūkiškai prišliejus prie Didžiojo Reicho, tų kraštų ūkininkų gerovė nepaprastai ir greitai pakiltų, jog trumpiausiu laiku visos svajonės apie nepriklausomybę iš jų galvų išgaruotų...

Kada mėginau pasakyti Girgensonui ir savo nuomonę, jis į tai nė nekreipė dėmesio, o pasikalbėjimo gale pareiškė, kad lietuviai turi žinoti, jog Vokietija liesianti savo kareivių kraują kovoje su rusų raudonąja armija ne šiaip sau ir kad Lietuva įeinanti į vokiečių "Lebensraumą"!... Tai reiškė, jog buvo grįžtama į tai, kas Hitlerio knygoje "Mein Kampf" atskleista jau prieš daug metų.

Ar nesustabdyti pasiruošimo sukilti?

Susidarius tokiai padėčiai, prieš LAF vadovybę atsistojo kapitalinės reikšmės klausimas: ar santykiavimo su vokiečiais nenutraukti ir ar LAF pogrindžio veikėjams sovietų okupuotoje Lietuvoje neduoti signalų, kad nuo tolimesnių pastangų tautos sukilimui paruošti susilaikytų? Tuo metu taip pat išryškėjo, jog Reichas su sukilimo rezultatais, jei sukilimą ir pavyktų laimėti, greičiausia nesiskaitytų, o tai tegalėtų privesti prie aštraus konflikto tarp

Lietuvos ir hitlerinės Vokietijos. Tai buvo nepaprastos politinės reikšmės klausimas, ir susidariusi situacija nebesiderino su Romoje priimtu nusistatymu siekti atkurti Lietuvos valstybinį suverenumą, išnaudojant lauktą Maskvos - Berlyno pakto susisprogdinimo progą. Tai kreipiausi į Lietuvos Tautinio Komiteto narius, klausdamas patarimo.

To Komiteto pirmininkas inž. E. Galvanauskas, įstrigęs Vokietijoje, pasidarė LAF vadovaujančios grandies vienu nariu ir dalyvavo visuose jos slaptuose apsisprendimuose. Jis, kaip ir kiti tos grandies nariai, laikėsi nuomonės, jog nuo užsibrėžto plano Lietuvai atkurti tautos sukilimo žygiu neturėtume atsisakyti, nežiūrint kokia bebūtų dėl to Vokietijos Reicho laikysena. Kitų Tautinio Komiteto narių nusistatymo buvau atsiklausęs per vieną Lietuvai draugiškos valstybės diplomatą, važinėjusį per Berlyną į Berną ir Romą. Atsakydami, visi patarė man jau sėkmingai įpusėto tautos sukilimo paruošiamojo darbo jokiu būdu nenutraukti, bet priešingai — tą darbą vystyti toliau ir, jei tik įmanoma, privesti prie sukilimo realizavimo.

Toks apsisprendimas Lietuvos diplomatinį postą Berlyne pastatė į nepaprastai sunkią, stačiai rizikingą padėtį santykiuose su vokiečiais. Man tekusiai naštai išnešti turėjau pasidaryti dar didesnis, kaip prieš tai, diplomatinis vijurkas, nevengdamas machiavelizmo ir net vadinamųjų "nepopuliarių žygių"; vykdydamas LAF konspiratyvinę veiklą Tėvynės — Lietuvos gelbėjimo tikslais, dar kiečiau sučiaupiau lūpas.

Teko raminti užjūrio lietuvius

Tiems, kurie tos mano padėties nesuprato, ypač užjūrio lietuviams, pripratusiems visas politines problemas viešai debatuoti laikraščiuose, galėjo atrodyti, jog Lietuvos teisei į valstybinę nepriklausomybę atstatyti iš vis tada nieko nebuvo daroma. Tokiai klaidingai nuomonei atitaisyti ir užjūrio lietuviams apraminti, kolega St. Lozoraitis, likusios užsieny Lietuvos diplomatijos šefas, buvo pajutęs reikalą padaryti platesnį pareiškimą Amerikos lietuviams. Čia paduodu išrašą iš 1941 m. liepos 12 d. "Naujienų":

"Nė vienas mūsų diplomatų nėra sudėjęs rankas. Kiekvienas, nežiūrėdamas sunkių medžiaginių ir dvasinių sąlygų, veikia kaip ir kur reikia, rūpinasi visokeriopais Lietuvos piliečių, tremtinių reikalais, veikia spaudoje, visuomenėje, politikos srityje. Aš manau, kad skaitytojai nereikalaus iš manęs daugiau žinių, kur ir kas deda plytelę būsimos Laisvos ir Nepriklausomos Lietuvos valstybės pastatui, nes kitaip mes pakenktume ir sau ir tiems, kurių simpatijomis naudojamės.

Aš žinau tikrai, kiek paguodos suteikė ir suteikia okupuotos Lietuvos žmonėms žinios, kad Lietuvos diplomatai paliko ištikimi savo pareigoms bei priesaikoms ir kad jie tęsia kovą. Aš manau, kad išvaduotoji Lietuva neužmirš savo Atstovų užsieniuose ištikimybės Tėvynei".

Gestapo pinklės

Kai gestapas pajuto, jos su jo įspėjimais visiškai nesiskaitome, tai griebėsi įžuliausių priemonių Lietuvos valstybės atsikūrimą žūt būt sukliudyti. Tuo tikslu birželio 14 d., taigi vieną savaitę prieš rusų - vokiečių ginkluotą susikirtimą, prisiuntė į mano butą vieną buvusį mūsų valstybės saugumo aukštą pareigūną, perėjusį į ges tapo tarnybą, kuris vokiečių vidaus reikalų ministerijos pavedimu, kaip jis sakė, reikalavo, kad vokiečių karinėms jėgoms įžygiuojant į Lietuvą LAF neskelbtų jokio atsišaukimo į lietuvių tautą ir neformuotų Lietuvos vyriausybės be kompetetingų Vokietijos įstaigų sutikimo.

Tegalėjau į tai ramia sąžine atsakyti, jog LAF Berlyne jokios vyriausybės be vokiečių valdžios organų sutikimo skelbti nenumato, tačiau man neįmanoma nurodinėti lietuvių pogrindžio veikėjams pačioje Lietuvoje, kaip jiems laikytis kovoje prieš bolševikus okupantus.

Čia galiu prie to dar pridėti, jog sukilimas Lietuvoje vistiek būtų įvykęs, kaip suplanuotas ir paruoštas, net jei ir būčiau pabūgęs minėto, kad ir keistu keliu man perteikto, gestapo reikalavimo. Dieną prieš tą gestapo piktą pasikėsinimą, LAF ypatingas įgaliotinis ryšiams su kraštu buvo man iš savo pasienio posto raportavęs:

"Paskutiniu laiku mačiausi su daugeliu anos pusės asmenų, kurie tuojau grįžo atgal. Iš jų susidariau tvirtą nuomonę, kad jau dauguma anos pusės veikėjų mūsų nurodymus žino. Be to kiekvienam jų perduota tos instrukcijos vietos, kurios atrodė jiems žinotinos... Iš to išeinant, be jokios abejonės jau galima tvirtinti, kad visa provincija (pogrindžio organizacija —K.Š) atliks savo pareigas".

Kruopštus, pilnas visokių rizikų, ištisus metus nusitęsęs LAF darbas neliko bergždžias: birželio 23 d. apie 9 val. 30 min. ryto pagavau radijo žinią iš Kauno ir sužinojau, jog sukilimas įvyko ir buvo laimėtas. Tapo deklaruotas Lietuvos valstybinės nepriklausomybės atkūrimas ir sudaryta nauja tautinė Lietuvos vyriausybė. Visa tai įvyko tuo metu, kai vokiečių kariuomenės daliniai dar buvo toli nuo Letuvos centrų, Vilniaus ir Kauno, kuriuose sovietai okupantai dar bandė išsilaikyti. Tačiau lietuvių sukilėlių pasiryžimas buvo galingesnis už rusų raudonosios armijos

tankus ir NKVD dalinių kulkosvydžius.

Pagautoji radijo žinia, kurią Kauno stotis pakartojo ir svetimomis kalbomis, buvo nepaprastai džiugi visai lietuvių tautai, Tėvynėje ir užsieniuose. Ją sutikome spontaniškais "valio" ir aktyvistų sveikinimosi šūkiu "Kovok!". Buvę tuo metu prie radijo aparato mano darbo kabinete LAF nariai galėjo širdingai paspausti vienas kitam ranką, nes tai buvo didelis lietuvių tautos politinis laimėjimas, prie kurio ir mes buvome prisidėję. Aptramdęs džiaugsmą, tepratariau į tuos savo kovos draugus šiuos kelis žodžius:

"Esame liudininkai ir dalyviai istorinės reikšmės įvykio mūsų kraštui ir mūsų tautai. Nepriklausomybės paskelbimo niekas jau nebeišdildys, nežiūrint ką vokiečiai dėl to bedarytų, nes už ją pralietas mūsų tautos geriausiųjų sūnų kraujas. Mūsų idėjos draugai tuo atliko savo pareigą Tėvynei. Nauju mūsų tautos didvyrių pasiaukojimu vienkart tapo nuplauta gėdos dėmė nuo dabartinės mūsų kartos už tai, kad buvo nepriklausomybę praradusi".

Visa tai įvyko prieš hitlerinės Vokietijos valią, tad po to Lietuvos diplomatiniui postui Berlyne teko atsilaikyti prieš tikrą nacių audrą, o pačiai Lietuvos Sukiliminei Vyriausybei krašte prieš visokias intrigas ir atsiskubinusių į Kauną naciškojo imperializmo egzekutorių ir gestapo spaudimus, kol rugpiūčio 5 d. buvo nušalinta prieš savo ir lietuvių tautos valią, ištvėrusi krašto priešakyje 6 savaites.

Bet Lietuvos Sukiliminė Vyriausybė liko gyva lietuvių patrijotų širdyse ir tokia ji išliko iki šios dienos. Jos nušalinimui iš naciškojo okupanto pusės negalime teikti jokios juridinės galios, juo labiau, kad pati hitlerinė Vokietija karą pralaimėjo ir nebeegzistuoja.

Mes, išlikę gyvi ir gyveną laisvėje, turime šventą pareigą dėti visas įmanomas pastangas Lietuvos Sukiliminei Vyriausybei išgauti Jungtinių Amerikos Valstybių pripažinimą, kad ji galėtų toliau vykdyti savo pareigas, nors kad ir tremtyje.

Pataisomos klaidos

— "Į Laisvę" nr. 50 (87) laiško ištrauka "Kritikuoja ir pritaria" per klaidą priskirta Jonui A. Steponaičiui iš Detroito. Už klaidą atsiprašome.

— Zenono Ivinskio straipsnyje "Lietuvos Steigiamasis Seimas" ("Į Laisvę" 50/87 nr.) 4 psl. 3-je eilutėje iš apačios vietoje **skaitytojų** turi būti **statytojų** ir 8 psl. 5-jų eilutėje iš viršaus turi būti **1917 m.**, o ne **1907 m.**

Redakcija

PRELATAS MYKOLAS KRUPAVIČIUS, miręs Čikagoje 1970 m. gruodžio 7 d. Apie Krupavičių kaip apie bendruomenininką rašoma šiame "Į Laisvę" numeryje.

KRUPAVIČIUS — BENDRUOMENININKAS

VYTAUTAS VAITIEKŪNAS

1. Bendruomenės organizacijos ištakose

Antrajai sovietų okupacijai Lietuvą užgriūvant, iš Lietuvos į vakarus pasitraukė per 80.000 lietuvių: į Vokietiją apie 73.000, į Austriją — 2.500, į Daniją — 1.000, į Švediją —450, į Šveicariją 225, į Prancūziją — 1.500, į Italiją — 2.100, į kitus Europos kraštus — apie 500. Šiems lietuviams globoti, jų tautiniams, kultūriniams, švietimo, šalpos reikalams rūpinti ir visokiai kitokiai dvasinei ir medžiaginei paramai teikti buvo reikalinga paveiki organizacija.

Dar nepriklausomos Lietuvos laikais Berlyne buvo įsteigta Lietuvos Piliečių Draugija. Pirmosios sovietų okupacijos metais į Vokietiją pabėgusieji lietuviai ją pertvarkė į visoj Vokietijoj veikiančią Lietuvių Sąjungą. Tačiau po Vokietijos

kapituliacijos susidariusiomis sąlygomis Lietuvių Sąjungos veikimas pasirodė nepajėgus iškilusiems uždaviniams aprėpti. Apjungdama, palyginti, tik nežymią dalį lietuvių, Sąjunga nebepajėgė nei visiems lietuviams atstovauti, nei jų tautinių reikalų paveikiai rūpinti. Pačios Sąjungos vadovybės žmonės, V. Sidzikauskas ir kiti, 1945 vasarą Vlike iškėlė naujos lietuvių tremtinių organizacijos klausimą.

Tam klausimui praktišką atsakymą surasti Vlikas pavedė savo teisių komisijai: Silvestras Balčiūnas, dr. Bronius Nemickas, Liūdas Šmulkštys(?), referentas Vytautas Vaitiekūnas. Referento ir teisių komisijos atsakymas į tą klausimą ir buvo lietuvių tremtinių bendruomenės organizacijos projektas, atremtas savanoriška tautine savivalda, panašia į žydų tautinių bendruomenių įvairiuose kraštuose savanoriškos savivaldos organizaciją.

Vlikas ir Lietuvių Sąjungos vadovybė tremtinių bendruomenės savanoriškos savivaldos organizacijos projektui pritarė. 1946 kovo 3-4 d. d. Hanau tremtinių stovykloje įvykęs Lietuvių Tremtinių atstovų I suvažiavimas projektą su mažom pataisom priėmė. Taip gimė Vokietijoje lietuvių tremtinių bendruomenės savanoriškos savivaldos organizacija, netrukus tapusi pavyzdžiu Austrijos ir kitų Europos kraštų lietuviams tremtiniams.

Krupavičius kaip Vliko pirmininkas lietuvių tremtinių bendruomenės savanoriškos savivaldos organizavimo minčiai ir organizacijos projektui pritarė, nors patsai nei tos savanoriškos savivaldos organizacijai pagrindus kuriant, nei ant tų pagrindų LTB organizaciją sudarant, kokio aktyvaus vaidmens nebuvo prisiėmęs.

Teisių komisija nesitenkino tik tremtinių bendruomenės savanoriškos savivaldos organizacija. Jai parūpo savanoriškos savivaldos organizaciją pritaikyti ir visai lietuvių išeivijai. Klausimas ypatingai pagyvėjo, prasidėjus tremtinių pastoviam įkurdinimui. Bet kai teisių komisija konkretų pasaulio lietuvių bendruomenės organizacijos projektą pateikė Vlikui, Vlikas 1947.XII.19 nutarė tą projektą "perduoti Vykdomajai Tarybai kaip medžiagą". O kai vėliau Vykdomoji Taryba savo atitinkamą projektą pateikė Vlikui, Vlikas, savo ruožtu, 1948.IV.30 tą tarybos projektą nutarė perduoti savo specialiai komisijai, kurią sudarė Kipras Bielinis, dr. Petras Karvelis, dr. Domas Krivickas (vėliau jį pavadavo Vincas Mašalaitis), Mečys Valiukėnas ir Vytautas Vaitiekūnas (referentas). Šioji komisija, turėdama lietuvių tremtinių bendruomenės savanoriškos savivaldos organizacijos pavyzdį, atitinkamai suprojektavo ir PLB savanoriškos savivaldos organizaciją.

1948.VIII.17 Vlikas priėmė

papunkčiui (antruoju skaitymu) komisijos pateiktus PLB organizacinius nuostatus ir juos išsiuntinėjo laisvojo pasaulio lietuvių didžiosioms organizacijoms, redakcijoms, atskiriems veikėjams, kad susipažintų ir padarytų savo pastabas.

Pačiame Vlike sukliuvo komisijos projekto įžanga dėl žodžio Dievas. Penki balsai pasisakė už komisijos daugumos projekto įžangoje pavartotą žodį Dievas, penki pasisakė prieš. Ta nesutarimo pusiausvyra uždelsė viso projekto svarstymą ir galutinį priėmimą iki 1949.VI.14. Tur būt todėl Vliko pirmininkas Krupavičius, nors Vliko posėdyje balsavo už komisijos daugumos siūlymą, privačiai referentui pastebėjo, kad pačiam dalykui būtų buvę geriau, jei tas pusiausvyros nesutarimą sukėlęs žodis projekte nebūtų buvęs įrašytas. Vėliau kai įžanga išsirutuliojo į Lietuvių Chartą, joje vietoj Dievo buvo vieningai sutartas Visagalis.

Savo ruožtu, tas užtrukęs pasaulio lietuvių bendruomenės savanoriškos savivaldos organizacijos pagrindų svarstymas buvo naudingas ta prasme, kad įgalino komisiją, neskubant, gilintis į Lietuvių Chartos redagavimą. Kaip minėta, Lietuvių Charta tik pamažu išsirutuliojo iš kelių sakinių įžangos į pasaulio lietuvių bendruomenės savanoriškos savivaldos organizacinius nuostatus. Savo galutinį pavidalą ji įgavo tik po kokių septynių ar aštuonių atmainų. Jos tekstą tobulinti referentą labiausiai skatino dr. Domas Krivickas.

Lietuvių Charta turėjo išreikšti lietuvių tautinės bendruomenės idėjinę plotmę ir kodifikuoti lietuvio kaip žmogaus ir kaip tautiečio pagrindines prigimtąsias teises, taip pat jo pagrindines prigimtąsias prievoles savo tautinei bendruomenei ir jos organizacijai.

Kaip regime, nei lietuvių tremtinių, nei pasaulio lietuvių bendruomenės organizacijos ištakose Krupavičiaus vaidmuo nebuvo nei pirmaujantis, nei reikšmingas.

Lietuvybės Išlaikymo Tarnyboje

Kai Vliko ir diplomatų pirmoji konferencija 1946 Berne (Šveicarijoje) sutarė sudarytiną bendrą vykdomąjį organą "vyriausybės funkcijoms" ir 1964.XI.12 Ernestas Galvanauskas tuo pagrindu sudarė pirmąją Vykdomąją Tarybą, joje be užsienių, informacijų ir finansų reikalams tarnybų net dvi tarnybos buvo tremtinių reikalams. Viena tremtinių socialiniams ir kultūriniams reikalams, antroji — įkurdinimui. Ta pati padėtis pasiliko ir Vaclovui Sidzikauskui 1947.IV.21 sudarius antrąją Vykdomąją Tarybą, kai E. Galvanauskas pasitraukė ir išvyko į Madagaskarą.

Bet jau 1948 paaiškėjo, kad Vykdomoji Taryba per daug išsiplėtusi. 1948.VIII.27 Vlikas nutarė dešimčia sumažinti tarybos etatus ir visoms jos tarnyboms įsteigti vieną biurą pirmininko žinioje. Lygiagrečiai buvo svarstomas klausimas kaip sudaryti veiksmingą ir nebrangų numatomos *il*gos distancijos Lietuvos laisvinimo pastangoms vadovauti organą, sykiu apjungiantį pagrindines politines sroves ir rezistencines organizacijas. Konkrečiai tuo klausimu Vlikas 1949.VII.1 nutarė, kad "Vlikas lieka Lietuvos laisvinimo organizacijos priekyje ir pasilieka Europoje" ir kad Vykdomoji Taryba sudaroma iš penkių Vliko narių. Lig tol Vliko narys negalėjo sykiu būti ir Vykdomosios Tarybos nariu. O 1949.VII.8 Vlikas nutarė Vliko ir Vykdomosios Tarybos pirmininkų asmeninę uniją, atseit, kad Vliko pirmininkas sykiu būtų ir Vykdomosios Tarybos pirmininkas. Prieš tokį Vliko ir VT pirmininkų sujungimą griežtai stojo krikščionių demokratų, socialdemokratų, ūkininkų partijos ir ūkininkų sąjungos atstovai. Prof. Kaminskas tą Vliko daugumos, 6 balsų, sutarimą net apšaukė "tremties gruodžiu", atseit, tolygiu 1926 gruodžio perversmui. Visą mėnesį truko Vliko vidaus nepaprasta įtampa. Tik 1949.VIII.9 buvo pasiektas susipratimas, sutarus, kad "iki atsiras galimumas sudaryti egzilinę vyriausybę, arba iki Vlikas absoliutinę visų Vliko narių balsų dauguma nutars kitaip, Vykdomosios Tarybos pirmininko funkcijas atlieka Vliko pirmininkas" ir kad Vliko ir VT pirmininku lieka prel. M. Krupavičius, o Vykdomosios tarybos nariais įeina Vliko nariai — prof. J. Kaminskas, prof. J. Brazaitis, Br. Bieliukas ir Balys Gaidžiūnas. Bieliukui teko finansų tarnyba, Brazaičiui — užsienių reikalų, Gaidžiūnui — informacijų, Kaminskui — ūkio atstatymo ir *pirm. Krupavičiui — lietuvybės išlaikymo tarnyba.* M. Valiukėnas ir Vt. Vaitiekūnas buvo angažuoti technikiniam Vliko ir VT darbui. Tad prel. Krupavičiui Lietuvybės Išlaikymo Tarnyba atiteko tik kietom Vliko šešių grupių — Lietuvių Fronto, Lietuvių Tautinio Sąjūdžio, Lietuvos Darbo Federacijos (Griniaus - Maceinos - Vaitiekūno), Lietuvos Valstiečių Liaudininkų Sąjungos ir Vienybės Sąjūdžio pastangom, prieš paties Krupavičiaus grupės, taip pat prieš socialdemokratų, Ūkininkų Partijos ir Ūkininkų Sąjungos nusistatymą. Nebūtų Vliko ir VT pirmininkai sujungti viename asmeny, Krupavičiaus, kaip ir lig tol būtų neturėjęs progos tam vaidmeniui, kuris jam atiteko kaip Lietuvos Išlaikymo Tarnybos valdytojui.

3. Krupavičius - vykdytojas

Yra žmonių, kurie tiesiog trykšta žavingų sumanymų žiedais, patrauklių planų vaizdais, uždegančių šūkių žaibais, bet

stinga sugebėjimo savo žodį paversti kūnu, savo sumanymą — faktu, savo planą — tikrove, savo šūkį — gyvenimu. Yra taip pat žmonių, kurie nepasižymi savo idėjų originalumu, ar naujų planų kūrybingumu, ar įsmingančių šūkių barstymu, tačiau yra nepamainomi idėjų, planų, įstatymų administratoriai, organizatoriai ir vykdytojai. Rečiau pasitaiko žmonių, apdovanotų tų dvejopų savybių lygiais ištekliais, lygiai vaisingu kūrybingumu ir lygiai pajėgiu praktinio vykdymo sugebėjimu. Tarp iškiliųjų nepriklausomos Lietuvos asmenybių turėjome visų trijų atmainų labai ryškių atstovų.

Krupavičius atstovavo idėjų, planų, įstatymų vykdytojams, organizatoriams, administratoriams. Ne Krupavičius redagavo nepriklausomos Lietuvos žemės reformos įstatymą, bet tik Krupavičiaus, tapusio žemės ūkio ministru, organizuojamas ir administruojamas žemės reformos vykdymas per, palyginti, labai trumpą laiką sugebėjo žemės reformos įstatymo žodį paversti faktu, žemės reformos šūkį — gyvenimu.

Ne Krupavičius kūrė ir redagavo Lietuvių Chartą ar lietuvių bendruomenės savanoriškos savivaldos organizacijai nuostatus, bet tik Krupavičiaus kietu pasiryžimu lietuvių bendruomenės savanoriškos savivaldos organizacijai buvo praktiškai nutiesti pamatai ne tik Australijoj, D. Britanijoj, Italijoj, Kanadoj, Kolumbijoj, Prancūzijoj, Švedijoj, Venezueloj, bet ir nepalankiai tokiai savanoriškos savivaldos organizacijai nusiteikusioj lietuvių išeivijoj Jungtinės Amerikos Valstybėse.

Vykdomosios Tarybos 1949. XI.18 posėdy Krupavičius skundėsi, kad Jungtinėse Valstybėse PLB organizacijos idėja sutikusi nemaža sunkumų, kad "tenai politinės grupės nevienaip vertinančios Vliko paskelbtąją Lietuvių Chartą ir Laikinuosius PLB santvarkos nuostatus". Ryšium su tuo Vykdomoji Taryba nutarė raginti Vliko grupes "PLB klausimą per savuosius žmones JAV išpopuliarinti ir padaryti (veikėjus) palankesniais tai idėjai".

Krupavičiaus Vykdomajai Tarybai pirmininkavo ir PLB savanoriškos savivaldos organizavimo reikalais formaliai rūpinosi nuo 1949.VIII.9 iki 1952. VIII.4. Nors nuo 1950.VI.29 iki 1951.XI.2 Lietuvybės Išlaikymo Tarnybai vadovavo Vykdomosios Tarybos narys Jonas Makauskis, bet ir tuo laikotarpiu PLB organizavimo sritis specialiu Vykdomosios Tarybos nutarimu buvo palikta Krupavičiui.

1949.VIII.9 tapęs Vykdomosios Tarybos pirmininku ir Lietuvybės Išlaikymo Tarnybos uždavinių vykdytoju, Krupavičius tą pat dieną pasiūlė Vlikui ir Vlikas nutarė, kad pasaulio lietuvių bendruomenės savanoriškos savivaldos organizavimo Vyriausiasis Organizacinis Ko-

mitetas būtų sudarytas iš 15 narių Jungtinėse Valstybėse, konkrečiai prie Alto Čicagoje. Tačiau ta Krupavičiaus iniciatyva, matyt, bus atsitrenkusi į Alto abejingumą, ar gal net priešiškumą, nes jau 1949.VIII. 19 Vliko posėdy jis prašė Vliko atstovus "pagalvoti apie PLB Vyriausiojo Organizacinio Komiteto būstinės persvarstymą". Tas persvarstymas kitame Vliko posėdyje (1949.X.26) buvo atidėtas po Amerikos Lietuvių Kongreso, kuris turėjo įvykti 1949.XI.4-6 dienomis New Yorke ir iš kurio Krupavičius laukė palankaus pasisakymo pasaulio lietuvių bendruomenės savanoriškos savivaldos organizacijos sudarymo klausimu. Deja, nesulaukė. Tatai liudija aukščiau minėtas jo skundas 1949.XI.18 Vykdomosios Tarybos posėdyje ir jo siūlymu 1949.XI.29 Vliko priimtas nutarimas, kad "kol bus sudarytas Vyr. Organizacinis Komitetas, pavesti Tautos Potenciało Tarnybai (netrukus tas pavadinimas buvo pakeistas į Lietuvos Išlaikymo Tarnybą) tvarkyti atskirų kraštų PLB organizacinius reikalus, stengiantis kuo greičiau išsiaiškinti su Altu PLB reikalą". Faktiškai tad pasaulio lietuvių bendruomenės savanoriškos savivaldos organizacijos sudarymo kompetencija bei iniciatyva Krupavičiui atiteko tik su šiuo Vliko nutarimu. O kadangi jau 1952.II.24 Vlikas nutarė panaikinti Vliko ir Vykdomosios Tarybos pirmininkų personalinę uniją ir vėl turėti du atskirus, Vliko ir Vykdomosios Tarybos, pirmininkus, tai faktiškai visai laisvas rankas, PLB organizaciją sudarydamas, Krupavičius teturėjo 1950-1951.

Krupavičiaus gairės

Tuoj po 1949.XI.29 Vliko pavedimo Lietuvybės Išlaikymo Tarnybai "tvarkyti atskirų kraštų PLB organizacinius reikalus", 1949.XII.5 Krupavičius gavo Vykdomosios Tarybos pritarimą sukviesti Vokietijos lietuvių švietėjų, kultūrininkų bei visuomenininkų konferenciją apsvarstyti jo sudarytą pasaulio lietuvių bendruomenės savanoriškos savivaldos organų gyvenamas sąlygas atitinkantį konkretaus darbo planą, kuris būtų gairėmis ir pačios Lietuvybės Išlaikymo Tarnybos uždavinius vykdant.

Konferencija įvyko 1950.I.12-13 d.d. Schwaebisch-Gmuende. Kai kurie jos pasisakymai ir šiandien nėra praradę savo aktualumo ir svarbos. Pvz., kad reikalinga "Visiems laisvėje esantiems lietuviams darniai ir veikliai įsijungti į didžiąją kovą už Lietuvos politinę laisvę"; kad reikalinga "Visais kanalais veikti JV lietuvių nuotaiką, kad ji būtų palanki PLB"; kad reikia kovoti "su kūrimu tautiškai mišrių šeimų, kurios dažniausiai veda į nutautimą", bet kad sykiu reikia stengtis "tautiškai mišrias šeimas įtraukti į lietuvišką gyvenimą, siekiant nelietuviškąjį

šeimos partnerį palankiai nuteikti lietuvybei, o vaikus laikyti lietuviais"; kad "Visi lietuviai išeiviai įsipareigoja kalbėti tik lietuviškai savo šeimose, bendraujant su giminėm ar pažįstamais, įvairiuose parengimuose bei iškilose ir kt., kreipiantis su reikalu į lietuvius"; kad reikia "Diegti mūsų mažiesiems pirmąsias mokslo žinias ir poterius tik lietuviškai, kaip kad suaugusieji savo maldas namie ir bažnyčioje kalba tik lietuviškai"; kad lietuviai žurnalistai turi "duoti iš Lietuvos istorijos kuo daugiau pavyzdžių, pabrėžiančių ir išryškinančių lietuvių heroizmą, Lietuvos vaidmenį pasaulio istorijoj"; kad "Lietuvių kultūrai palaikyti ir kurti steigtinas lietuvių institutas", kurį sudarytų meno, muzikos, literatūros, kalbotyros, tautotyros, istorijos, filosofijos, pedagogikos, sociologijos, teisės atstovai - kūrėjai; kad "Visi lietuviai išeiviai spiečiasi prie lietuviškųjų parapijų, kurios laikoms jų dvasiniais centrais, kad išsaugotų savo atsineštus gražius lietuviškus krikščioniškus papročius ir kad susikurtų naujų".

Tiek savo gairėse, tiek kiek vėliau (1950.V.30) išleistame savo aplinkraštyje, aiškindamas PLB organizacijos tikslus ir uždavinius, Krupavičius įsakmiai pabrėžia bendruomenės organizacijos ir kiekvieno atskiro lietuvio pareigą dalyvauti visuotinėse mūsų tautos pastangose iš sovietinės okupacijos išsivaduoti. Dalyvauti toje talkoje, pagal Krupavičių, nors tai yra tik antrinis bendruomenės organizacijos uždavinys, faktiškai tai esąs net svarbesnis uždavinys už bendruomenės organizacijos pirmykštį ir pagrindinį uždavinį — išlaikyti išeivijos tautinį savitumą.

Bendruomenė Lietuvos vadavimo talkoje

Krupavičius nėra sukonkretinęs savo nusistatymo, kuriuo būdu bendruomenės organizacija savo uždavinius laisvinimo talkai turėtų vykdyti, išskyrus jo nurodymą, kad visi laisvieji lietuviai į Lietuvos vadavimo talką įsijungia "savo piniginiais įnašais stiprindami Tautos Fondą ir talkindami visu kuo Vlikui jo politinėj ir diplomatinėj Lietuvos laisvinimo veikloj".

Nėra pagrindo išvadai, kad Krupavičiaus nusistatyme dėl bendruomenės organizacijos dalyvavimo laisvinimo talkoj būdų anuomet būtų buvusi prielaida bendruomenės organizacijai įsijungti į Vliką. Vlikas anuomet dar labai uoliai saugojo savo tęstinumą iš Lietuvos ir savo egzilinio valstybingumo pobūdį, atremtą Lietuvos pilietybe ir Vliko su diplomatais 1946 Berno sutartimi. Vlikas jautėsi vykdąs egzilinio Lietuvos seimo kompetencijas, Krupavičiaus žodžiais tariant, vykdąs "Lietuvos organizuotos visuomenės autorizuotą nusistatymą". Į tokios prigimties Vliką bendruomenės organizacijos

įsijungimas kuria sudedamąja dalimi neįmanomas, kaip neįmanomas buvo išeivijos atstovų buvimas Lietuvos seime.

O kai vėliau Vlikas atsisakė savo tęstinumo iš Lietuvos ir savo egzilinio valstybingumo ir susiemigrantino, buvusios objektyvinės principinės kliūtys bendruomenės organizacijai įsijungti į Vliką išnyko ir tam apspręsti pasiliko tik vienoki ar kitoki subjektyviniai, grupiniai ar tikslingumo sumetimai. Koks buvo Krupavičiaus nusistatymas šių sumetimų atžvilgiu, neteko girdėti.

Savyje prieštaringas buvo Krupavičiaus nusistatymas dėl būdo, kuriuo atskirų kraštų lietuvių bendruomenių organai savo uždavinius laisvinimo talkai vykdo. Iš vienos pusės, Krupavičius savo minėtame 1950.V.30 aplinkraštyje skelbė, kad vienas iš bendruomenės organizacijos svarbiausių tikslų, svarbesnis net už išeivijos lietuvybės išlaikymą, yra dalyvavimas Lietuvos išsivadavimo iš sovietų okupacijos pastangų talkoje. Iš antros pusės, tame pačiame savo aplinkrašty jis dėstė, kad "PLB įims tik taip vadinamas bendrines organizacijas" ir tik tokias, "kurių tikslas — lietuvybė", o gi "Visos kitos lietuvių organizacijos su specifiniais, socialiniais, politiniais, religiniais, pasaulėžiūriniais, kultūriniais, ekonominiais ir kt. uždaviniais, kaip pav. Altas, Balfas, SLA, ALRKF, socialistai, Šv. Juozapo draugija, ateitininkai ir t. t., ir t. t., PLB nebus paliestos".

Pigu suprasti, kodėl Krupavičiaus, kuris apskritai buvo aiškiai nuoseklios logikos, šiuo atveju toks savyje prieštaringas. Tai bendruomenės organizacijos išskirtinės padėties Jungtinėse Valstybėse padarinys. Krupavičius negalėjo išeiti prieš Altą ir apskritai prieš JAV lietuvių "establishmentą", nes toks išėjimas būtų bendruomenės organizacijai kenksmingas. Todėl Krupavičius, užuot mėginęs JAV lietuvių "establishmento" nepalankumą bendruomenės organizacijai laužte laužti, pasirinko vadinamą "salami" taktiką, atseit, JAV lietuvių bendruomenės organizacijai tenkintis tuo, ką jai sutinka užleisti JAV liet. "establishmentas", paliekant pačiam gyvenimui toliau formuoti JAV liet. bendruomenės savanoriškos savivaldos org. padėtį ir vaidmenį. Gyvenimas tokią Krupavičiaus taktiką visiškai pateisino. Žinoma, vieno dalyko toj ateities raidoj veikiausiai Krupavičius nebus laukęs, būtent, kad senųjų JAV lietuvių lyderių nusistatymą bendruomenės organizacijos atžvilgiu prisiims ir jų įpėdiniai, jau iš buvusių dypukų, neišskiriant nė jo paties partiečių.

Paliekant nuošaly klausimą, ar paties Vliko ir Lietuvos vadavimo pastangų atžvilgiu buvo tikslinga 1952.II.24 panaikinti Vliko ir Vykdomosios Tarybos

(Nukelta į 74 pusl.)

ŽVILGSNIAI Į ĮVYKIUS IR SPAUDĄ

SOLIDARUMAS SU TAUTA

- Gaisras Vilniaus universiteto bibliotekoje
- Kalbos tyrinėjimas politruko ir kalbininko akimis
- Bažnyčia pavergtoje Lietuvoje griaunama smurtu
- Pasikeitimai LKP aparačikų viršūnėje
- Vilniaus zekai

LAISVINIMO VEIKSNIUOSE

- Pastangos ir rezultatai
- Teisė vadovauti ir pareiga dirbti
- JAV LB Tarybos rinkimai apylinkėmis

SPAUDA, RADIJAS, KNYGOS

- Simo Kudirkos šuolis
- Atsiųsta paminėti

"Į LAISVĘ" VEDAMIEJI

GAISRAS VILNIAUS UNIVERSITETO BIBLIOTEKOJE

Raudonieji dengia baltuosius

1970 metų vasarą buvo užsidegusi Vilniaus valstybinio V. Kapsuko universiteto biblioteka. Išdegė skyrius, kuriame buvo laikomi leidiniai, knygos, dokumentai ir visa kita medžiaga, liečianti caristinės Rusijos okupacijos Lietuvoje laikotarpį. Apie šį gaisrą niekas neskelbė, tačiau Lietuvoje žinoma, kad šis bibliotekos skyrius buvo sunaikintas, Maskvai įsakius.

Rusijai nemalonių dokumentų sunaikinimui buvo ruošiamasi ilgesnį laiką. Bibliotekos Sovietų Sąjungoje tvarkomos pagal visasąjunginės bibliotekininkystės ir bibliografijos centrinės įstaigos Maskvoje nuostatus. Ši įstaiga taip patvarkė, kad visa caristinės Rusijos okupaciją Lietuvoje liečianti medžiaga palengva buvo sukoncentruota vienoje universiteto bibliotekos patalpų dalyje.

Ruošiantis bibliotekos 400 metų sukakties iškilmėms, universitetas nutarė pastatyti knygų saugyklą. Šis naujas pastatas pagal Vilniaus pirmojo statybos tresto paruoštus planus turėjo atsispirti gaisrui ir drėgmei. Maskviniai padegėjai ilgiau laukti nebegalėjo, nes sunaikinimui pasmerkta medžiaga naujojon saugyklon taip pat galėjo patekti. Taip buvo inscenizuotas gaisras.

Vilniaus universiteto profesūra jau seniai jautė, kad kažkas ruošiama. Ilgą laiką universiteto biblioteka perdėtai domėjosi maskviečiai: istorikai, kalbininkai, o ypatingai partijos pareigūnai. Po jų vizitų vis ateidavo iš Maskvos naujų nurodymų bibliotekai tvarkyti. Bet niekas neįtarė, kad raudonas okupantas balto okupanto politikai pridengti imtųsi tokių barbariškų priemonių. Bibliotekos "gaisru" labai buvo pasipiktinęs prof. Jonas Kazlauskas. Jo viešai reiškiamą pasipiktinimą partija pasirūpino nutildyti.

Rugsėjo mėnesį Vilniaus universitetas iškilmingai minėjo bibliotekos 400 metų sukaktį. Suorganizuota pompastiška šventė. Šventės pradžia paskelbta trimitais iš išniekintos Šv. Jono bažnyčios bokšto. (Šv. Jono bažnyčia paversta muziejumi, o okupantas skelbiasi ją "grąžinęs" universitetui). Iškilmingi posėdžiai, kalbos, nusilenkimai komunistų partijai ir tarybinei vyriausybei už "jautrų rūpinimąsi" universiteto biblioteka.

Kaip ir pritiko, juostelę į naujai atidaromą saugyklą perkirpo vyriausias Lietuvos rusintojas, taip vadinamas "LTSR ministrų tarybos pirmininkas" J. Maniušis. J. Maniušiui, LKP centro komiteto sekretoriui A. Barkauskui ir maskviečiams N. Kurovui ir G. Fonotovui — vyriausiems Vilniaus universiteto bibliotekos padegėjams — buvo teikiamas išskirti-

KALBOS TYRINĖJIMAS POLITRUKO IR MOKSLININKO AKIMIS

Žurnalistas ir politrukas K. Korsakas savo straipsnyje "Lyginamoji kalbotyra ir tarybinės lietuvių filologijos uždaviniai" lituanistams kalbininkams nustatė šias darbo gaires ir reikalavo jų laikytis. Jis rašė:

"Plačiai yra žinomas didžiulis tarptautinis filologų domėjimasis lietuvių kalba jau nuo pat lyginamosios - istorinės kalbotyros atsiradimo pradžios. Šiandien tarybinėje rusų kalbotyroje matome vėl grįžtant tiek pat prie tų problemų sprendimo, tiek prie naudojimosi lietuvių kalbos faktais, jas sprendžiant. Kurso autorius (Maskvos universiteto prof. S. Bernšteinas — M. L.) pabrėžia, jog "baltų kalbos turi pirmaeilės reikšmės lyginamajai slavų kalbų gramatikai". Tad galima sakyti, kad lietuvių ir kitų baltų kalbų (latvių ir senovės prūsų) reikšmė slavistikai... vėl buvo paskutiniuoju metu įsakmiai akcentuota...

Imkime kad ir tą pačią baltų - slavų prokalbės ir protėvynės problemą... Kaip žinoma, paskutiniuoju metu išryškėjo trys pagrindinės šio klausimo kryptys. Vienos jų laikosi požiūrio, kad yra buvusi baltų - slavų prokalbė, iš jos rekonstruktavimo pagrindų jie bando aiškinti baltų ir slavų kalbų bendrybes. Antrosios krypties... priešingai, įrodinėja, kad senovėje nebuvo ne tik baltų - slavų prokalbės, bet ir jokio ypatingo baltų - slavų kalbinio bendrumo. Pagaliau, trečiąją poziciją, aiškinant baltų - slavų santykius, už-

---

nas dėmesys. Liaupsino juos universiteto rektorius J. Kubilius ir bibliotekos direktorius J. Tornau. Abu pasakojo bibliotekos istoriją, bet nė vienas apie įvykusį gaisrą neprisiminė. Stalino laikais tokį "gaisrą" dar būtų palydėjusios kelių "liaudies priešų" galvos, dabar palydėjo tik tyla. Nė vienas kalbėtojas nepraėjo nenusilenkęs didžiajam postalininio laikotarpio komunizmo stabui Leninui. Pasveikinimą ir padėką (už bibliotekos sudeginimą) partijos centrui Maskvoje perskaitė neseniai iš Amerikos grįžęs dr. L. Vladimirovas, ilgą laiką prieš tai buvęs Vilniaus universiteto bibliotekos direktorius.

Naujojon knygų saugyklon iškilmingai buvo įnešti ir garbingiausioj vietoj šalia Mažvydo "Katekizmo" patalpinti Lenino, Markso, Kapsuko - Mickevičiaus ir kitų komunistų raštai. Vilniaus universiteto bibliotekoje įkurtas "raudonasis kampelis" išlaisvintoje Lietuvoje neturėtų būti sunaikintas, kad ateinančioms lietuvių tautos kartoms pavaizduotų rusų komunistų vergijos dienas Lietuvoje, kaip sudegintoji bibliotekos dalis rodė caristinę vergiją.

Dr. R. S. Daugvydas
Dr. M. T. Milgaudas

ima tie mokslininkai, kurie nepritardami kraštutinėms pažiūroms, mano, jog dar pirminės indoeuropiečių kalbinės bendrystės ribose susiformavusi atskira grupė gentinių dialektų. Tų gimininguų dialektų grupei priklausė prabaltų ir praslavų protėviai.

Atrodo, jog mūsų kalbininkų pasyvumui šioje srityje likviduoti reikėtų atsikratyti kai kurių sugestijų. Viena iš tokių sugestijų, susidariusi bene su baltų - slavų problemos svarstymu Tarptautiniame slavistų IV suvažiavime (Maskvoje — M.L.), yra ta, kad esą, tarybinė kalbotyra, sprendžiant šią problemą, reikalaujanti būtinai laikytis baltų - slavų prokalbės hipotezės.

Man jau teko kartą viešai paprieštarauti mūsų respublikos lituanistams, kad jie kol kas teskiria maža dėmesio baltų - slavų santykių problemai.

Kaip anksčiau matėme, vienoks ar kitoks baltų - slavų kalbinių santykių traktavimas, glaudžiai siedamasis su visa plačiąja baltų-slavų bendrystės problema ... Baigiant norėtųsi dar kartą iškelti mūsų tarybiniams lituanistams kaip vieną pagrindinių uždavinių ryžtingiau įsijungti į ... plačiai... slavistikos nagrinėjimą".

Kalbininkas J. Kazlauskas, filogijos mokslų daktaras, Vilniaus universiteto lietuvių kalbos katedros profesorius, 1965 m. pradėjo redaguoti baltų (lietuvių, latvių ir prūsų) kalbotyros žurnalą "Baltistica". Naujam ir pirmajam žurnalo "Baltistica" numeriui tas pats K. Korsakas parašė įvadą "Baltistika ir slavistika". Jis rašė:

"Naujai pasirodžiusiam leidiniui "Baltistica" iškyla svarbūs ir reikšmingi uždaviniai. Todėl norėtųsi išreikšti pageidavimą, kad "Baltistica", skirdama pagrindinį savo dėmesį baltų filologijos visokeriopam vystymui, vienu iš svarbiausių savo uždavinių laikytų baltų-slavų problemos įvairiapusišką nagrinėjimą".

Žurnalistas K. Korsakas 1928 iš Šiaulių gimnazijos 7 klasės pašalintas už komunizmą. Tais pat metais Kariuomenės teismas K. Korsaką nubaudė 4 metus kalėti už tai, kad jis, būdamas rusų komunistų penkta kolona, veikė prieš lietuvių liaudį ir griovė Lietuvos nepriklausomybę ir laisvę. Tačiau 1944-45 jis jau buvo pasidaręs Vilniaus universiteto filologijos - istorijos fakulteto docentas. Nuo 1948 profesorius. Jokių filologinių studijų nėra baigęs. 1965 rusų komunistų partija K. Korsakui suteikė "filosofijos mokslų daktaro laipsnį". Žurnalistas K. Korsakas žurnalui "Baltistica" rašė korespondencijas iš rusų ar slavistų kalbininkų konferencijų. Nebūdamas kalbininkas, o tik politrukas, labai ištikimai atlieka savo darbą: lituanistams kalbininkams nurodinėja darbo gaires ir uždavinius. Kitais žodžiais tariant, verčia lituanistus kalbininkus priimti Maskvos diktuojamą hipotezę apie baltų - slavų prokalbę ir protėvynę.

Prof. dr. J. Kazlauskas, žurnalo "Baltistica" ats. redaktorius, to žurnalo reikalu, kartu paliesdamas

baltų kalbotyros problemas, davė pasikalbėjimą laikraščio "Literatūra ir menas" korespondentui. Jis kalbėjo:

"Kalbėti apie 'Baltisticos' reikšmę nėra lengva, kadangi tėra išėję trys tomai (6 sąsiuviniai), o apskritai ateitis objektyviausias teisėjas. Gal galima būtų pasakyti tik štai ką. Baltų kalbotyra yra tarptautinis mokslas. Pradėjus eiti "Baltisticai", atsirado galimybė sukoncentruoti čia geriausius teoretinius straipsnius, stipriausias respublikos kalbininkų jėgas, spausdinti kitomis kalbomis. Be to, "Baltistica" eina reguliariai, ir svaresnės mintys ar išvados gali išeiti į mokslo areną, o XX a. dėl didelių mokslo raidos tempų tai ypač svarbu.

Kaip žinoma, baltų kalbų raida buvo labai lėta ir joje yra išlikę daug senovės. Bet negalima būtų pasakyti, kad mokslui šiandien jau gerai žinoma, kokios tų kalbų ypatybės yra archaiškos ir kokios naujesnės, kokį vaidmenį baltų kalbos suvaidino indoeuropiečių kalbų formavimui. Ilgoką laiką nemažu kalbos mokslo pasiekimu buvo laikomas palyginimas kokio nors baltų kalbų fakto su kitų indoeuropiečių kalbų atitinkamu faktu. Ir tik dabar darosi aišku, kad į kalbos priešistoriją reikia eiti visų pirma kalbos vidinės analizės keliu. Dėl to dabar labai svarbus yra išsamus atskirų kalbų ir jų šeimų tyrimas. Ištyrus baltų kalbas bent tiek, kiek yra ištirtos slavų kalbos, be abejo, turėtų pasidaryti aiškesni ir baltų-slavų santykiai žiloje senovėje, dėl kurių kartas nuo karto tiek ginčytasi ir dabar dar ginčijamasi. Daug dėmesio leidinyje reikėtų skirti ir baltų kalbų tarpusavio santykiams.

Laikas kelti ir spręsti klausimą, kaip ir dėl kokių priežasčių yra susidarę lietuvių ar latvių kalbos tarmės, kodėl nedidelė baltų teritorija tokia įvairi tarminiu atžvilgiu.

Labai svarbu tirti dabartinių baltų kalbų struktūrą. Be gero dabartinės kalbos struktūros supratimo neįmanomas sėkmingas ir kalbos istorijos tyrimas. Svarbu tobulinti kalbos aprašymo metodus, gilintis į patį kalbos, kaip bendravimo ir minčių reiškimo priemonės, kaip ženklų sistemos procesą, suvokti, kaip tas procesas vyksta. Tiriant lietuvių kalbą, plačiau reikia taikyti struktūrinius, statistinius - kombinacinius metodus, naujausius bendrosios kalbotyros pasiekimus."[5]

Ginčytasi ir ginčijamasi. Rezultate prof. dr. J. Kazlauskas nušalintas nužudymu. Okupuotoje Lietuvoje uždrausta bet ką rašyti apie jį ir jojo atliktus darbus. Žurnalo "Baltistica" paskutinis sąsiuvinis Nr. VI (2) pasiekė mus. Jau pomirtinis. Cenzūros pasirašytas spausdinti 1970 m. spalio 12 d. Vietoje žalių apvilktas drumzlinai palšvais viršeliais, kurie sodriai reprezentuoja rusų komunistų netvarką okupuotoje Lietuvoje. Šiame sąsiuvinyje visai nėra prof. dr. J. Kazlausko straipsnių ar recenzijų. Žurnalas "Baltistica" pakibo ore: atsak. redaktorius dar nepaskirtas. Visi, kuriems buvo pasiūlytas redagavimas, griežtai

1940 metais Maskvos patikėtinis ką tik okupuotoje Lietuvoje N. Pozdniakovas vysk. V. Brizgiui pranašavo, kad per trejetą metų nei bažnyčios, nei kunigai Lietuvoje nebebūsią reikalingi, net ir paties vyskupo žmonės nebeklausysią. Justas Paleckis tais pačiais metais užsienio žurnalistams dėstė, kad kunigai nebūsią persekiojami. Savo tikslų religijai sunaikinti, komunistai skelbė, pasieksią masių švietimu ir "moksline - ateistine" propaganda. Tačiau praėjo 30 metų ir pranašystė neišsipildė. Ir šiandien prieš religiją tebekovojama, o pagrindinis ir veiksmingiausias ginklas toje kovoje, kaip ir Stalino laikais, tebėra smurtas. Tai liudija visai netolimos praeities faktai.

Deginamos bažnyčios

Maždaug iki 1965 m. įvairiais pretekstais bažnyčios Lietuvoje buvo uždarinėjamos. Iš viso buvo uždaryta arti pusės visų prieš karą veikusių bažnyčių. Pastaruoju metu bažnyčių uždarinėjimas tapo nepatogi kovos prieš religiją priemonė. Mat, iš vienos pusės, tokį ilgą laiką priespaudoje išlaikyti žmonės prarado baimės jausmą ir vis drąsiau (kaip ir pačioje Rusijoje) ima kelti balsą, gindami savo teises. Iš antros pusės, bažnyčių uždarinėjimo faktus sužino užsienis. Gi sovietams šiuo metu ypatingai rūpi mulkinti laisvąjį pasaulį tariama TSRS konstitucijos garantuota sąžinės laisve, kuri, anot J. Rugieniaus, Lietuvos Katalikų Bažnyčios valdytojo (tikrovėje — legalaus persekiotojo), "apsaugoja tikinčiuosius nuo bet kokios prievartos iš vienų ar kitų valstybės organų pusės". Tačiau nei tariamoji "sąžinės laisvės garantija", nei "bažnyčios atskyrimas nuo valstybės" nekliudo komunistams sklapta padeginėti dar veikiančias bažnyčias ir smurto veiksmais trukdyti bažnyčiose vykstančias pamaldas. Tuo būdu 1970 metais buvo sudegintos dvi Telšių vyskupijos bažnyčios: birže-

---

atsisakė. Niekas nenori taip nekaltai žūti.

Kalbininko Jono Kazlausko nužudymu lietuvių tautai ir baltų kalbotyrai padarytas milžiniškas nuostolis, kurį tik šimtmečiai išlygins. **M. L.**

Literatūra

. K. Korsakas, Lyginamoji kalbotyra ir tarybinės lietuvių filologijos uždaviniai, "Lietuvių kalbotyros klausimai", VI tomas, Vilnius, 1963, 5-18 psl.

2. K. Korsakas, Baltistika ir slavistika, "Baltistica" I (1), Vilnius 1965. 11-115 psl.

3. Lietuvių enciklopedija, XII tomas, 464 psl.

4. Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija, II tomas, Vilnius, 1968, 194 psl.

5. Laikraštis "Literatūra ir menas", Vilnius, Nr. 21 (1123) 1968 gegužės 25 d.

lio 25 d. Batakiuose ir liepos 24 d. Gaurėje.

Komjaunuolių įsiveržimai į bažnyčias pamaldų metu užregistruoti Mažeikiuose, Tauragėje, Panevėžyje, Kaune ir Vilniuje. Užpuolimai vykdomi dažniausia iškilmingų švenčių metu, Kalėdose ir Velykose arba šiaip per atlaidus, ir pasireiškia šūkavimais, replikomis kunigams, rūkymu ir net muštynėmis. Šv. Teresės bažnyčioje Vilniuje buvo sumušta apie 20 žmonių. Dabar bažnyčia paversta muziejumi.

Prievartaujami vyskupai

J. Rugieniaus įsakyti Lietuvos vyskupai važinėjo į įvairius "taikos kongresus", darė komunistams naudingus pareiškimus, pasirašinėjo atsišaukimus, siuntinėjo protestus kitų kraštų vyskupams. Tai buvo daroma Lietuvos Bažnyčios vardu.

Nelauktą smūgį veidmainiškos propagandos burbului sudavė Vilniaus vyskupijos kunigų grupės laiškas Sovietų Sąjungos premjerui A. Kosyginui. Jie prašė apsaugoti Bažnyčią nuo valdžios prievartos ir religijai duoti bent tiek laisvės, kiek jos įrašyta sovietinėje konstitucijoje ir kiek sovietiniam žmogui buvo pažadėjęs Leninas.

Lietuvos kunigų laiško nuorašas laisvųjų lietuvių pastangomis plačiai buvo pagarsintas viso pasaulio spaudoje. **Pasaulis kunigų laišką priėmė kaip autentišką persekiojamos Bažnyčios balsą.** Vienu smūgiu buvo sugriautas veidmainystės bokštas, kurį komunistai eilę metų labai rūpestingai buvo statę.

Nemalonios padėties Amerikos lietuvių komunistų spaudoje lyginti šokosi pats Bažnyčios "valdytojas" J. Rugienius, savo ir "Suvalkiečio" vardu. Tačiau ir Rugieniui buvo aišku, kad komunisto žodis komunistinėje spaudoje religijos klausimais blaiviai galvojančio laisvo žmogaus įtikinti negali. Vėl atsikreipta į senukus Lietuvos vyskupus ir vėl nutarta juos išprievartauti. Pas Telšių vyskupijos apaštališką administratorių vysk. J. Pletkų atsilankė korespondentas Kostas Valius ir vyskupo pareiškimai paskelbti komunistinėje "Laisvėje" Amerikoje 1970 m. birželio 5 d.

Vilniaus kunigų laiškas Kosyginui plačiai buvo paplitęs italų spaudoje, tad J. Rugienius pas Kauno ir Vilkaviškio vyskupijų apašt. administratorių vysk. J. Matulaitį - Labuką pasirūpino pakviesti Italijos komunistų laikraščio "Paese Sera" korespondentą Cladio Fracassi. Pasikalbėjimas su vyskupu įdėtas to laikraščio 1970 m. rugsėjo 14 d. numeryje. Iš paskelbtų tekstų aiškiai matyti, kad abu vyskupai korespondentams kalbėjo tai, ko Maskvos įgaliotinis Rugienius pageidavo. O jei ir kitaip kalbėjo, tai Rugienius surašė, kaip jam patiko. Tikro komunisto sąžinė tai leidžia.

Nežiūrint, kieno lūpomis okupantas "tikrąją Bažnyčios padėtį" Lietuvoje aiškins, vyskupo ar komunisto, pasaulis žino, kad Bažnyčia Lietuvoje yra įkalinta. Vyskupų išprievartavimas įkalinimo faktą tik dar labiau išryškina.

Mirtis skina Lietuvos kunigų eiles, o naujų kunigų paruošimą okupantas beveik visai sustabdė. 1970 metais Lietuvoje mirė 32 kunigai, o naujai įšventinti tik 5. Nemaža bažnyčių likę jau be kunigų. Pareigose išlikę kunigai visaip varžomi ir persekiojami. Seniau kunigams būdavo fabrikuojamos bylos už tariamai įvairius nusikaltimus, o dabar jau atvirai teisiami ir baudžiami už kunigiškų pareigų ėjimą. Ryškiausias pavyzdys — kun. Antano Šeškevičiaus Molėtuose nuteisimas už vaikų pasiruošimo pirmajai Komunijai patikrinimą.

Kunigų persekiojimas, teisimas ir baudimas Sovietijoje ne naujiena. Kun. A. Šeškevičiaus atvejis iš kitų išsiskiria tuo, kad laisvąjį pasaulį pasiekė jo apsigynimo teisme kalba, liudijanti to kunigo nesvyruojantį tikėjimą, platų išsilavinimą, didelę drąsą, nepaisant pasekmių, persekiotojui tarti tiesos žodį.

Oficialus kun. A. Šeškevičiui pateiktas kaltinimas buvo toks:

"Šeškevičius 1970 m. birželio mėn. pabaigoje ir liepos mėn. pradžioje surinkdavo Dubingių parapijos mažamečius vaikus į bažnyčią ir juos mokydavo katekizmo. Tai yra padarė nusikaltimą, pagal nusikaltimo žymes, numatytas LTSR BK 143 str. 1 dalimi".

Kun. A. Šeškevičiaus baudžiamąją bylą (bylos nr. 5817) sprendė Molėtų liaudies teismo teisėjas Jankauskas.

Savo apsigynimo kalboje kaltinamasis aiškiai, tvirtai, logiškai ir teisine argumentacija įrodinėja tokio kaltinimo absurdiškumą. Jis cituoja sovietinės konstitucijos paragrafus, LTSR BK 143 straipsnį, Lenino skelbtus principus religijos teisių klausimais, Sovietų Sąjungos ratifikuotą Jungtinių Tautų "žmogaus teisių deklaraciją" ir konvencijos "dėl kovos su diskriminacija švietimo srityje" atitinkamus straipsnius ir padaro išvadą:

"Taigi, pagal Tarybinę Konstituciją ir pagal Lenino principus bei tarptautinius įsipareigojimus religijos privatus dėstymas yra leidžiamas. Tuo pačiu pagal bendrus teisės dėsnius negali būti jokio potvarkio prieš Konstituciją. Jei tai būtų leista, tada ką Konstitucija viena ranka duoda, priešingas potvarkis kita ranka tai atima, ir Konstituciją paverčia tik gražia iškaba"...

Savo kalbą teisme kun. A. Šeškevičius užbaigė įspūdingu tiesos, teisingumo ir krikščionybės gynimu:

"Istorija liudija, kad tiesa nugali, neteisybė pralaimi. Pilotas, neteisingai nuteisęs Kristų, padarė gėdą romėnų teisingumui. Nors jis plovėsi rankas, sąžinės nenusiplovė. Hitleris naikino nekaltus žydus, 4000 kunigų nuteisė ir nužudė už tai, kad jie atlikinėjo savo pareigas.

Šiandien pasmerktieji išaukštinti... Žudikai amžinai pasmerkti, sunaikinti. Anksčiau jie buvo dideli... Žudė savo tautiečius... Dabar pasibaisėjimas pasauliui. Tiesa laimėjo.

Gerb. Teisėjai! Jūsų sprendimą

įvertins taip pat istorija. Tiesa laimės, nes ji yra amžina; laimės tas, kurs eina su tiesa. Prašau atsargiai ir objektyviai spręsti, nes ir jums reiks duoti apyskaitą Amžinajai Tiesai.

Negali būti teisinga kunigą teisti už jo pareigų atlikimą. Čia ne tiek svarbu, ar kalėjimas, ar piniginė bauda, bet svarbu pats teisingumas. Būti nuteistam už kunigo pareigų ėjimą man ne tik ne gėda, bet garbė: aš atsistoju šalia Amžinosios Tiesos, kuri sako: 'Palaiminti, kurie persekiojami dėl teisybės, nes jų dangaus karalystė. Palaiminti, kurie persekioja jau ir meluodami sako visa pikta dėl manęs. Džiaukitės ir linksminkitės, nes jūsų užmokestis gausus danguje" (Mat. 5, 10-12).

Šv. Petras: kentėti už vagystę nėra garbė, kentėti už tiesą — nesigėdinkime.

Dievo reikia labiau klausyti, negu žmonių". (Pilną kalbos tekstą paskelbė "Darbininkas 1971.II.9; iš čia paimtos visos citatos).

Teismas kun. A. Šeškevičių pripažino kaltu ir nuteisė vienerius metus kalėjimo. Tiesos ir savo konfratro ginti atėjo kitas drąsus kunigas, G. Blynas, kuris teisėjui parašė atvirą laišką. Kun. G. Blyno laiškas irgi pasiekė Vakarus ir buvo paskelbtas "Draugo" 1971 metų kovo 17-19 d. d. numeriuose. Jis tarp kitko rašo:

"Kai išklausėme prokuroro, gynėjo kalbas ir teisiamojo paskutinį žodį, nesinorėjo tikėti, kad jūs jį nuteisite. Jums perskaičius nuosprendį, nenorėjau patikėti, kad turėjau rožinius akinius, galvodamas apie jūsų dorumą, kultūringumą, teisingumą. Pasirodė, blaivesnio proto už mane buvo tos kaimo moterėlės, kurios dar prieš teismo nuosprendį verkė kunigo".

Kun. G. Blynas savo ilgokame laiške nurodo paties teisėjo, teismo tarėjų ir prokuroro padarytus teismo procedūroje prasilenkimus su teisės nuostatais ir objektyvaus teismo orumo pažeidimus. Laiško pabaigoje jis pasmerkia prievartą, padarytą valstybės vardu:

"Teisminis susidorojimas su kun. A. Šeškevičium, kuris savo įsitikinimus skelbdamas nepanaudojo nei prievartos, nei apgaulės, turėjo susilaukti pilnos pagarbos ir apgynimo, o jis susilaukė prievartos Respublikos vardu iš tų, kurie nemoka savo įsitikinimų apginti be prievartos.

Kunigai yra moralės ugdytojai ir palaikytojai tikinčios tautos daliai. Tuo jie atlieka niekuo neįkainojamą paslaugą tautai ir liaudžiai. Pasikėsinimas į jų darbo teisę ir jų sąžinės laisvę yra žalingas ir pavojingas pasikėsinimas prieš visą tautą ir prieš visą liaudį. Kaip tikintieji begalės gerbti tokius teisėjus, tokią valdžią, kurios vardu įvykdytas neteisėtumas? Šis teismo nuosprendis yra skaudus ir pavojingas nusikaltimas prieš mūsų valstybės pagrindus. Šis nuosprendis negali būti paskutinis žodis...

Aš jaučiu atsakingumą už tai, ką parašiau. Aš pasiruošęs, jei reikėtų, ir prieš teismą stoti ir atsakyti už savo žodžius".

PASIKEITIMAI LKP APARAČIKŲ VIRŠŪNĖSE

1971 kovo 4-5 dienomis Vilniuje vykęs XVI Lietuvos kompartijos suvažiavimas kokių staigmenų nepateikė. Pati viršūnėlė, penki sekretoriai, visi pasiliko savo vietose: I sekretorius A. Sniečkus, II — Charazov, ir sekretoriai Ant. Barkauskas, Algirdas Ferencas ir R. Songaila. Vietoj buvusių devynių narių prezidiumo sudarytas 11 narių biuras: P. Griškevičius ir Kz. Mackevičius — nauji, A. Barauskas, K. Kairys, J. Maniušis, M. Šumauskas — seni, plus penki sekretoriai.

Bet centro komiteto aparačikai labai smarkiai pamaišyti. Organizacinio skyriaus vadovu vietoj Griškevičiaus paskirtas Vyt. Astrauskas, g. 1930, partijoj nuo 1950, baigęs aukštąją partinę mokyklą; CK narys nuo 1961.

Vietoj L. Šepečio vadovauto mokslo ir kultūros skyriaus padaryti du skyriai: mokslo ir mokyklų, kurio vadovu paskirtas A. Rimkus, ir kultūros, kurio vadovu paskirtas S. J. Šimkus. Pramonės ir transporto skyriaus vadovu vietoj S. Jasiūno, g. 1929, paskirtas S. Černikov. Lengvosios ir maisto pramonės skyriaus vadovu vietoj Paškevičiaus (g. 1928) paskirtas I. Ramanauskas. Žemės ūkio skyriaus vadovu vietoj Kalesnikovo (g. 1909) paskirtas J. Bernatavičius, lig šiol nežinomas. Prekybos ir buitinio aptarnavimo skyriaus vadovu vietoj Raudonio paskirta J. Pacevičienė, g. 1928; partijoj nuo 1949, baigusi aukštąją partijos mokyklą Maskvoje. Administracijos skyriaus vadovu vietoj Kairelio (g. 1924) paskirtas Aleksas Česnavičius (g. 1930). Savo vietose pasiliko tik du skyrių vadovai: P. Mišutis (g. 1930) — propagandos skyriaus vadovu ir F. Jakaterini-

---

Tautų persekiojimai gimdo didvyrius, religijos — šventuosius. Kun. Šeškevičius, kun. Blynas, Vilniaus vyskupijos kunigų grupė ir daugybė kitų kunigų Lietuvoje Kristaus mokslą gynė ir gina tokia drąsa, kuri gali išplaukti tik iš šventumo. Tik sunku suprasti, kodėl Roma Lietuvai, sunkiausiose sąlygose ištikimybę katalikybei per kelis šimtmečius išlaikusiam kraštui, pagailėjo šventųjų. Argi galėjo būti tokia Dangaus valia?

Istorijos ironijos lemtimi šiandien komunizmui besipriešinanti Bažnyčia rytoj gali tapti tikrąja Kristaus mokslo reiškėja. Kai pavergtoje Lietuvoje kunigai ir vyskupai, spindį šventumo aureolėm, kenčia persekiojimus, rizikuoja laisve ir gyvybe, visu kuo pertekusiuose Vakaruose kai kurie aukštai iškilę dvasiškiai atakuoja pagrindines Bažnyčios mokslo tiesas, net dedasi į komunistų organizuojamas revoliucijas, o žymiai didesnis jų skaičius rūpinasi celibato panaikinimu ir žemiško turto didinimu. Nežinomi Viešpaties keliai.

Dr. R.

čev — statybos ir miestų ūkio. Ir partinės komisijos pirmininką Ant. Paradauską (g. 1912) pakeitė Alf. Builys, g. 1928 Volkovičiuose, Gudijoje. **J. J.**

(Atkelta iš 5 pusl.)

Kas gali pasakyti, ar ta veikla būtų buvus sėkmingesnė, jei LLA būtų suorganizavęs asmuo su aukštu karinių išsilavinimu.

Iš antros pusės, prie to "be kara maksla" žmogelio prisidėjo ir kartu veikė gen. M. Pečiulionis ir daugybė kitų Lietuvos kariuomenės karininkų. Nuvertinant vieną be karo mokslo, tektų nuvertinti šimtus su karo mokslu. Ta pati "Tiesa" 1970 m. rugsėjo mėn. 18 d. apie vieną tokį rašė:

"Buvęs buržuazinės armijos karininkas Stasys Zaikauskas ... 1943 metais, siekdamas dar labiau įsijungti į kovą prieš tarybinę santvarką, stojo į antitarybinę LLA (Lietuvos laisvės armiją) organizaciją. Kai buvo išvaduota didesnė Tarybų Lietuvos teritorijos dalis, Zaikauskas pasitraukė į Kretingą. Čia jis steigė ginkluotus būrius, verbavo įvairias atplaišas kariauti prieš darbo žmonių valdžią".

Toliau "Tiesa" pasakoja, kaip 1945 metais Zaikausko grupė jau žiežmarių valsčiuje deginusi tarybinių aktyvistų sodybas, užmušinėjusi raudonarmiečius, plėšusi gyventojus ir t.t.

Man atrodo, kad darant neigiamus sprendimus, ypač apie žuvusius partizanus, visi turėtume būti labai santūrūs, nes antraip priartėsime prie "Tiesos" vertinimų.

Aleksas Kulnys
West Covina, Calif.

TAUTA NENURIMS

Birželio 22 dieną sueina 30 m. nuo ano lemtingo mūsų tautos istorijos momento, kai, Vokiečių-Sovietų karui prasidedant, lietuvių tauta vieningai sukilo prieš sovietinį Lietuvos okupantą, paskelbė pasauliui lietuvių tautos suvereninių teisių vykdymo atstatymą ir sudarė laikinąją vyriausybę ...

Praslinkus 30 metų nuo ano didingo Lietuvos istorijos momento, šiandien galime drąsiai skelbti pasauliui, kad lietuvių tauta nenurims, kol Lietuvos suverenumas bus vėl atstatytas. Tai įrodė 1941 m. sukilimas, visuotinis tautos pasipriešinimas okupantams, herojiškos partizanų kovos, gaivališkas pavergtųjų lietuvių laisvės siekimas ir po pasaulį išblaškytos politinės emigracijos nepaliaujamas ryžtas dirbti ir aukotis tėvynės išsilaisvinimo valandai priartinti. Lietuvos prisikėlimo viltis stiprina taip pat faktas, kad visa eilė valstybių dabartinės okupacijos nepripažįsta ...

Įkvėpkime ir mūsų jaunajai kartai sukilėlių partizanų herojinę dvasią ir tvirtą pasiryžimą aktyviai įsijungti į Lietuvos laisvinimo darbą. Šia proga raskime būdų atkreipti pasaulio viešąją nuomonę į faktą, kad lietuvių tauta, parodžiusi tiek heroizmo kovoje už savo krašto nepriklausomybę, tebėra sovietų pavergta, rusinama, naikinama, o Lietuva kolonizuojama rusais ir laikoma izoliuota nuo išorinio pasaulio ...

Suderintomis jėgomis ir ryžtingai veikime, kol sukilimo ir jo pastatytos laikinosios vyriausybės didysis tikslas užtikrinti Lietuvos nepriklausomybę, tada okupantų sužlugdytos, bus pasiektas.

Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas

Bene 90 metų prieš Žalgirio mūšį mus paliko Dantė. Tai įvyko labai seniai, tačiau žmonija jo nepamiršo. Kad ir naujasis Nobelio premijos laureatas Solženicynas savo "Pirmuoju ratu". Keičiasi vietovės, veikėjai ir laiko dvasia. Tad ir "Pirmąjį ratą" vietoje Dantės sielų Solženicynas prisodina "zekų" — rinktinių mokslininkų, išradėjų bei menininkų, atrinktų iš kitų kalėjimų ir darbo stovyklų. ą jo "Pirmąjį ratą" Nobelio premija dabar įteisino "Saraškos" vardu, kuris jau prigijo kaip ir kolchozas, niekam jo neprašant nei pageidaujant, netgi milijonams žūstant pasipriešinime. Tik į kolchozą niekas nesiveržia, į "Saraską" patekti beveik gera. Bent taip gera, kaip išslysti iš siaurėjančio perkaitusio pragaro dugno į "Pirmąjį ratą", kurs nebespirgina taip biauriai, nors dar ir tebėra pragare.

Tiesa, Solženicyno "Saraška" Maskvos priemiestyje Mavrino nepakankamai didelė, kad pakaktų vietos ir prof. J. Kazlauskui. Todėl rašytojas aprašo GULAG įstaigą, garsią šiapus ir anapus, ir kontroliuojančią plotą ir išteklius, didesnius kaip visos Prancūzijos.

Jau daug metų kai ši garsioji GULAG vieną savo saraškų pavadino Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko universiteto vardu. Juk tai skamba labai legaliai. Nereikia nė sargybos bokštų. Jų pareigas atlieka elektroniniai sekliai.

Dar taip neseniai Vilniaus saraška į pragaro gilumą, į paskutinį ratą trenkė profesorių J. Kazlauską. Iš ten jau niekas nebegrįžta. Negrįžo ir jis. Grįžo tik iš Neries ištrauktos liekanos, kaip Solženycino "Largo in D minor" Kondrasevo paveikslo aprašymas. Tikriausia Solženicynui sapnavosi Neris, kaip "rudens srovė, rami, vos judanti, virš kurios jau dengiasi plonas ledo sluoksnis, ir dangaus fonas toks beviltiškai plikas, ir dūstanti saulė, skęsdama į kylantį debesį, nebepajėgianti išleisti nė vieno spindulėlio..."

Iš tokio Neries Vilniaus zekai — patologai atgavo J. Kazlauską, daug žadėjusį mokslininką, tik neapdairiai elektroniniams sekliams parodžiusį savo norą pasižvalgyti laisvoje Amerikoje.

Praėjus dviem savaitėm po laidotuvių, Vilniaus zekai — patologai prabilo taip:

"Lavono tyrimo metu nerasta sužalojimų bei žymesnių liguistų pakeitimų, kurie būtų galėję sukelti Jono Kazlausko mirtį. Mirtis įvyko nuo mechaninės asfiksijos, prigeriant vandenyje. Lavono pakitimai rodo, kad J. Kazlauskas mirė maždaug prieš 6 savaites ir tiek pat laiko išbuvo vandenyje. Kūne nerasta sužalojimų, būdingų kovai ar savigynai. Lavono tyrimo metu konstatuota prasidedanti arteriosklerozė aortoje ir širdies vainikinėse arterijose (pirmo laipsnio, pirmos stadijos). Kitų ligų nerasta. Lavono organuose nuodingų cheminių medžiagų nerasta".

Šį aktą pasirašė A. Laužikas, prof. J. Markulis, prof. J. Nai-

nys, dr. S. Pavilonis, doc. A. Žygas, V. Čepaitis, J. Gudavičius ir A. Eidukevičius.

Seniai žinoma, kad lavonas "gali kalbėti". Patyrusių teismo medikų laboratorijoje jis pasako, kas ir kaip su juo pasielgė. Čia įeina pomirtinio skrodimo duomenys, o taip pat **mikroskopiniai** ir cheminiai tyrimai. Komisija pripažįsta, kad neradusi arseniko, kaip Borgijos laikais, ar actu nusideginimo, kaip darydavo Kauno tarnaitės, tačiau visai nutyli apie **mikroskopinius** tyrimus.

Štai, po protokolu pasirašo tokie garsūs histologai, kaip Juozas Markulis, gimęs Pittsburghe, ir Selezijus Pavilonis. Juozui Albinui Markuliui galima atleisti, kad užmiršo mikroskopą, nes partizaninių kovų metais kaip sovietų kontržvalgybos "Smerš" didysis agentas, veikdamas Erelio slapyvardžiu, buvo įsifiltravęs į Lietuvos partizanų vyriausią vadovybę ir jau beveik perėmęs partizanų ryšių su užieniu siūlų galus. Tik Juozo Lukšos akylumo dėka Juozas Markulis nelaimėjo Sovietų Sąjungos didvyrio medalio už Lietuvos partizanų sunaikinimą. Paskui šešerius metus tobulinosi Leningrado saraškoje kontržvalgybinės medicinos specialybėje, kur mikroskopai irgi nebuvo naudojami. Bet kas nutiko su S. Paviloniu, kuris 1956-65 metais buvo Medicinos fakulteto dekanu? Ar ir studentams nedėstė, kad egzistuoja toks instrumentas, vadinamas mikroskopu.

Mažai įtikina ir prof. J. Nainio pavardė, kuris Kauno Medicinos institutui pridarė daug gėdos ir pasidarė universalus pajuokos objektas, kai medicinos mokslų kandidato laipsnį pajėgė apginti Minsko universiteto moterų profesorių komisijoje, demonstruodamas prof. K. Oželio kadaise surinktų vyriškų lyties organų fotografijas. Išnaudojo jis tada gudaičių ir rusaičių psichologines nuotaikas, kai po karo vien vyrų organų fotografijos buvo vertos mokslo kandidato laipsnio. Dėl to jį galima laikyti vienu iš patikimiausių zekų.

Teismo medicinos ekspertus A. Laužiką, J. Gudavičių ir A. Eidukevičių taip pat randame patikimiausių zekų eilėse. Sovietinėje sistemoje "teismo medicinos ekspertai" yra paklusnūs režimo tarnai. Eidukevičiaus dėdei Pranui net paminklas pastatytas Vilniaus avalynės kombinate, kad vilniečiai nesišiaustų dėl blogos batų kokybės. Ne paskutinėje zekų gretoje įrašytini ir docentas A. Žygas su TSKP nariu (nuo 1957 m.) V. Čepaičiu, respublikinės ligoninės Vilniuje vyriausiu gydytoju ir vyriausiu zekų prižiūrėtoju. Trūksta šioje kompanijoje dr. A. Margerio, naujai reimigravusio zeko pavardės. Juk dar taip neseniai jis, lyg pakilęs iš diabetinės komos berazumis, rėkė "Gimtajame krašte" ... "noriu, trokštu Brazinskų kraujo"... Galėjo paragauti Kazlausko, bet, matyt, senasis Valparaiso universitetas paliko savo žymes: jei skenduolio plaučių alveolėse mikroskopas nerado vandens, tai vargu ar jis paskendo. Tad geriau tokio nepatikimo kraujo neragauti, protokolo

A. A. ADOLFUI ŠOMKAI

Lietuvoje iškeliavus į amžinybę, bičiuliškai užjaučiame jo dukras dr. ROZALIJĄ ŠOMKAITĘ ir dr. VERUTĘ ADOMAVIČIENĘ, seserį TEODORĄ VILIPIENĘ ir kitus gimines.

LFB Vyr. Taryba, Centro Valdyba,

"Į Laisvę" Redakcija ir Administracija

nepasirašyti ir iš vis į tokį "biznį" neįsivelti, nors seniesiems bimbininkams tai būtų buvęs puikiausias įrodymo antspaudas.

Šito antspaudo trūkumas gal ir yra nelaimingas GULAG neapsižiūrėjimas. Gal ir Dantė čia bent kiek kaltas, kad nepateikė instrukcijų, bet jo laikais mikroskopo dar nebuvo. Negalima sakyti, kad nevertintinas zekų iškilumas ir darbštumas, tačiau dalykai matytini taip, kaip jie iš tikro yra, o ne suvynioti į medvilnę. Jei kas yra Petras ir žinai, kad su Petru turi reikalą, tai ir išvados aiškios. Jei kas tačiau yra zekas ir dirba GULAG kompanijai, negalima jo priimti kaip Petrą, nes nuvyniojus medvilnę pasirodytų, kad jis ne Petras, o zekas Piotrovič.

Kai užsienio lietuvis turistas šią vasarą su gidu ar vienas pats vaikštinės po Vilniaus universitetą ir Lenino ir kitų zekų stabų prikimštą knygų saugyklą, matys Vilniaus sarašką darniausioje veikloje, nes ją dengęs rūkas Kazlausko ir patologų dėka štai kilstelėjo. Reikia padėkoti ir Solženicynui už jo Maskvos Mavrino vaizdus, taip labai artimus Vilniaus saraškai ir už tuos du naujus terminus — zeką ir sarašką, be kurių dabartis būtų nesuprantama ir ateitis neviliojanti...

Nėra abejonės, kad GULAG, būdama tobuliausia organizacija pasaulyje, savas saraškas padengs naujais rūkais, tačiau taip pat aišku, kad ir ateityje įvyks neapsižiūrėjimų, atsiras plyšių ir progų jas pamatyti tikrovėje. Dėkingi Kazlauskui už jo auką Lietuvai ir Lietuvių kalbos gramatiką, kuri mus labiau pradžiugino kaip Solženicyno Olenkos iškasenos iš 12-to šimtmečio Novgorodo ir praskambėjo kaip "trimitai, sušildę žemę". Tai lyg skambi, skambi daina tada, kai GULAG dienos baigsis ir Vilniaus zekai vėl pataps vilniečiais. Dar gali kristi eilė Kazlauskų, gali kristi ir pats Solženicynas, bet GULAG dienos irgi ne amžinos.

J. Žiograkalnis

PASTANGOS IR REZULTATAI

Lietuvių Bendruomenė niekad nesiveržė ir nesiveržia į sritis, kur darbas pilnai ir tinkamai atliekamas. Ji tik užpildo atsirandančias tuštumas ir koordinuoja visų geros valios lietuvių užsimojimus, darbus bei žygius. Viena iš tokių tuštumų atsirado Lietuvos laisvinimo darbuose. Paskutinių poros metų laikotarpyje Lietuvių Bendruomenė pajudėjo šiame fronte ir gali pasidžiaugti džiuginančiais savo darbo rezultatais.

Šiuo metu Lietuvių Bendruomenės vadovybė išeina su Lietuvos bylos reikalu į amerikiečių mases tik Vasario 16-sios, birželio įvykių ir dar viena ar kita proga. Būtų gera ir tikslu, jei tas darbas būtų vykdomas nuolat. Reikia pažymėti, kad prie to jau einama.

JAV-bių LB Informacijos komisija ir jos talkininkai visose lietuvių bendruomenėse 1971 metų pradžioje pajudino Lietuvos bylos reikalą visu frontu.

Prasiveržimas į amerikiečių spaudą

JAV-bių LB Informacijos komisijos pastangomis Lietuvos bylos reikalas pasiekė milijonus amerikiečių skaitytojų. Buvo išgautas nepaprastai turiningas įžanginis viename iš didžiųjų amerikiečių politikos savaitinių žurnalų — **"U. S. News and World Report"**. To žurnalo redaktorius **David Lawrence** savo straipsnyje cituoja JAV-bių Kongreso priimtą **H. Con. Res. 416** rezoliuciją Lietuvos ir kitų Baltijos kraštų bylos reikalu ir kviečia bei ragina JAV-bių vyriausybę perkelti Lietuvos, Latvijos ir Estijos bylą į Jungtines Tautas ir ją ten tinkamai apginti. Kitas didžiulis laimėjimas — tai amerikiečių laikraštininko **dr. Russell Kirk** straipsnis Baltijos valstybių laisvinimo klausimu. Tas jo straipsnis buvo įdėtas šimtuose amerikiečių dienraščių visuose krašto kampuose ir pasiekė apie 50 mil. skaitytojų. **Dr. Russell Kirk** kelia savo straipsnyje seną ir garbingą Lietuvos praeitį, pasisako prieš sovietų terorą pavergtame krašte, ragina JAV-bių vyriausybę kelti Lietuvos ir kitų Baltijos kraštų bylą Jungtinėse Tautose ir pranašauja tų valstybių greitą išsilaisvinimą iš komunistų vergijos.

Informacijos komisijos pastangomis buvo išgauta eilė įžanginių bei ilgesnių ar trumpesnių straipsnių amerikiečių savaitraščiuose bei dienraščiuose. Komisijos talkininkai parašė daugybę laiškų Lietuvos bylos reikalu savaitraščių bei dienraščių **"laiškai redaktoriui"** skyriams. Beveik visi tie laiškai buvo įdėti, ir Lietuvos bylos reikalas vėl pasiekė milijonus amerikiečių skaitytojų.

Legislatorių išjudinimas Washingtone

JAV-bių Kongresas pamini kasmet Vasario 16-tąją. Virš šimto senatorių ir kongresmanų taria žodžius ar padaro pareiškimus, kurie yra įdedami į **Congressional Record (Kongreso stenogramas)**. Paskutinių kelerių metų laikotarpyje tie legislatorių žodžiai ar pareiškimai buvo pasidarę labai blankūs ir beveik nieko nebesaką. JAV-bių LB Informacijos komisija pabandė tą reikalą atitaisyti ir pasukti Lietuvos bylai naudingesne linkme. Ji kreipėsi į legislatorius asmeniškai adresuotais laiškais (ALT-bos vykdomasis komitetas pasiuntė legislatoriams bendralaiškį, atspaustą spaustuvėje. **Red.**), pasiųsdama jiems taip pat specialiai paruoštos medžiagos. Komisijos pastangos ir darbas ir čia buvo sėkmingas. Beveik visi kalbėjusieji ar padariusieji pareiškimus legislatoriai panaudojo daugiau ar mažiau jiems pasiųstą LB Informacijos komisijos medžiagą: apie pusė jų kėlė seną ir garbingą Lietuvos praeitį; apie trečdalis kvietė bei ragino JAV-bių vyriausybę kelti Lietuvos ir kitų Baltijos kraštų bylą Jungtinėse Tautose ir ją ten tinkamai apginti; 18 legislatorių įtraukė ištisai į **Congressional Record H. Con. Res. 416** rezoliuciją; 21 legislatorius akcentavo 1941 metų sukilimą ir Lietuvos valstybės atkūrimą; 8 legislatoriai įtraukė ištisai į **Congressional Record** LB Informacijos komisijos vieną iš paruoštų pareiškimų (essays) Lietuvos bylos reikalu. Tą leidinį **(Congressional Record)** prenumeruoja visų universitetų, kolegijų ir viešosios bibliotekos; jį taip pat prenumeruoja krašto politinio bei ekonominio gyvenimo vairuotojai; tą leidinį užsisako ir jį seka dešimtys tūkstančių pačių šviesiųjų krašto piliečių. Kitų lietuviškų grupių pastangų minėtame ledinyje Vasario 16-sios proga beveik nesimatė. Jei ne JAV-bių LB Informacijos komisija viso to nebūtumėm turėję JAV-bių Kongreso stenogramose.

Amerikiečių siekimas radijo ir televizijos bangomis

Lietuviai amerikiečių siekime radijo ir televizijos bangomis žengia tik pačius pirmuosius žingsnius. JAV-bių LB Informacijos komisija yra šioje srityje viena iš pradininkų. Komisija kontaktavo eilę radijo ir televizijos komentatorių, pasiųsdama jiems specialiai paruoštos medžiagos. Sulaukta gerų rezultatų. Komisijos nariai — redaktoriai — **Romas Kezys** ir kun. **Kazimieras Pugevičius** — paruošė specialias radijo programas (15 ir 30 min.) amerikiečių radijui. Eilei komisijos talkininkų pavyko tas programas "įpiršti" amerikiečių radijo stotims. Tose programose buvo užsiminta Lietuvos bylos reikalu ir duota lietuviškos muzikos.

Vasario 16-sios proga steitų gubernatoriai, miestų burmistrai bei miestų ir apskričių tarybos paskelbia specialias proklamacijas ir priima rezoliucijas. Praeityje jos būdavo skiriamos tik lietuviams. Buvo pabandyta tą reikalą pakreipti kita linkme. JAV-bių LB Informacijos komisija išsiuntinėja visiems savo talkininkams visose lie-

COUNTY OF LOS ANGELES

LITHUANIAN STATE

720-TH ANNIVERSARY

WHEREAS, THIS YEAR MARKS THE 720TH ANNIVERSARY OF THE FORMATION OF THE LITHUANIAN STATE WHEN MINDAUGAS THE GREAT UNIFIED ALL LITHUANIAN PRINCIPALITIES INTO ONE KINGDOM IN 1251 AND THE 53RD ANNIVERSARY OF THE ESTABLISHMENT OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA ON FEBRUARY 16, 1918 COMMEMORATED BY AMERICANS OF LITHUANIAN ORIGIN OR DESCENT AND THEIR FRIENDS IN ALL PARTS OF OUR GREAT NATION; AND

WHEREAS, THE COMMUNIST REGIME DID NOT COME TO POWER IN LITHUANIA, LATVIA AND ESTONIA BY LEGAL OR DEMOCRATIC PROCESS; AND

WHEREAS, THE SOVIET UNION TOOK OVER LITHUANIA, LATVIA AND ESTONIA BY FORCE OF ARMS; AND

WHEREAS, THE GOVERNMENT OF THE UNITED STATES MAINTAINS DIPLOMATIC RELATIONS WITH THE GOVERNMENTS OF THE FREE BALTIC REPUBLICS OF LITHUANIA, LATVIA AND ESTONIA AND CONSISTENTLY HAS REFUSED TO RECOGNIZE THEIR SEIZURE AND FORCED INCORPORATION INTO THE THE SOVIET UNION; AND

WHEREAS, THE COMMITTEE OF THE HOUSE OF REPRESENTATIVES, CREATED BY H. RES. 346 OF THE 83RD CONGRESS TO INVESTIGATE THE INCORPORATION OF THE BALTIC STATES INTO THE SOVIET UNION, FOUND THAT THE INCORPORATION OF LITHUANIA, LATVIA AND ESTONIA WAS CONTRARY TO ESTABLISHED PRINCIPLES OF INTERNATIONAL LAW; AND

WHEREAS, THE HOUSE OF REPRESENTATIVES AND THE UNITED STATES SENATE (OF THE 89TH CONGRESS) UNANIMOUSLY PASSED HOUSE CONCURRENT RESOLUTION 416 URGING THE PRESIDENT OF THE UNITED STATES TO DIRECT THE ATTENTION OF WORLD OPINION AT THE UNITED NATIONS AND AT OTHER APPROPRIATE INTERNATIONAL FORUMS BY SUCH MEANS AS HE DEEMS APPROPRIATE, TO THE DENIAL OF THE RIGHTS OF SELF-DETERMINATION FOR THE PEOPLES OF LITHUANIA, LATVIA AND ESTONIA AND TO BRING THE FORCE OF WORLD OPINION TO BEAR ON BEHALF OF THE RESTORATION OF THESE RIGHTS TO THE BALTIC PEOPLES;

NOW, THEREFORE, BE IT RESOLVED, THAT THE BOARD OF SUPERVISORS OF THE COUNTY OF LOS ANGELES RESPECTFULLY URGES THE PRESIDENT OF THE UNITED STATES TO BRING THE QUESTION OF LIBERATION OF THE BALTIC STATES BEFORE THE UNITED NATIONS AND ASK THAT BODY TO REQUEST THE SOVIET UNION WITHDRAW ALL OF ITS TROOPS AND RELEASE ITS CONTROL OF LITHUANIA, LATVIA AND ESTONIA AND RETURN TO THEIR HOMES ALL BALTIC EXILES AND DEPORTEES FROM PRISON CAMPS IN THE SOVIET UNION; AND

BE IT FURTHER RESOLVED, THAT A COPY OF THIS RESOLUTION BE FORWARDED TO THE PRESIDENT OF THE UNITED STATES, SECRETARY OF STATE WILLIAM P. ROGERS, AND UNITED STATES AMBASSADOR TO THE UNITED NATIONS, GEORGE BUSH.

ADOPTED BY ORDER OF THE BOARD OF SUPERVISORS OF THE COUNTY OF LOS ANGELES
STATE OF CALIFORNIA

Ernest E. Debs
CHAIRMAN OF THE BOARD AND SUPERVISOR 5TH DISTRICT

Frank G. Bonelli
SUPERVISOR 1ST DISTRICT

Ernest E. Debs
SUPERVISOR 3RD DISTRICT

Kenneth Hahn
SUPERVISOR 2ND DISTRICT

Baxter Ward
SUPERVISOR 4TH DISTRICT

JAV-BIŲ VYRIAUSYBĖ PRAŠOMA LIETUVOS BYLĄ IŠKELTI JUNGTINĖSE TAUTOSE — Los Angeles apskrities taryba Lietuvos bylos reikalu 1971 m. priėmė rezoliuciją, kuri nukreipta į JAV-bių prezidentą, valstybės sekretorių ir JAV-bių ambasadorių prie Jungtinių Tautų. Rezoliucija aukštuosius krašto pareigūnus prašo kelti Lietuvos bylą Jungtinėse Tautose. Tą rezoliuciją išrūpino LB Santa Monicos (California) apylinkė. Pažymėtina, kad Los Angeles apskritis turi virš 7 mil. gyventojų — didžiausia visame krašte.

Amerikos lietuviams sunkiai sekasi išspręsti klausimą, kam priklauso teisė vadovauti lietuvių politinei veiklai, kuri šiuo metu išeivijoje pagrindinai ribojasi kova dėl Lietuvos nepriklausomybės.

---

tuvių bendruomenėse rezoliucijos pavyzdžius, kuri būtų nukreipta ne vietos lietuviams, o krašto vyriausybei. Kad ir nedaug, tačiau jau vienos kitos vietovės lietuviai parodė čia gražios iniciatyvos, išgaudami iš miestų ar apskričių tarybų rezoliucijas, kurios buvo nukreiptos į JAV-bių prezidentą ir valstybės sekretorių. (Žiūr. LB Santa Monica apylinkės valdybos išgautą rezoliuciją iš Los Angeles apskrities tarybos. Ta rezoliucija ištisai įdedama šiame **"Į Laisvę"** numeryje. **Red.**).

JAV-bių LB Informacijos komisija

JAV-bių LB Informacijos komisija (**National News Service**) buvo suformuota Broniaus Nainio kadencijos paskutiniais metais. Vytauto Volerto vadomaujama centro valdyba kvietė tą komisiją savo darba tęsti. JAV-bių LB centro valdybos finansiniai resursai yra riboti. Ji apmoka tik pačias būtiniausias komisijos išlaidas. Šiuo metu JAV-bių LB Informacijos komisiją sudaro: pirm. **L. Valiukas** ir nariai — redaktoriai — **kun. A. J. Kontautas, kun. J. C. Jutkevičius, kun. K. Pugevičius, T. Gečienė, P. Jasiukonis** ir **R. Kezys.**

Dr. A. Gailius

Formalų, gan teisingą atsakymą davė Amerikos Lietuvių Tarybos pirmininkas dr. K. Bobelis pasitarimų metu New Yorke 1971 m. sausio 9. Jis teigė, kad "vadovauti tegali žmonės, visos visuomenės išrinkti" ("Draugas", 1971.I.15). Tačiau ALT-o pirmininko pretenzijos, kad jis kalbąs "visos visuomenės vardu", negali būti priimtos, nes ALT-o vadovybė nėra visuomenės renkama. Visuotinų, demokratiškų balsavimų keliu vadovybę sudaro Lietuvių Bendruomenė. Ta vadovybė yra atsakominga ne kokioms dažnai visai nebeveikiančiom ir nieko nereiškiančiom draugijom, bet tautiškai gyvai krašto lietuvių bendruomenei.

Be formalios teisės vadovauti yra taip pat labai svarbu faktiškai sugebėti ir pajėgti patikėtas tai vadovybei pareigas atlikti. Tam, kas pats nesugeba bent patenkinamai tam tikro darbo padaryti, vargu galima patikėti vadovaujantį postą.

Lietuvių Bendruomenei išėjus į aktyvią laisvinimo politiką, jau galima pirmuosius jos žingsnius palyginti su jau seniai šiame lauke besireiškiančia Amerikos Lietuvių Taryba.

Vizitai Valstybės departamente

Palyginimui paimkime Amerikos Lietuvių Tarybos delegacijos vizitą Valstybės departamente vasario 17 ir JAV Lietuvių Bendruomenės delegacijos vizitą kovo 31. ALT-bos delegacijai vadovavo pirm. dr. K.

Bobelis ir buv. pirm. E. Bartkus. Kalbėjosi su pareigūnu Rytų Europos reikalams D. Martin. Lietė Lietuvos pasiuntinybių problemas ir tyrė galimumus išgauti S. Kudirkos "Vigilant" laive paliktus daiktus. Taip pat eina gandai, kad delegacija prašiusi Valstybės departamentą Lietuvos išlaisvinimo klausimo nekelti Jungtinėse Tautose. Jokio memorandumo ir jokių pageidavimų raštu departamentui neįteikta. Pasikalbėta ir išsiskirstyta. Visuomenė nepainformuota apie Valstybės departamento nuotaikas mūsų atžvilgiu.

JAV LB delegacija su Valstybės departamento pareigūnais — J. McKisson (direktoriaus pav. valstybių reikalams) ir E. Krisak (Valstybės dep. ryšininkas su JAV Kongresu) kalbėjosi kovo 31. Konferencija išgauta, tarpininkaujant 3 kongresmanam: Jashua Eilberg (D. - Pa.), John H. Ware III (R.-Pa.) ir Edwin B. Forsythe (R.-N. J.) Pasikalbėjime taip pat dalyvavo kongr. Eilberg ir du kongresmanų administraciniai direktoriai. Lietuvių Bendruomenės delegaciją sudarė: A. Gečys ir Aušra Zerr (Centro valdybos nariai), L. Jurskis (LB ryšininkas su JAV Kongresu) ir Alg. Gureckas (ryšininkas prie Valstybės dep.). Delegacija įteikė Valstybės sekret. William Rogers adresuotą memorandumą ir virš dviejų valandų užsitęsusioje konferencijoj diskutavo memorandume išdėstytus klausimus: a. S. Kudirkos grąžinimas į JAV, b. Direktyvų dėl pabėgėlių patikslinimas ir baltiečiams specialių teisių suteikimas, c. Baltijos valstybių klausimo Jungtinėse Tautose iškėlimas, d. Baltijos skyriaus Valstybės departamente statusas ir e. Lietuvos diplomatinio korpuso papildymo galimybės. Savo informacijoje LB sako:

"Lietuvių Bendruomenės delegacija svarstomų klausimų atžvilgiu laikėsi griežtai, pabrėždama, jog kreipiasi ne tik visuotinės lietuvių - amerikiečių organizacijos vardu, bet ir kaip JAV piliečiai, turį Amerikos visuomenės užnugarį. Pareikšta, kad, iš Valstybės departamento nesulaukus didesnio dėmesio Lietuvą liečiantiems klausimams, JAV LB centro valdyba ieškos Amerikos visuomenės pagalbos ("Draugas", 1971.IV.8).

Aukščiau cituotoje informacijoje LB delegacija kalba ir apie patirtas nuotaikas:

"... pajustas Valstybės departamento nusistatymas Pabaltijo valstybių reikalams skirti minimalų dėmesį, stengiantis jokiu būdu neužrūstinti Sovietų Sąjungos. Simo Kudirkos išgavimo reikalu, nežiūrint skaičiumi gausių kongreso narių pareiškimų, Valstybės departamentas taip pat nesirūpina". Iš antros pusės, Valstybės departamentas taip pat turėjo pajusti, jog susidūrė su kito tipo lietuvių delegacija: racionalia, tvirta, jaučiančia savo svorį ir atramą tam tikrame Amerikos visuomenės sektoriuje.

Delegacija paprašė ir departamento pareigūnai pažadėjo atsakymus pateikti raštu, o nuorašus pasiųsti kongresmanams Eilbergui ir Forsythei.

Akcija Vasario 16 proga

Amerikos Lietuvių Taryba prieš daugelį metų yra išrūpinusi Vasario 16 minėjimus JAV Kongrese. Tai be galo vertingas laimėjimas. Tačiau ilgainiui tie minėjimai buvo išsivystę į trafaretines nereikšmingų kalbų litanijas. Tik vėliau, pradžioje Rezoliucijoms Remti Komiteto, o dabar Lietuvių Bendruomenės pastangomis, tie minėjimai vėl tapo žymiai prasmingesni Lietuvos laisvės reikalui. Savo kalbose kongreso nariai ėmė kelti mūsų bylai svarbius dalykus: 1941 metų sukilimą, partizanų kovas, senąją Lietuvos praeitį, reikalą Lietuvos bylą iškelti Jungtinėse Tautose. LB informacijos komisijos rūpesčiu JAV Kongreso nariai šiemet kalbėjo apie prof. J. Kazlausko nužudymą.

Palyginkime Amerikos Lietuvių Tarybos ir JAV Lietuvių Bendruomenės priemones paruošti kongreso narius Vasario 16-tos paminėjimui JAV Kongrese 1971 metais. Pav., palyginkime laiškus senatoriams. Amerikos Lietuvių Tarybos bendralaiškio, atspausdinto spaustuvėje, turinys toks:

Dear Mr. Senator,

As it does every year, this February 16th will mark the Anniversary of the Declaration of Independence of Lithuania the 53rd since the restoration of Lithuania as a sovereign and self-governing state.

In past years the Honorable Thomas J. Dodd, Senator from the State of Connecticut, initiated the observance of this anniversary in the United States Senate. The leading addresses were discussions of the forced occupation and illegal annexation of Lithuania by the despotic communist Soviet Union. Your own extension of remarks covering the occupation of Lithuania by Soviet aggression, and their inclusion in the Congressional Record are requested. Your support of the official United States position of non-recognition of the Soviet occupation of Lithuania will be sincerely appreciated by all patriotic Americans who abhor communism and the resultant Soviet enslavement of free people. The enslaved people cry out for help and seek the principles of freedom and independence. The Soviets were unable to suppress the aspirations of the Lithuanian people for freedom and the exercise of their human rights as demonstrated by the recent hi-jacking of the Soviet aircraft to Turkey by Pranas and Algirdas Brazinskas, by the unsuccessful but heroic attempt of defection to the U. S. Coast Guard cutter Vigilant by Simas Kudirka, and by the announcement by the Soviets on January 14, 1971 that Vytautas Simokaitis received the death penalty for an attempt to flee to Sweden with his pregnant wife by commandeering a Soviet aircraft in Lithuania.

Grateful for your past support of the cause of Lithuania's

freedom and independence, we thank you in advance for your continued espousal of the cause of liberation of all captive nations — including Lithuania — presently subjugated by the Soviet Union.

Respectfully yours,

Kazys C. Bobelis, M. D.,
President,
Lithuanian American Council

Lietuvių Bendruomenė kongreso nariams išsiuntinėjo individualiai parašytus tokius laiškus:

My dear Senator:

Americans of Lithuanian origin or descent and their friends in all parts of our great nation will commemorate two very important anniversaries this month (starting February 13th): (1) They will observe the 720th anniversary of the formation of the Lithuanian state when Mindaugas the Great unified all Lithuanian principalities into one kingdom in 1251; and (2) They will mark the 53rd anniversary of the establishment of the modern Republic of Lithuania on February 16, 1918.

The United States Congress marks these anniversaries each and every year. We kindly ask you to take part in the commemoration of Lithuanian Independence Day in the United States Senate that will take place during the week of February 15 through February 19, 1971.

Enclosed you will find a copy of an essay prepared by us which could be as one of the sources for your remarks. We are mailing you a copy of H. Con. Res. 416 that was passed unanimously by the Senate and the House. This legislation calls for freedom for Lithuania and the other two Baltic States — Estonia and Latvia. Please insert this very important legislation in the Congressional Record for the information of all of your colleagues in the U. S. Congress and all the readers of this publication. In your remarks please urge the Administration to implement the aforesaid legislation by bringing the Baltic States question before the United Nations and demanding the Soviets to withdraw from Lithuania, Latvia and Estonia.

Needless to say, all Lithuanian-Americans and other freedom-loving constituents of your State will really appreciate your aid and assistance given by you to this crusade to free the Baltic States.

Thank you,

Sincerely,

V. P. Volertas
President
National Executive Committee
Lithuanian American Community of the USA, Inc.

Vien formos atžvilgiu ALT-bos laiškas yra nedovanotinai blogas, nekalbant jau apie konkretumo stokojantį turinį. Amerikos lietuvius reprezentuojanti institucija tokiu svarbiu reikalu išsiuntinėdama kongreso nariams spaustuvėje spausdintus bendralaiškius formaliai kompromituoja Amerikos lietuvių visuomenę. Štai kodėl ir savo kalbose kongreso nariai pagrindinai domėjosi Lietuvių Bendruomenės keliamais klausimais ir paruošta medžiaga. Ypač puikus buvo prie laiško prijungtas essay. Tai aiškiai matyti iš "Congressional Record" leidiniuose atspausdintų kalbų.

Pozityviu ALT-bos įnašu į Vasario 16 paminėjimą JAV Kongrese reikia laikyti vysk. A. Deksnio iškvietimą skaityti invokacijos Atstovų rūmuose vasario 18.

Skverbimasis į spaudą

Niekur nepasirodė ženklų, kad Amerikos Lietuvių Taryba būtų organizuotai bandžiusi Lietuvos klausimu įsiskverbti į amerikiečių spaudą. Lietuvių Bendruomenė bandė: informacijos komisija kontaktavo žymiuosius žurnalistus, o per apylinkes siekė laikraščių redakcijas. Gal stebuklų ir nepasiekta, tačiau laimėjimas David Lawrence vedamojo įtakingame "U. S. News & World Report" žurnale ir išgavimas sindikatinio kolumnisto Russell Kirk straipsnio yra atžymėtini įvykiai. O kiek straipsnių ir laiškų yra atspausdinę įvairių miestų didieji ir lokaliniai laikraščiai. Taip pat reikia prisiminti, kad Bendruomenė informacijos darbą visai neseniai pradėjo organizuoti, be apmokamų tarnautojų ir be visuomenės pinigais išlaikomo biuro, ką ALT-ba turi ir kur investuoja labai didelį nuošimtį laisvinimo reikalui surinktų aukų, nors toje srityje visai nieko nedaro.

Labai teisingai pasielgė LB delegacija Lawrence ir Kirk straipsnių kopijas įteikdami Valstybės departamento pareigūnams įrodymui, kad Lietuvos bylos iškėlimo Jungtinėse Tautose pageidauja ne tik Amerikos baltiečiai, bet ir amerikiečių viešoji opinija.

Proklamacijos ir rezoliucijos

Amerikos Lietuvių Tarybos dėka įsigyveno tradicija, kad Vasario 16 proga valstybių gubernatoriai ir miestų burmistrai prašomi Lietuvos reikalu duoti viešus pareiškimus ir specialia proklamacija skelbti tą dieną "Lietuvos diena". Kai kur deklaracijos rezoliucijų forma išrūpinamos iš atskirų valstybių legislatūrų. Tokios proklamacijos gerokai pakelia mūsų pačių nuotaikas ir perskaitytos Vasario 16 minėjimuose paprastai susilaukia gausių plojimų. Deja, jų turinys nei Amerikos valdžios pareigūnų, nei viešosios opinijos nepasiekia. Jų kelionė trumpa: iš burmistro ar gubernatoriaus įstaigos į lietuvių minėjimo salę, o gyvybė dar trumpesnė: miršta minėjimų salėse kartu su aplodismentais.

Lietuvių Bendruomenė panūdo deklaracijų ir rezoliucijų tradici-

ją patobulinti ta prasme, kad gubernatorių, burmistrų, miestų ir apskričių tarybų bei valstybių legislatūrų žodis Lietuvos reikalu būtų nukreiptas į Amerikos prezidento, valstybės sekretoriaus ir kitų įtakingų valdžios pareigūnų ausis, bet ne į lietuvių visuomenę. Šiuo metu LB informacijos komisijos pastangomis padaryta kukli pradžia. LB Santa Monica (Calif.) apylinkė 1971 metais iš Los Angeles apskrities tarybos, atstovaujančios 7 mil. žmonių, išgavo rezoliuciją, prašančią Lietuvos bylą kelti Jungtinėse Tautose. Ir ši rezoliucija skirta ne lietuviams, o Amerikos prezidentui, valstybės sekretoriui ir Amerikos ambasadoriui prie Jungtinių Tautų. Tą rezoliuciją minėtiems pareigūnams pati taryba ir išsiuntinėjo.

Nesunku suprasti, kaip palengvėtų lietuvių delegacijų misijos prezidentūroje ar valstybės departamente, jei jas paremtų daugybė gubernatorių, burmistrų, vietos legislatūrų ir kt. panašios rezoliucijos. Tai būtų toks stiprus Amerikos viešosios opinijos balsas, su kuriuo Amerikos vyriausybei nesiskaityti būtų sunku.

Nauja kryptim deklaracijų ir rezoliucijų tradicija ateityje turės pajudėti, o tuo pasirūpinti kaip tik ir būtų Lietuvių Bendruomenės pareiga, kuri turi sukūrusi gan gerą organizacinį tinklą.

Lietuvos laisvės klausimas yra toks didelis, kad, rodos, visi turėtų jausti pareigą ieškoti tobulesnių būdų ir priemonių jį spręsti. Tobulesnių priemonių ieškojimas suponuoja šiuo metu naudojamų priemonių kritišką pervertinimą. Gaila, dalis mūsų spaudos ir žurnalistų bet kokio kritiško vertinimo pakelti negali ir visur įžiūri blogą valią. Kai kas net avansu yra deklaravęs savo draugiškumą kai kurioms institucijoms, nežiūrint, kokios jos bebūtų. Tiesiog reikalaute reikalaujama struktūrinius institucijų netobulumus ir personalinį nepajėgumą dengti tylos suokalbiu, o prieš nemalonius faktus užmerkti akis. Bet ką daryti, kai tie faktai duria ir pro akių vokus?

Fab. Žirgulis

Lietuva turi būti ne tik nerusiška, bet ir nekomunistinė.

Prof. Antanas Maceina

JAV LB TARYBOS RINKIMAI APYLINKĖMIS

JAV LB tarybos rinkimų vyr. komisija, nei pati taryba ar valdyba iki šiol nėra paskelbusi LB tarybos rinkimų duomenų apylinkėmis. O tokie duomenys, atrodo, reikalingi ne tik būsimiems rinkimams, kaip konkretus pagrindas, mandatus skirstant atskiromis apygardomis, bet ir apskritai pačios bendruomenės organizaciniam susiklausymui, judrumui ir tautiniam solidarumui pavaizduoti. Tuo sumetimu ir skelbiam čia visų buvusių JAV LB tarybų rinkimų duomenų palyginamąją lentelę.

APYGARDŲ APYLINKĖS	I 1955	II 1958	III 1961	IV 1964	V 1967	VI 1970
1. Vakarų apygarda.						
Long Beach	27	—	—	—	—	64
Los Angeles	133	116	78	445	255	183
Paštu	—	—	7	81	—	—
Phoenix, Arizona	—	—	—	62	67	42
San Francisco	—	9	13	19	34	23
Santa Monica	—	—	—	—	—	41
Seattle, Washington	—	—	—	17	12	—
Viso	160	125	98	624	368	353
2. Čikagos apygarda.						
Aurora	—	—	24	36	40	27
XVIII kolonija	78	23	32	—	—	—
Beverly Shores, Ind.	—	—	—	—	43	65
Bridgeport	262	81	102	112	141	96
Brighton Park	302	164	122	291	413	388
Cicero	202	137	166	266	417	384
East Chicago, Ind.	117	81	119	182	144	80
East S. Louis	50	40	57	108	64	58
Evanston	—	—	—	37	19	—
Gage Park	—	—	105	144	276	223
Grand Rapids, Mich.	98	61	50	100	92	81
Jaunimo Centras	—	81	72	45	35	—
Kenosha	—	53	85	111	148	98
Lemont	—	—	—	115	83	95
Marquette Park	440	277	455	796	1135	1206
Melrose Park	79	52	76	125	134	64
Milwaukee	44	25	19	22	20	24
North Chicago	73	40	—	—	—	—
Paštu	22	26	22	—	—	—
Omaha, Neb.	137	64	57	146	110	82
Pravažiuojančiųjų Rockford	— 55	— 57	— 59	92 78	— 83	— 83

APYGARDŲ APYLINKĖS	I 1955	II 1958	III 1961	IV 1964	V 1967	VI 1970
Roseland	105	88	59	41	77	54
Sokolų	—	—	26	—	—	—
St. Louis, Mo.	78	28	28	55	34	—
Springfield	71	13	21	31	33	—
Tėviškės parapija	—	23	—	—	—	—
Town of Lake	136	53	27	56	59	—
Waukegan	69	47	65	65	79	126
West Side Chicago	50	43	—	68	27	—
Viso	2446	1531	1848	3148	3792	3234
3. Detroito apygarda						
Buffalo, N.Y.	—	—	22	24	49	36
Detroit	355	242	154	376	659	404
Rochester, N.Y.	126	98	105	172	172	188
Ann Arbor	—	—	10	—	—	—
Viso	481	340	291	572	880	628
4. Clevelando apygarda						
Akron	—	—	—	16	—	—
Centrinė	—	—	23	4	—	—
Cleveland	417	273	368	543	898	534
Columbus	53	21	—	—	—	26
Dayton	—	—	—	34	31	—
Pittsburgh	30	29	12	129	296	—
Viso	500	323	403	726	1225	560
5. Bostono apygarda						
Bostonas	176	122	120	242	264	220
Brocktonas	106	73	71	110	86	121
Lawrence	43	14	14	—	—	—
Worcester	104	63	181	109	241	140
Viso	429	272	386	461	591	481
6. Hartfordo apygarda						
Bridgeport	—	—	—	58	49	63
Centrinė	—	—	10	8	—	—
Hartfordas	142	70	85	117	136	120
New Britain	37	20	29	25	38	43
New Haven	—	64	58	59	66	73
New London	—	—	—	—	—	15
Putnam	49	45	24	48	60	66
Stamford	51	39	31	100	49	36
Waterbury	195	107	191	200	178	277
Viso	474	345	428	615	576	693

APYGARDŲ APYLINKĖS	I 1955	II 1958	III 1961	IV 1964	V 1967	VI 1970
7. New Yorko apygarda						
Amsterdam	72	37	26	34	—	—
Brooklyn I	154	—	—	—	—	—
Brooklyn—Union	90	36	—	—	—	—
Bushwick	22	25	22	25	29	39
Centrinė	—	—	40	35	—	—
Cypress Hill - Woodhaven	53	114	276	169	156	469
Great Neck	54	39	40	54	72	187
Yonkers	15	—	—	—	—	—
Jackson Heights - Queens	—	—	39	37	43	62
Manhattan - Bronx	39	25	24	41	45	108
Maspeth	60	40	30	32	59	133
New York - Ridgewood	187	98	78	97	147	241
Ridgewood	45	24	24	—	—	—
Selden	18	—	—	—	—	—
White Plains	24	18	—	—	—	—
Viso	833	456	599	524	551	1239
8. New Jersey apygarda						
Elizabeth	123	98	104	92	152	163
Jersey City	34	19	24	31	17	35
Kearny	71	44	67	35	43	54
Linden	51	33	37	70	76	71
Newark	131	74	68	170	103	188
Paterson	114	87	67	145	140	150
Viso	524	355	367	543	531	661
9. Philadelphijos apygarda						
Baltimore	98	66	119	102	135	118
Easton	—	—	—	—	—	—
Petersburg	—	—	—	16	50	—
Philadelphia	212	120	109	183	274	320
Pietų New Jersey	—	—	—	49	31	76
Washington, D.C.	—	—	—	—	88	120
Wilkes Barre	—	—	—	12	33	—
Viso	310	186	228	362	611	634
10. Paštu balsavo	759	204	—	—	—	—
Viso	6916	4137	4648	7575	9125	8483

V.

Laikinosios vyriausybės nariui, antibolševikinės ir antinacinės rezistencijos organizatoriui ir dalyviui, visuomenininkui ir politikui, iškiliam Lietuvių Fronto Bičiuliui

A. A. PROF. DR. PRANUI PADALIUI

mirus, žmoną DANĄ, sūnų DONALDĄ ir kitus gimines bei artimuosius bičiuliškai užjaučiame.

LFB Vyr. Taryba, Centro Valdyba,
"Į Laisvę" Redakcija ir Administracija

(Atkelta iš 47 pusl.)

pirmininkų asmeninę uniją ir atstatyti Vlikui ir Vykdomajai Tarybai atskirus pirmininkus, vis dėlto kiekvienam bendruomenininkui tenka apgailestauti, kad tuo būdu buvo paleistas iš savo pareigų bendruomenės savanoriškos savivaldos organizacijos vyriausias statybininkas prel. Mykolas Krupavičius, nes šios organizacijos statybai tai buvo neabejotinai didelis nuostolis.

Post scriptum. Kaip Vykdomosios Tarybos technikinis bendradarbis daugiausia turėjau talkinti Vliko pirmininkui ir Lietuvybės Išlaikymo Tarnybos valdytojui. Trumpus tekstus paprastai pats sumesdavau ir pateikdavau Krupavičiui peržiūrėti. Ilgų tekstų atvejais bendrai aptardavom planą ir projekto rašymą pasidalydavom abu. Vėliau iš abiejų paruoštų dalių suredaguodavau vieną. Krupavičius, pastebėjęs, kad, perrašydamas jo paruoštą tekstą, aš kai ką taisau, kartą man ir sako:

— Pas mane ne taip buvo parašyta.

— Kadangi buvo netaisyklingai parašyta, tai pataisiau, — paaiškinau.

— Jei tai ir klaidos, tai Krupavičiaus klaidos.

Žinoma, Vaitiekūnas ne iš tokių, kad ir po to būtų susitūrėjęs netaisęs.

Malonus skaitytojau, savo pastabas apie perskaitytą "Į Laisvę" numerį siųsk šiuo adresu: Į Laisvę, Post Office Box 34461, Los Angeles, California 90034

VIENAS IŠ SĖKMINGIAUSIŲ DEMONSTRACIJŲ UŽ SIMĄ KUDIRKĄ 1971 metais suorganizavo Lietuvių jaunimo komitetas Los Angelese. Demonstracijas rodė ir vadovo inž. U. Kubiliaus pareiškimus perdavė šešios televizijos stotys, apie jas rašė didieji Los Angeles laikraščiai; inž. Ž. Brinkienės pareiškimus perdavė radijo stotys.

Nuotraukoje — dr. J. Jurkūnas, rašytojas J. Gliauda, kun. R. Kasponis (su plakatu) ir kt.

SIMO KUDIRKOS ŠUOLIS

(Ištrauka iš Jurgio Gliaudos knygos "Simas")

Buvo keturios penkiolika, jau skubios sambrėškos žymės. Jūra atrodė tamsėjanti, bangos kažkaip išvargusios, ilgas ir juodas Martha's Vineyard salos siluetas ėmė tirpti ir pasimesti tamsoje. Diena nyko skubiai, kaip tai būna lapkritį. Neaprėpiamoje erdvėje į pietus, kur skleidėsi artimo vandenyno plotis, horizonto linija nyko, tirpdoma tirštėjančio vakaro.

Temo labai greitai, ir per kelias minutes vakaras jau apvaldė aplinką. Plaukiojanti bazė Sovietskaja Litva ir Vigilantas pra-

žydo sietynais žiburių. Jų trapūs atspindžiai smulkiose, lūžtančiose bangose pulsavo, suposi, neramiai blaškėsi aplink du laivus ir siekėsi toliau, jūron, kur nyko blankstančiais spindulių takais.

Už mylios atstumo gulinčioje Martha's Vineyard saloje suspindo reti žiburėliai. Jie blykčiojo bailiai ir vaiduoliškai, tartum būtų iš nakties išnirę ties vandenynu bepraplaukią laivai.

Žmonių stumdesys prie laivų turėklų beveik pranyko. Bendravimas per visą popietę pabodo, privargino, neteko savo patrauklumo ir skonio. Dovanos ir rankų mostų temos buvo išsemtos.

Ketvirtį po keturių tiktai trys sovietų pareigūnai bebuvo ant Vigilanto, jų tarpe Ivanas Burkalas. Eustis leido sovietams apeiti laivą deniais, bet nebandė jų kalbinti ir tuo jų buvimą Vigilante užtęsti. Priešingai, jis skubėjo kuo greičiau nusikratyti paskutiniais Sovetskaja Litva revizitininkais. Tuojau visiškai sutems ir šuolis vandenin bus neįmanomas . . .

Kudirka, jau kelintą kartą užsukęs į savo kabiną, staiga, lyg ne savo jėgos pastūmėtas, stvėrė keletą savo žodynėlių, su kuriais jis taip buvo įpratęs įnikti į svetimų kalbų studijas. Knygose buvo vienur ir kitur įkištos spausdinių iškarpos, jo pomėgis.

Su knygomis pažasty jis skubomis perėjo platųjį Sovietskaja Litva denį ir atsidūrė į turėklus, sugrįžęs į seną padėtį. Jis sustojo čia prieš leitenantą Pakos, kuris stovėjo dabar prieš jį, ant Vigilanto komandos tiltelio sparno, atskirtas tik dešimčia pėdų, dviejų laivų bortais. Kudirka ryškiai matė juodus siaurus ūsiukus leitenanto veide. Simas matė, kad tai ne tas karininkas, kuriam jis buvo numetęs cigarečių pokelį su perbėgimo schema. Tai veikė jį naujai, bet ir Pakos veide, atrodė Kudirkai, slypėjo žinojimas apie perbėgimo užmojį.

Jis žiūrėjo į Pakos veidą. Kudirkos žvilgsnis buvo toks nekasdieninis, sugestyvus ir aštrus, kad instinktyviai Pakos patraukė pečiais. Kudirka suprato, tai pagaliau signalas. Jis suprato, kad perbėgimo sėkmė užtikrinta.

Tartum gavęs sparnus, Kudirka pakeitė padėtį. Jis atsitraukė, nes priartėjo grupė jūreivių. Bent penkias minutes jam teko laukti, kol atsirado nuostabi proga geram šuoliui per dešimties pėdų pločio bedugnę, kurios dugne tyvuliavo tamsa, pilna žiburių bliksnių ant siūbuojančių bangų.

Kudirka buvo stiprus. Jo raumeningas kūnas buvo gerai išmankštytas. Stiprios kojos jį nešė oran. Smarkiu atsispyrimu jis lengvai peršoko tarpą tarp laivų, prilaikydamas netgi prie kairiojo šono savo mėgiamus žodynus.

Kažkoks svaigulys suėmė jo dvasią, pajutus po padais Vigilanto denio grindis, ant kurių neįmanoma paslysti, nes jos padengtos šiurkščiu paviršiumi.

Tai buvo vienas iš nuostabiausių, istorijos įscenizuojamų veiksmų, kuriems vykstant dar *n*enujaučiama jų milžiniška reikšmė. Buvo šuolis, nusileidimo žingsnis, iš Apollo pakopos ant Mėnulio paviršiaus. Nužengęs tą žingsnį, iki tol nežinomas astronautas Armstrongas įėjo į istoriją. Tas žingsnis pripildė Amerikos dvasią pasididžiavimu savimi ir savo žmonėmis.

Čia, ant Vigilanto denio, buvo šuolis, Simo Kudirkos šuolis, istorijos įscenizuotas veiksmas, likęs istorijai, dabar negirdimas tarp dviejų laivų, bet savo aidais pripildęs pasaulį.

Tačiau to šuolio aiduose buvo didžios, besigarsinančios savo žmonių verte valstybės nuopolio aidas, nes buvo sutryptos žmoniškojo ir dieviškojo samaritiečio taisyklės.

To šuolio valandos metrika — 16:15.

(Copyright by Jurgis Gliauda)

ATSIŲSTA PAMINĖTI

Juozas Tininis, DAILININKO ŽMONA, romanas. Išleido Lietuviškos Knygos Klubas. Aplankas Giedrės Vaitienės. Spausdino "Draugo" spaustuvė Čikagoje 1970 m.; 218 pusl., kaina 5.00 dol.

Kazys Bradūnas, DONELAIČIO KAPAS, poezija. Išleido Mykolas Morkūnas 1970 m. Grafika: Vytautas O. Virkau. Spaudė Morkūno spaustuvė Čikagoje; 94 pusl.; kaina 5.00 dol.

Joseph Ehret, BALTISCHES SCHICKSAL, Basel, 1970, 40 p. Žmonos Onos Jakaitytės - Eretienės prisiminimui parašyta vokiečių kalba studija, nagrinėjanti Lietuvos, Latvijos ir Estijos problemas.

Karolė Pažėraitė, ANAPILIO PAPĖDĖJE, romanas. Išleido Lietuviškos Knygos Klubas. Aplankas dail. Giedrės Vaitienės. Spausdino "Draugo" spaustuvė Čikagoje 1971 m.; 280 pusl., kaina 5.00 dol.

Dr. Pranas Skardžius, ANKSTYVESNĖ IR DABARTINĖ LIETUVIŲ BENDRINĖS KALBOS VARTOSENA, praktinių bendrinės kalbos klausimų svarstymai. Išleido Pedagoginis Lituanistikos Institutas, 5620 South Claremont Avenue, Chicago, Ill. 60636 1971 metais. Spaudė Mykolo Morkūno spaustuvė; 80 pusl., kaina 3.00 dol., studentams ir moksleiviams — 2.00 dol.

Vytautas Volertas, PRAGARO VYRESNYSIS, "Draugo" dvidešimtąją premiją laimėjęs romanas. Išleido Lietuviškos Knygos Klubas. Viršelį piešė Giedrė Vaitienė, spausdino "Draugo" spaustuvė, 1971 m.; 273 p., kaina 5.00 dol.

Juozas Eretas, MAŽOSIOS TAUTOS IR VALSTYBĖS, jų reikšmė Europai; išleido "Šaltinis" Londone, 15 p.

Zenonas Ivinskis, DIE BALTISCHE FRAGE IM 17. JAHRHUNDERT; atspaudas iš kolektyvinio veikalo "Der Ostseeraum im Blickfield der Deutschen Geschichte", 1970, Boehlau Verlag, Koeln - Wien, 21 p.

Prof. dr. Zenonas Ivinskis, PROF. PRANAS DOVYDAITIS, apaštalautojas ir mokslininkas. Išleido "Šaltinis" Anglijoje 1970, 20 p.

Bronys Raila, VERSMĖS IR VERPETAI, Broniaus ir Antaninos Budginų leidinys. Dail. Kosto Jezersko viršelis. Spaudė Lietuvių Enciklopedijos spaustuvė.

Hermann Sudermann, LIETUVIŲ APYSAKOS, išvertė V. Volertas. Išleido Lietuviškos Knygos Klubas, atspaudė "Draugo" spaustuvė 1970 m.

LIETUVIŲ SPAUDOS METRAŠTIS — YEARBOOK OF THE LITHUANIAN PRESS; redaktorius J. Švedas. Adresas: Lithuanian Bibliographical Service Abroad, c/o J. Švedas, 1516 So. 49th Avenue, Cicero, Illinois 60650, U.S.A. Leidėjas ir administratorius: JAV LB Kultūros Fondas, 7030 So. Rockwell Street, Chicago, Ill., USA. Tiražas 500 egz., kaina 2 dol. Spausdino Vlado Vijeikio spaustuvė.

Juozas Eretas, KAZYS PAKŠTAS, tautinio šauklio odisėja. Išleido Lietuvių Katalikų Mokslo Akademija, Piazza della Pilotta, 4, Roma; 1970 m.; 383 pusl., kaina nepažymėta.

Danutė Brazytė-Bindokienė, VIENA PASAULYJE, romanas. Išleido Lietuviškos Knygos Klubas Čikagoje. Spaudė Draugo spaustuvė 1971 m.; 241 pusl., kaina 5.00 dol.

LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIŲ GRETOSE

LFB Los Angeles sambūris balandžio 24-25 d. d. suorganizavo politinių studijų savaitgalį, kuriame su paskaitomis — pranešimais dalyvavo rašytojas J. Gliauda, dr. J. Kazickas, inž. U. Kubilius, dr. V. Vardys, rašytojas V. Volertas, prof. S. Žymantas ir vietos bendruomenininkai — inž. R. Dabšys ir inž. E. Radvenis. Studijos puikiai pasisekė. Plačiau bus rašoma sekančiame "Į Laisvę" numeryje.

LFB Los Angeles sambūriui vadovauja L. Valiukas.

LFB Čikagos sambūris šiais metais jau suorganizavo dvi viešas paskaitas: dr. Z. Rekašius skaitė tema "Okupuotos Lietuvos gyventojų kaita" ir redaktorius J. Dainauskas — "Rusijos politika Lietuvos atžvilgiu šimtmečiais nesikeičia".

Sambūriui vadovauja L. Prapuolenis.

Lietuviškų studijų savaitė Vokietijoje įvyksta liepos 18-25 d. d. Stuttgarte. Studijų temos ryškins 1941 metų sukilimo sukaktį ir Lietuvos rusinimą bei sovietinimą. Vyr. moderatoriumi pakviestas dr. K. J. Čeginskas iš Švedijos.

JAV - Kanados LFB studijų dienas centro valdyba organizuoja Dainavoje rugpiūčio 8-15 d. d. Telkiamas stiprus paskaitininkų sąstatas. Bičiuliai ir bičiulių bičiuliai kviečiami su šeimomis būtinai šią savaitę praleisti Dainavoje. Centro valdybos pirmininko adresas: J. Mikonis, 24526 Chardon Rd., Cleveland, Ohio 44143.

ŽVELGIANT Į 1941 METŲ SUKILIMĄ

1941 metų visuotinas lietuvių tautos sukilimas laiko upėje nutekėjo trisdešimties metų distanciją. Bet kaip kiekvienas didelis tautos įvykis, taip ir 1941 metų sukilimas nenuplaukė su laiko vandenimis, bet tapo grandis, jungianti dvi tautos istorijos epochas: nepriklausomą Lietuvą su pavergimui besipriešinančia bei nepriklausomybės siekiančia lietuvių tauta.

Sukilimas išaugo iš nepriklausomybės laikotarpyje išugdytos idealistinės tautos dvasios ir sukilimo aukomis transformavo ją į aukštos įtampos tautos ryžtą prarastą nepriklausomybę atgauti ir kaimynų smurto aktams pasipriešinti. Tuo būdu trumpos kruvinos sukilimo dienos prasitęsė į sėkmingą antinacinę rezistenciją, o paskui į ilgus, herojiškus pokario partizanų laisvės kovų metus.

Ne be sukilimo ir partizaninių kovų poveikio pavergta tauta suformavo savą, originalų gyvenimo būdą, visa savo esme atmetantį rusiško komunizmo kūną. Ketvirtis šimtmečio okupacijoje nepalaužė tautos kūrybiškumo ir nesugniuždė laisvės vilčių. Jėga ir brutalumu paremtoje sistemoje savisaugos instinktas tautai nurodė išsigelbėjimo kelius ir pati sistema tapo netiesioginė pasipriešinimo talkininkė. Komunizmas nė viename Rusijos pavergtame ar satelitinėmis virvėmis pririštame krašte nelaimėjo masių simpatijų. Todėl Rusijos "sąjungininkai" raudonoje orbitoje Kremliui didesnių rūpesčių kelia, negu Amerikos atominės bombos.

1941 metų sukilimo poveikis kiek silpniau jaučiamas išeivijoje. Nelaimingai kai kurias grupes ir asmenis pasigavusi "teisės vadovauti" iliuzija neleidžia pilnai išvystyti nuoširdaus santalkinio Lietuvos vadavimo darbo. Kai kada rūpinamasi ne darbą geriau atlikti, bet stebėti ir tramdyti savo tariamus rivalus, kad neperžengtų dažniausia ne sutartų, bet primestų kompetencijos ribų.

Ne teisių ambicijos, bet nusilenkimas pareigai sutartinam darbui jungė 1940-1941 metų sukilimą organizavusį pogrindį. Sklandžiai apsijungė Vilniaus ir Kauno pogrindžio centrai ir be jokių sunkumų vyriausia sukilimo vadovybė pavesta Berlyno vadovietei, nors ir tada buvo aišku, kad tiesioginės sukilimo naštos ta vadovietė kelti negalės. Ne organizacinė struktūra lėmė strategiją, bet

SĖKMĖS BENDRUOMENEI

JAV Lietuvių Bendruomenės VI Taryba antrojoje sesijoje Philadelphijoje 1971 m. sausio 16-17 d. d. atvertė naują lapą šio krašto lietuvių išeivijos istorijoje. Veik du dešimtmečius gyvosios lietuvių išeivijos dauguma laukė, kad Lietuvių Bendruomenė ryžtųsi organiškai apjungti Amerikos lietuvius ir užimtų jai iš esmės ir paskirties priklausančią vietą. Jau prieš dešimtmetį dr. Juozas Girnius buvo užakcentavęs, kad "LB veikla principiškai yra nukreipta į visus uždavinius, kurie lietuviškai išeivijai turi gyvybinės reikšmės".

Nesigilinant į priežastis, kurios užvilkino Bendruomenės pilną įsijungimą į Lietuvos laisvinimo veiklą ir neregistruojant šiame sektoriuje patirtų nuostolių, Philadelphijoje padarytus nutarimus reikia sveikinti ir JAV Lietuvių Bendruomenei palinkėti sėkmės.

---

strategija formavo struktūrą. Niekas nebarė ir tolimesnėje provincijoje susikūrusių "partizaninių sąjūdžių", kuriems nesusidarė sąlygų įsijungti į pogrindžio tinklą. Visų dėmesys buvo sutelktas į tikslą, o jėgos — į laimėjimą.

Pagarbos verti visi 1941 metų sukilimo organizatoriai ir dalyviai, kurių tauriu idealizmu turėtų pasekti ir dėl Lietuvos laisvės kovojanti išeivija.

Lietuvių Bendruomenė Amerikoje iki šiol savo veikla jau įrodė, kad yra pajėgi keistis, reformuotis, paisyti gyvenimo reikalavimų ir eiti su jais. Sugebėjimas reformuotis, o ne pajėgumas nuo reformų apsiginti reiškia organizuotos visuomenės gyvybę. Stiprus ir gaivus iš ribotų tikslų išsiveržusios Lietuvių Bendruomenės išsiliejimas į istorinės misijos ir likiminės paskirties vagą neša tautinio renesanso viltis ne tik Amerikos, bet ir viso laisvojo pasaulio išeivijai.

Lietuvių Bendruomenė Amerikoje taip pat yra įrodžiusi, kad kultūriniame bare turėjo drąsos planuoti ir pajėgė įvykdyti plataus masto užsimojimus: lituanistinio švietimo sistemos sukūrimas, pasaulio lietuvių jaunimo kongresų ir kultūros kongresų organizavimas, dainų ir tautinių šokių švenčių pravedimas ir t. t. Reikia laukti, kad politiniame lauke Lietuvių Bendruomenė irgi turės kūrybinių polėkių realius planus sukurti ir ryžto juos vykdyti.

Lietuvos okupantas, kuris laukė vyresniosios išeivijos kartos išėjimo iš rikiuotės ir kovos dėl Lietuvos laisvės išsikvėpimo, savo piktam džiaugsmui pagrindo nebeturi. Kova dėl laisvės ir tautinės kultūros kūryba lietuvių išeivijoje užtikrinta naujai trisdešimties metų distancijai.

ADMINISTRACIJA PRIMENA

Malonus skaitytojau,

"Į Laisvę" žurnalas dėkingas Tau, nes prenumeratos mokesčiu palaikai leidinio gyvybę. Jei dar nebūtum apmokėjęs prenumeratos mokesčio už 1971 metus, malonėk tai padaryti nedelsdamas.

Visiems, kurie per neapsižiūrėjimą už žurnalą nėra atsilyginę už praėjusį laiką, administracija siuntinėja individualius laiškus, kuriuose nurodoma, kada prenumerata yra pasibaigusi. Labai būtume dėkingi, jei laiškų gavėjai į priminimus skubiai atsilieptų. Tuo būdu administratoriui bus sutaupyta laiko ir žurnalui išlaidų.

REDAKCIJA DĖKOJA

Redakcija dėkoja visiems skaitytojams, kurie pastebėjo paraginimą ir gausiais laiškais kritiškai įvertino "Į Laisvę" 50 (87) numerį. Tas laiškų gausumas atsispindi šio numerio laiškų skyriuje, kurį nuo dabar vadinsime "Skaitytojų žodis". Iš savo pusės redakcija stengėsi sugestijomis pasinaudoti, kritiškas pastabas apsvarstyti, gi padrąsinimus ir pagyrimus priimti su tam tikru atsargumu.

Padėka priklauso visiems spaudos žmonėms, kurie savo kritiškas pastabas (dažniausia gan kietas) paskelbė kituose laikraščiuose. Dėkojame ir tiems, kurių pastabų kai kurių laikraščių redaktoriai nepanorėjo spausdinti, kad politika nesuteptų kultūrinės nekaltybės.

Ta proga "Į Laisvę" prašo Jus ir toliau jai talkinti, o talka gali reikštis tokiomis formomis:

- Parašyti rašinį aktualia lietuviška problema.
- Laišku redakcijai kritiškai įvertinti perskaitytą numerį.
- Parekomenduoti žurnalą jo dar neskaitančiam.
- Administracijai prisiųsti adresus asmenų, kurie galėtų "Į Laisvę" užsiprenumeruoti.
- Užprenumeruoti žurnalą savo draugams ir pažįstamiems ar savarankiškai gyvenantiems šeimos nariams.
- Skirti "Į Laisvę" leidimui piniginę auką.